

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Herman Wirth. Utváření nové vědy

Martin Ulč

Západočeská univerzita v Plzni

**Fakulta filozofická
Katedra archeologie
Studijní program Archeologie
Studijní obor Archeologie**

**Bakalářská práce
Herman Wirth. Utváření nové vědy
Martin Ulč**

Vedoucí práce:

prof. RNDr. Ivo Budil, Ph.D., DSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1. Odůvodnění bakalářské práce	1
2. Zaměření a cíl bakalářské práce	1
3. Metoda a heuristika	2
4. Německá kulturní historie	4
5. Wirthova kariéra a životní dráha	9
6. Kritika kulturní historie a dění po r. 1945	16
7. Idea polární pravlasti	19
8. Výzkum symbolů	22
9. Wirthova argumentace	24
10. Wirthův vztah k náboženství	36
11. Herman Wirth a konzervativní revoluce	42
12. Kým byl a kým nebyl Herman Wirth	44

Literatura

Zusammenfassung

Příloha

Herman Wirth, Pravlast nordické rasy (1934).....	46 – 87
--	---------

1. Odůvodnění bakalářské práce

Archeologie jako věda o lidské minulosti vždy přitahovala zájem širší veřejnosti, v jejíž řadách se často vyskytli lidé buď bez hlubšího odborného školení nebo vyznačující se vědeckou nedisciplinovaností, kteří se nicméně cítili povoláni se k nejrůznějším archeologickým problémům a těm vyjadřovat. Vznikl tak svérázný literární žánr, který nelze jednoduše označit za popularizaci, protože jeho reprezentanti se mnohdy považovali za relevantní odborné představitele archeologických věd, a byli takto veřejností i přijímáni. Pokud získali politickou podporu nebo vystoupili v době, která přála určitým svévolným, romantickým či ideologickým spekulacím, mohli dokonce načas zastínit i zavedenou oficiální archeologii a její hlavní proud. Je proto v zájmu samotné archeologie a kultivace jejího vztahu k širší veřejnosti, aby byl fenomén zmíněných para-archeologií studován a podroben v rámci dějin oboru kritické reflexi. To je hlavní účel studie o Hermanu Wirthovi.

2. Zaměření a cíl bakalářské práce

Není možné dobře odpovědět na otázku „kam směřujeme“, aniž bychom se zároveň zabývali otázkou „odkud pocházíme“ – a co jiného je nebo by spíše měla být archeologie než *studium (logia)* tohoto *prvopočátku (arché)*?

Mýtus o *arché* – prvopočátcích, prvotní dokonalosti a zlatém věku byl *Leitbild* velkých ideologií 19. a 20. století. Vyhovuje mne řešení *Giorgia Locchiho* (2011, 24), že *věčný návrat* (zlatého věku) byl ústřední mytémou zvláštní německé cesty (*Sonderweg*), jejíž vrcholnou fází 1918 – 1932 nazval *Armin Mohler konzervativní revolucí (konservative Revolution)* jako opaku k *liberální revoluci* r. 1848. A není pochyb o přítomnosti tohoto mýtu i v anarchistické¹ a marxistické teorii. I darwinismus a představy o přírodním a zvířecím původu člověka² – které tento

¹ Americký anarchistický spisovatel *Peter Lombort Wilson* (pseudonym *Hakim Bey*) ztotožňuje ideální stav s primordiálním chaosem, který předcházelo stvoření (*Bey, H. 2004: Dočasná autonomní zóna. Praha.*).

² Názory o zvířecím původu prvotního člověka v podobě roztoulaných lesních a jeskynních tlup –

mýtus obracejí naruby či popírají – k němu mají přinejmenším zásadní *vztah*. Ve snaze vystopovat v archeologickém myšlení nějaké pokusy o znovuspojení (*religio*) s prvopočátky³, jsem obrátil svou pozornost k archeologům německé kulturně-historické školy, zejména *konzervativní revoluce*, a k *polárním teoretikům*, což jsou především *Gustaf Kossinna*, *Herman Wirth*, *Bál Gangádhara Tilak*, případně i *Jean Haudry*. Vzhledem k tomu, že populárně-naučná literatura o tomto období obsahuje velké množství chyb, že dotyčné prameny jsou velmi obtížně dostupné a pro podstatnou část zájemců bývá překážkou k seznámení s tímto tématem také německý jazyk, začaly vznikat na poč. roku 2011 studijní poznámky, které brzy přerostly objem jedné stolní zásuvky, a tento zájem jsem se rozhodl využít v bakalářské práci, v níž jsem sledoval jeden pokus o spojení mýtu o zlatém věku s moderní vědou: učení o hyperborejském původu lidské kultury, které v Německu prosazoval berlínský profesor Herman Wirth.

3. Metoda a heuristika

Má práce je založena na literární rešerši a interpretaci literárních pramenů. Vycházím přitom z dobových vydání knih. K posouzení Wirthova vlivu před druhou světovou válkou, během ní a po ní bylo nutné se seznámit i s druhotnou literaturou. Ohledně Wirthova života a působení nepanují žádné rozpory. Životopisná literatura, kterou jsem měl k dispozici, se shoduje a vzájemně doplňuje. Rozsáhlou zprávu o Wirthově životě, cílech a kariéře v době nacionálního socialismu podává kanadská archeoložka *Heather Pringleová* v poctivě zpracované knize *Velký plán*⁴, což je také v současnosti jediná odborná studie zabývající se osobou Hermána Wirtha dostupná v českém jazyce. Wirthův život, kariéru a působení dále velmi podrobně

kultivovaných ovšem filosofy zlatého věku – byly na západní půdě zastávány stoiky. Tento názor proslavil především sicilský Diodóros v úvodu své monumentální kompilace *Historické knihovny*.

³ Tj. mýtus o zlatém věku, čtyřech sestupných lidských věcích (resp. pěti, chápeme-li Hésiodův „heroický věk“ doslova) a jim odpovídajících bájných kontinentech, ale také související árijský mýtus a představa o primordiálním jazyce, dokonalosti prvopočátků a ztracené moudrosti.

⁴ *Pringleová, H. 2008: Velký plán. Himmlerovi vědci a holocaust. Praha.*

mapuje rozsáhlá německá a anglická literatura; o odrazu Bachofenových myšlenek v německé kultuře vydal v r. 2011 monografii *Peter Davies*⁵, v níž neopomíná reflexe Hermana Wirtha. O Wirthově působení v kontextu německé archeologie pojednal *Ingo Wiwjorra*⁶, který se jeho životě a díle věnoval rovněž ve své magisterské práci⁷. Wirthovu roli v organizaci Ahnenerbe studoval ve své disertační práci z r. 1966 *Michel H. Kater*⁸. Wirthův podrobný životopis nalezneme dále na stránkách společnosti *Ur-Europa e.V.*⁹, Wirthovu kompletní komentovanou bilbiografii (včetně her, rukopisů, přednášek, letáků, novinových článků a písní, sekundární a terciární literatury) dohromady o téměř 4000 záznamech vydal *Eberhard Baumann*¹⁰. V tomto ohledu bych tedy sám nepřinesl mnoho nového, a tak cílem mé práce nebylo prvoplánově vytvořit kompilaci „život a dílo“ (ačkoliv stručnému exkurzu se vyhnout nelze), nýbrž *zprostředkovat českému čtenáři Wirthovy názory, argumenty a metody – které jsou dosud v českém prostředí téměř neznámé – a okrajově také posoudit Wirthův vliv v předválečné „německé škole“ a po roce 1945.*

⁵ *Davies, P. 2011: Myth, Matriarchy and Modernity. Johann Jakob Bachofen in German Culture 1860 – 1945. Berlin-New York.*

⁶ *Wiwjorra, I. 1996: German archaeology and its relation to nationalism and racism. In: M. Díaz-Andreu – T. Champion (Eds.), Nationalism and archaeology in Europe, San Francisco, 194 – 188.*

⁷ *Wiwjorra, I. 1988: Herman Wirth. Leben und Werk. Nepublikovaný rukopis diplomové práce. Freie Universität Berlin.*

⁸ *Kater, M. 1966: Das Ahnenerbe. Die Forschungs- und Lehrgemeinschaft in der SS. Organisationsgeschichte von 1935 bis 1945. Heidelberg.*

⁹ *Alexander, P.: Herman Wirth – sein Leben und Werk. [web. stránka citována 10. 04. 2013]. Dostupná na <http://www.ur-europa.de/p40.htm>*

¹⁰ *Baumann, E. 1995: Herman Wirth. Schriften, Vorträge, Manuskripte und Sekundärliteratur. Toppenstedt.*

4. Německá kulturní historie

Od počátku 19. století byly hlavním smyslem a cílem prehistorického výzkumu dvě otázky: stáří archeologických pramenů (nálezů), tedy otázka chronologie, a otázka jejich etnického výkladu (*ethnische Deutung*). Pro první otázku vypracoval Švéd *Oscar Montelius* metody (– typologii), které si dodnes podržely zásadní význam (*Eggers 1959, 199*).

Řešením druhé otázky proslul významný muž vystupující z řady starožitníků, osvícenců, romantiků a klasiků 19. století, který se zabýval archeologií v *moderním slova smyslu*, profesor *Gustaf Kossinna* (1858 – 1931), který v inspiraci svým přítelem Monteliem a svým učitelem profesorem *Müllenhoffem* na konci 19. století rozpracoval teorii známou jako *Siedlungsarchäologie*, což lze přeložit přibližně jako „archeologie sídel“ či volněji „sídelně archeologická metoda“, a od r. 1909 nepřetržitě do r. 1931 vydával časopis *Mannus* s podtitulem *Zeitschrift für Vorgeschichte* (Časopis pro pravěk). Kossinna byl vzděláním germanista, který se intenzivně zajímal o problémy původu Indoevropanů, původu Germánů a rozšíření germánských národů ve střední Evropě v předdějinné době. Jeho názory, že území dnešního Německa bylo původní pravlastí Indoevropanů, rozpracovaný v prvních číslech čas. *Mannus*, a že historičtí Teutoni jsou totožní s Árijci, přispěly ke sblížení akademického prostředí s nacionálním socialismem (*Budil 2000, 86*). Smyslem Kossinnovy syntézy *Pravěk Německa* (*Die deutsche Vorgeschichte*) podle autora není zprostředkování obecného „internacionálního poznání“, nýbrž slouží jako apel „k zápasu nejčistších zbylých Germánů s celým světem“ a uvědomění si vlastní kulturní výše; tomuto účelu má podle Kossinny také archeologie jako národní věda o pravěku sloužit (*Kossinna 1936, VIII*). Předmluva druhého vydání *Pravěku Německa* byla psána ku příležitosti vyhlášení všeobecné mobilizace 1. srpna r. 1914. Vzhledem k uvedenému je pochopitelný i podtitul této publikace „*eine hervorragend nationale Wissenschaft*“ (obzvláště národní věda) a také skutečnost, že rozšířeného a díky obálce Wilhelma Petersena i graficky velmi pěkně provedeného vydání se publikace dočkala r. 1936.

Pod vlivem Oscara Montelia a jeho chronologie doby bronzové začal Kossinna r.

1896 pracovat na vlastní metodě umožňující řešit národnostní otázky, které si kladl (*Kossinna 1911, 2*) a r. 1911 vydal Curt Kabitzsch ve Würzburgu Kossinnovu šestou přílohu *Časopisu pro pravěk* pojmenovanou *Die Herkunft der Germanen* s podtitulem *Zur Methode der Siedlungsarchäologie* (O původu Germánů, K metodě sídelní archeologie). Metoda byla založena, jak uvádí sám autor, na „*analogii*“ umožňující „*osvětlit dávné temné doby*“. „*Hlavním hlediskem, jehož platnost pro ranou dobu dějinnou byla tisíckrát prověřena (...) je následující: ostře vymezené archeologické kulturní provincie se ve všech dobách kryjí se zcela určitými národy nebo národními kmeny.*“ (*Kossinna 1911, 3*) „*Každý znalec je z archeologických pramenů s to rozpoznat: Kde všude Vikingové založili svá sídliště, ať už v Normandii, ať už na Britských ostrovech nebo v Rusku; kdy Norové osídlili Island; jak hluboko na Západ ve středním a severním Německu postoupilo slovanské obyvatelstvo ve středověku; kde všude během tzv. germánského stěhování národů pronikli Germáni a dokonce jaké germánské kmeny přicházejí v úvahu, např. pro Itálii, zda východní Gótové či Langobardi (...)*“ (*Kossinna 1911, 3*) Proti Kossinnově rovnici „*Kulturgebiete sind Volksgebiete*“ (území kultur jsou územím národů) se vymezili známý egyptolog a orientalista *Eduard Meyer*, indoevropeista *Otto Schrader* a vídeňský paleontolog *Moriz Hörnes*, s nimiž vedl Kossinna na stranách zmiňované publikace rozsáhlou polemiku. *Moriz Hörnes* kupříkladu považuje „*dokládat tvarem a ornamenty na prehistorických hrncích jednotlivé národy a kultury*“ za „*groteskně komické*“ (*Kossinna 1911, 10*), *Gustaf Kossinna* oponuje, že nejde pouze o rozbité hrnce, ale komplex různých *vlastností*, kterými jsou *kultury* vymezeny, především pohřební ritus, typy pohřebních milodarů a rasová příslušnost pohřbených (*Kossinna 1911, 11*).

Germánské území je prostřednictvím *Siedlungsarchäologie* v Kossinnových závěrech jasně vyčleněno: zasahuje od břehů moře na západě (území „*Ingväonů*“), přes oblast toku Labe (sídlo „*Hermionů*“) až k údolí dolní Odry, kde se východní Germáni usazují nejdéle v době laténské na ploše dříve patřící „*Karpodákům*“. Původ Germánů klade do doby bronzové (*Kossinna 1911, 27*). Tato tvrzení se později stala krédem německé archeologické literatury a byla přijímána často i na

české straně, kde „ve vlasteneckých kruzích“ vyvolávala nelibost a nesouhlas. Šlo především o tyto otázky: etnicita lužických popelnicových polí, východohalštatského okruhu a Veliké Germanie, průběh hranic Marobudovy říše, příchod Slovanů do střední Evropy (resp. otázka autochtonního či alochtonního původu Slovanů v Bohemii), otázka původu feudalismu v Čechách.

Tato archeologie sloužila k „ethnischer Deutung“, etnickému výkladu archeologických kultur. Jejím smyslem bylo vnést vědecký argument do diskuse, která měla bezprostřední vztah k pojetí národností v novém československém státu a především k postavení sudetských Němců. V této diskusi bylo hlavní otázkou, zda je *stát* tvořen *národem* nebo naopak *národ* tvořen *státem*, zda jsou příroda, instinkt, lidovost, krev a rasa trvalými hodnotami v rámci proměnlivých státních hranic, jak tvrdili němečtí pangermanisté vycházející z filosofie života, nebo kultuře a státnosti se vzpírajícími „chtonickými mocnostmi“, za něž je označil mezi československými demokraty *Emanuel Rádl* (2003, 87)¹¹. Bylo třeba zaujmout stanovisko ke Kossinnovi a germánské přítomnosti v Bohemii v době římské a v době stěhování národů, z níž byly vyvozovány značné politické důsledky, a z níž vycházely nároky pangermanistů na ztracená území na východě. Na tuto přítomnost reagovala slovanská strana opětovným otevřením tehdy již nejméně sto let staré diskuze o *autochtonismu Slovanů*.

Na jedné straně lze zmínit názory *Lubora Niederleho* rozpracované na poč. 20. století, který položil pravlast Slovanů do pripetšské pánve (*Niederle 1953, 35*). *Niederle* připustil, že „nelze skutečně sledovati slovanskou kulturu od doby historické až do dávné minulosti, kdy se tvořil slovanský národ. Před. V. stoletím je zmatek archeologů úplný a všechny jejich snahy dokázati slovanský charakter popelnicových polí lužických a slezských ve východním Německu a vyvodit z toho důsledky vedly dosud jen k nezdaru. Slavinitu popelnicových polí se nepodařilo

¹¹ „Nikoli příroda, nýbrž organizační mohutnost liského ducha tvoří národy.“ „Jako nelze organizovat hejno opic ve stát, nelze vytvořit spořádaný stát z lidí, kteří jsou pouhými přírodními úkazy.“ (*Rádl 2003, 39, 44*)

dokázati.“ (Niederle 1953, 25) Nicméně „budou-li popelnicová pole prokázána jako slovanská, posune se stará hranice od konce II. tisíciletí až k Labi a Sále.“ (1953, 31)

Pravlast Slovanů do Pripjati položil rovněž *Jan Peisker*, jehož pojetí bylo podobné chápání našich dějin *Josefa Pekaře*, avšak *„řící o Janu Peiskerovi, že byl enfant terrible české vědy historické, je příliš slabý výraz pro vyjádření provokativní jedinečnosti jeho osobnosti a vědeckých názorů. Na jedné straně vědec evropského formátu, reprezentant studia slovanských starožitností na stránkách prestižních projektů své doby, jako byla anglická encyklopedie The Cambridge Medieval History či německý Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, předchůdce francouzské školy Annales, v němž před první světovou válkou publikoval několik zásadních statí. Na straně druhé neúnavný badatel nekompromisně trvající na výsledcích své práce, na jehož hlavu se snášela tvrdá kritika za všech režimů této země. (...) V posledních desetiletích se jeho jméno z české historiografie vytratilo úplně.“* hodnotí Peiskerův význam Dagmar a Josef Blümlovi v reedici Peiskerových prací *O sobě a o našich předcích* (Peisker 2011, 131). Peisker tvrdil: *„Když strašní Avari na útěku z Asie překročili Don, připojili k sobě četné starobulharské hordy a hned na to, r. 562, objevili se náhle za Labem v Durynsku, kde ve druhé výpravě zvítězili nad králem Franků. Tím byli Germáni mezi Odrou a Labem vyplašeni a dílem vyvražděni. Po šesti létech připadly Avarům i Uhry s Panonií. Celé toto ohromné prostranství osadili Avari lidem z národů slovanských a baltských, které shledali v područí skandinávských vikingů (...)“* (Peisker 2011, 62)

Zcela opačný názor na slovanskou etnogenezi a osídlení zastupoval Kossinnův polský žák *Józef Kostrzewski*, který na základě stejné metody (*Siedlungsarchäologie*), lépe řečeno *stejných předpokladů* této metody Kossinnu šokoval tvrzením, že lužická kultura představuje praslovanskou populaci. Kostrzewski se proslavil zejména odkryvem lužického hradiště v Biskupinu, které považoval za „praslovanský hrad“ ještě r. 1949 (Kostrzewski 1949, 82).

Ladislav Horák, další výrazný zástupce teorie o autochtonním původu Slovanstva

ve střední Evropě, považoval lužická popelnicová pole za praslovanskou válečnickou kastu šířící se na naše území od Visly (Horák 1928, 29) a tvrdil: „Patřila-li lužická a slezská kultura polí popelnicových Slovanům, byla východní Germanie až k Labi v době klasické slovanskou, a byli Suérové přece Slovany a ne Karpodáky, za jaké je prohlašují archeologové němečtí.“ (Horák 1928, 19) Markomany a Kvády má Horák za Slovany pod dočasnou germánskou hegemonií, neboť „Suevi jsou všude tam v starověku, kde v středověku Slavi.“ (Horák 1928, 15). Horák se osobitým způsobem vyrovnal s nadvládou Bójů, Germánů, Avarů a Maďarů nad českými nebo slovanskými zeměmi z dnešního pohledu neudržitelnými teoriemi „posilců“, „dvojího lidu“ a „staročeských bojových družin“, které se táhnou jako červená nit našimi dějinami až do legionářského hnutí a československé revoluce 1918. Svou původní práci z r. 1928 rozšířil r. 1940, kde otázku etnicity Svěbů shrnuje: „Původní německost Markomanů, Kvádů, Durinků ani Suevů (...) není nijak dokázána, právě i jako jejich jmen. Jméno Kvádů, zčásti Markomanů (sr. Maroboduus) lze vyložit slovansky, Durinků z gallštiny. Švábi mají arcí jméno od Suevů, kteří je – známé prve jako Alemanni – výbojem ve IV. stol. podmanili. Jménem Markom. i Kv. vystupuje svaz kmenů slovanských. (...) Původ jména Suev (Sveb) nelze vyložit jinak, než ze slov. jm. Sláv.“ (Horák 1940, 43)¹²

Za velmi trefné zhodnocení boje o etnický výklad středoevropské protohistorie považují výrok vedoucího katedry prehistorie v Brně Emanuela Šimka: „Historiografie našich končin, pokud se obírá těmi dobami, plna víceméně opodstatněných a historicky zdůvodněných domněnek, které se podle toho, jaké vážnosti se těší jejich autoři, dříve nebo později stávají historickou tradicí, jsou

¹² „Neslýchané teorie“, jak je označil L. Niederle (1953, 175), že Slované tvořili původní zemědělský substrát obyvatelstva Evropy, se zjevně dosud drží při životě. Nejnověji byla formulována trojicí slovinských badatelů Jožkou Šavlim, Matejem Borem a Ivanem Tomažičem, kteří ve starověkých venetských nápisech z pobřeží Jadranu spatřují staroslovanské texty (Šavli, J. - Bor, M. - Tomažič, I. 1989: Veneti. Naši davni predniki. Ljubljana-Maribor.). Teorie vstoupila ve známost pod názvem *Venetic theory* (slovensky *venetska teorija*), nicméně pokusy slavisovat celou evropskou protohistorii či dokonce prehistorii probíhaly v Jugoslávii už v polovině 18. století, kdy vystoupil např. italský slavista *Francesco Maria Appendini*.

přijímány znenáhla za pevný historický základ, na němž se dále „buduje“. A tak nám pomalu roste hora domněnek, která je pokládána za horu historického poznání, ale vpravdě není nic jiného než – fable convenue.“ (Šimek 1934, 1)

Šimek popudil mnoho kolegů tím, že se postavil proti slovanskosti popelnicových polí a názorem, že dobřichovská kultura 1. - 4. století po Kr. vymezená do dvou stupňů *J. L. Píčem* na základě odkryvů na Pičhoře a Třebické patřila Germánům (Šimek 1934, 4). Šimkovu kritickou studii *Keltové a Germáni v našich zemích* pokládám za jednu z nejzdařilejších syntéz archeologie a antické geografie, která v ČSR vyšla.

V duchovním prostředí pangermanismu, *völkisch hnutí* a nacionalismu studoval Herman Wirth, který se nicméně do nacionalistických sporů nikdy nezapojoval. Jeho atlantská polární hypotéza sice bezpochyby spadá do otázek kulturní historie (k její difusionistické větvi), ale byla již ve své době natolik výstřední, že tehdejší válku Čechů s Němci dalekosáhle překonávala. Wirth a jeho němečtí následovníci zašli tak daleko na sever za hranice všeobecně přijímaných názorů, kam se ze slovanských akademiků odvážil pouze polský kunsthistorik *Josef Strzygowski*¹³, který byl ovšem nakloněn ideovému prostředí německé revoluce.

5. Wirthova kariéra a životní dráha

Herman Wirth se narodil roku 1885 v nizozemském Utrechtu. V devatenácti letech složil maturitu na místním gymnáziu a nastoupil studium germanistiky a muzikologie. Studoval nejprve ve svém rodném Utrechtu a dokončil studium v Lipsku, kde složil státní zkoušky. Následující roky působil jako lektor nizozemského

¹³ *J. Strzygowski* patřil k Wirthovým nejranějším příznivcům. R. 1929 interpretuje ve Wirthově duchu křesťanskou ikonografii a přijímá rovněž Peiskerovu tezi, že předkřesťanští Slované byli mazdaisty (Strzygowski 1929, 38 n.). O tři roky později Wirtha veřejně obhajoval v Bäumlerově sborníku *Was bedeutet Herman Wirth für die Wissenschaft* (Co znamená pro vědu Herman Wirth) (Strzygowski 1932, 67 n.). Strzygowski se zabýval staroslovanskou, iránskou a arménskou architekturou a uměním a podle svých slov se pokusil učinit pro Východ totéž, co Herman Wirth pro Západ: přisoudit ústřední význam nordické ideji (1929, 285).

jazyka v Berlíně a 9. března 1911 obhájil na univerzitě v Basileji svou disertaci *Der Untergang des niederländischen Volksliedes* (Zánik nizozemské lidové písně).

Díky svým veřejným přednáškám a hudebním vystoupením, které pořádal se svou manželkou, se postupně stal známým v Holandsku a v Německu. R. 1928 se u známého vydavatelství *Verlag Eugen Diederichs* v Jeně poprvé objevila jeho monumentální práce *Der Aufstieg der Menschheit* (Vzestup lidstva). *Vzestup lidstva* je mimořádně obtížně čitelný: argumentace nemá žádnou vnitřní strukturu ani výkladovou linii a dílo je protkáno autorovou vlastní terminologií, vysvětlovanou nedbale a postupně až v průběhu jednotlivých kapitol; s filologickým materiálem autor nakládá zcela svévolně a hypotézy opírá o vlastní (lidové) etymologie. *Vzestup lidstva* tedy rozhodně nelze považovat za odborné dílo v moderním slova smyslu, spíše za působivou intelektuální konstrukci. Jakkoliv může být *Vzestup lidstva* v některých jednotlivostech inspirativní, jeho odborná hodnota zůstává mizivá. Odborné veřejnosti ostatně nebyl v první řadě ani určen: Wirth se v něm obrací především na lid, národ a apeluje za jeho nové obrození, duchovní povznesení a oproštění od úpadkové moderní civilizace návratem k přírodě, intuitivnímu laickému monotheismu a ušlechtilému divošství. Po válce se *Vzestup lidstva* v Sovětské okupační zóně a v NDR ocitl na *Seznamu vyřazených knih* (<http://www.polunbi.de>). Přestože tato kniha byla ve své době a do určité míry i dlouho poté považována za základní dílo *nordické* či *polární teorie*¹⁴, v České republice zůstává téměř neznámá. Toto embargo se na práce německy píšících autorů vztahuje snad vzhledem k jazykové bariéře, která vznikla po druhé světové válce, a rovněž vzhledem ke germanofilní a rasistické orientaci, která byla na opačné straně železné opony, především ze strany komunistické *školy slovanské archeologie* (Zdeněk Nejedlý, Jaroslav Böhm), vnímána značně nepřátelsky.

V r. 1931 Hermanu Wirthovi vyšel u známého nakladatelství *Verlag Koehler und*

¹⁴ Herman Wirth a němečtí polární teoretici ovšem jádro své argumentace přebírají od *B. G. Tilaka* (případně *W. F. Warrena*) a sami nepřinášejí mnoho nového. Wirthova teorie okouzila Heinricha Himmlera (*Pringleová 2008*, 64), jeho argumenty pro arkticko-atlantský původ převzal také Alfred Rosenberg, což mimochodem ukazuje, jak hluboce byla víra v severskou Atlantidu zakořeněna.

Amelang první svazek jeho druhé velké práce obdobné kvality i zaměření *Die heilige Urschrift der Menschheit* (Posvátné prapísmo lidstva). Dvanáctý sešit ukončil tuto řadu v roce 1935 a setkal se s obdobnou kritikou jako *Vzestup lidstva*. Wirth se potýkal především s výtkami, že ani jeden z těchto dílů, které jsou nyní zoufale nesehnatelné a v německých antikvariátech se pohybují v cenách řádu stovek euro, neobsahoval poznámkový aparát ani seznam literatury (Kater 1966, 26). Až v roce 1936 se Wirth pokusil seznam zdrojů doplnit, aby své teorie podložil a zmírnil útoky vedené z akademické sféry (Kater 1966, 61).

Wirth byl ovšem vnímán jako velmi kontroverzní osobnost již ve třicátých letech. Roku 1933 prohlásil právě objevené černočké falzifikáty hliněných kostek porýtkých symboly za „první prokázané písmo na půdě Evropy z doby 1500 – 2000 př. Kr. vzniklé pod vlivem fénickým a vytvořené národem vysoce kulturně vyspělým“ a o této události měl přednášet i v berlínském rozhlase (Sklenář 1977, 72). Mezi jeho největší přehmaty ale patřila obhajoba „starofríského“ romantického falsa *Thet Oera Linda Bok*, které upravil, přeložil z fríského dialektu do spisovné němčiny a vydal s rozsáhlým komentářem téhož roku 1933.

„*Kronika Ura-Linda, nejstarší svědectví germánských dějin, byla nalezena před 60 lety v Holandsku. Její dosud zpochybňovaná pravost je nyní Hermanem Wirthem přesvědčivě doložena. Tato práce nás informuje o válečných výpravách a objevitelských plavbách, o zlých i dobrých časech našich předchůdců zpět do r. 2193 př. Kr., o posvátných zákonech našich předků, státním zřízení, zvycích a obyčejích. Kronika Ura-Linda tím zprostředkovává úctyhodný obraz hrdé kulturní výše našich předků a vrací německému lidu zpět jeho duchovní dědictví v době, která pro takovéto zjevení uzrála.*“ stojí na obálce vydání. Skutečností je, že kronika vyprávějící o matriarchální a demokraticky řízené Atlantidě starých Frísů (v orig. *Altland*, tedy *stará země*) obsahující osvícenské, romantické a protiklerikální prvky byla bez ohledu na svou věrohodnost přesným výrazem Wirthova světónázoru a zapadala do interpretací, které přenesl ve svých dílech na pravěké Indoevropany a Hyperborejce. Nizozemští filologové od počátku nepochybovali o tom, že se jedná o naivní falzifikát psaný zcela v moderním duchu, ale Wirth vnesl tuto otázku znovu

do akademického života v Německu. Z bibliografie Eberharda Baumanna (1995, 157 n.) vyplývá, že o zmrtvýchvstání kroniky Ura-Linda v prosinci r. 1933 psaly proti Wirthovi téměř všechny velké německé deníky. Wirthova teorie o matiarchátu jako prvobytném společenském uspořádání „nordické rasy“ a jeho komentovaný překlad Kroniky Ura Linda se naopak těšily oblibě na stránkách feministického časopisu *Die deutsche Kämpferin* (Německá bojovnice), který vydávala skupina *völkisch* aktivistek v čelě se *Sophii Rogge-Börnerovou* (Davies 2010, 362).

„Fríská souvislost“ s Atlantidou, kterou Wirth hájil, měla kořeny na univerzitě v Berlíně, kde se docent *Albert Ludwig Herrmann* (1886 – 1945)¹⁵, archeolog působící na katedře historické geografie, domníval, že Platónova Atlantis ležela v dnešním Tunisku, kam také r. 1925 podnikl expedici; Herrmann ve své knize z r. 1934 *Unsere Ahnen und Atlantis, Nordische Seeherrschaft von Skandinavien bis nach Nordafrika* (Naši předkové a Atlantis, severské mořské panství od Skandinávie až po Severní Afriku) považuje Platónovu Atlantidu za kolonii starší „zmizelé civilizace Frísů“ a ve své teorii na *Oera Linda Bok* hojně odkazuje.

4. května 1934 byl Wirth ponížěn ve veřejné debatě o *Oera Linda Bok* s německými historiky a filology v Novém sále na univerzitě v Berlíně (Godwin 2011, 138). *Völkischer Beobachter*, stranické noviny NSDAP, psaly o této disputaci jako o triumfu nad škodlivou ideou podkopávající nacionálně socialistické hnutí (Davies 2010, 357). Wirthovi bylo v souvislosti s překladem Ura Linda Chronik rovněž vyčteno „nedostatečné cítění pro správný světónázor“: „Jestliže někdo přijímá *Kroniku Ura-Linda* jako „zjevení“ a „dědictví po předcích“, znamená to kázat něco zcela jiného než to, co je třeba kázat dnes. *Kronika Ura-Linda* je nejen v základě demokratická, protikladná vůdčímu principu a pacifistická, ale úplně nechutným, podivným a až k pláči sentimentálním výmyslem.“ (Hübner 1934, 34)

Navzdory tomu, že se Wirth mediálně sledovanou obhajobou *Oera Linda Bok*

¹⁵ Albert Hermann, jenž zemřel v Plzni při bombardování r. 1945, byl následovníkem německo-židovského mnichovského profesora a člena *Theosofické společnosti Paula Borchardta* (1886 – 1957). Profesor Borchardt vystoupil jako první s tvrzením, že Atlantida ležela v dnešním Tunisku, v němž vedl ve dvacátých letech archeologické vykopávky.

odborně znemožnil¹⁶, zajišťovalo mu popularitu jeho úžasné charisma. „Byl vlídný, energický, mimořádně sečtělý a všichni ho považovali za okouzujícího člověka. Dokázal z paměti citovat dlouhé sanskrtské hymny a po celé hodiny vést diskuze o významu duchovních masek aljašských Eskymáků z kmene Yupik nebo o nápisech na dalekých dolmenech v Irsku.“ (Pringleová 2008, 63) Wirth se svými pracemi, přednáškami a disputacemi již dostal do celonárodního povědomí, nicméně – jak trefně poznamenává Dr. Löwová – dokázal působit především na veřejnost; německé a evropské akademiky jeho teze, názory a ideologie neoslovily. (Sellová 2005) Vyjma romanticky naladěné mládeže zůstával se svými názory osamocen a jeho vliv na německou vědu byl zcela marginální. Výhrady k jeho postupům měli dokonce i jeho obhájci a žáci jako Alfred Bäumlér či Alarich Augustin.

Wirthovým celoživotním cílem bylo bádát a publikovat v rámci všeobecně uznávané, oficiální a institucionalizované vědy. Wirth doufal v utvoření nového vědního oboru *Geistesurgeschichte*, v rámci kterého by se věnoval výzkumu pravěkých symbolů a pranáboženství lidstva, a který by Abendlandu dodal nové duchovní podněty k překonání marasmu moderní civilizace. Do r. 1932 vedl *Herman-Wirth-Gesellschaft* (Společnost Hermana Wirtha), která jeho výzkumům poskytovala aspoň drobné institucionální zakotvení (Kater 1966, 6). Poté díky svým kontaktům s *völkisch* hnutím získal podporu u mecklenburské zemské vlády a byl pověřen založením a vedením *Výzkumného ústavu pro dějiny pravěkého duchovna* (*Forschungsinstitut für Geistesurgeschichte*) v Bad Doberan, kam přivedl i svého mladšího spolupracovníka *Wolframa Sieverse* (Kater 1966, 6).

¹⁶ Zřejmě poslední literární reflexí Kroniky Ura-Linda je kniha *Atlantida* polského autora *Ludwika Zajdlera* z r. 1972 (v českém překladu vyšla o rok později). „O knize rodiny *Over de Linden*, která se nazývá *Oera Linda Boek*, se kdysi vášnivě diskutovalo. Nehodlám zaujmout stanovisko k věrohodnosti jejího obsahu, avšak musím konstatovat, že byla uznána za pravou, psanou skutečně ve 13. století. Představuje jakousi kroniku Frísů. (...) V *Oera Linda Boek* se píše o lidu s bílou pletí a modrýma očima, který věřil v jediného boha a měl matriarchální třízení, v němž hrál přední roli kněžka *Burgtmaad*, zvaná rovněž *Min-Erva*. (...) Je zde rovněž zmínka o fríském králi, který se jmenoval *Minno* a který prý svého času Krétanům poskytoval „právní rady“. (...) V knize je rovněž zmínka o obchodních stycích Frísů s Féničany, jakož i o potulném mořeplavci *Neef-Tunovi* a jeho příbuzném, který se nazýval *Inka*.“ (Zajdler 1973, 120)

Je nepochybné, že Wirth v prvních letech od převzetí moci nacionálními socialisty podporoval nový režim, v němž viděl národní obrození a revoluci hodnot zlatého věku. Jestliže se Wirth dosud politickým otázkám vyhýbal, ve své práci z r. 1934 *Was heißt Deutsch*¹⁷ se veřejně přihlásil k Adolfu Hitlerovi a jeho politickému převratu. Toto přihlášení ale nebylo příliš přesvědčivé. Přišlo příliš pozdě: Wirth se do převratu nikdy aktivně nezapojoval, žil pouze ve svém světě bohů, mýtů a symbolů zcela nedotčen politickou a praktickou realitou. Byl navíc známý jako finančně negramotný člověk, který utrácel za okázalosti a topil se v dlužích, za které mu dokonce hrozilo vězení (Pringleová 2008, 75).

Prosazováním matriarchálních teorií si získal vlivné nepřátele přímo mezi nacionálními socialisty. Nejvlivnějším Wirthovým odpůrcem byl Alfred Rosenberg, který se vůči teorii matriarchátu jako symptomu kulturního úpadku a rozkladu jednoznačně vymezil již ve své známé práci *Der Mythos des 20. Jahrhunderts* (Mýtus 20. století). Vztah Alfreda Rosenberga k Hermanu Wirthovi byl dvojaký. Na jedné straně spolu oba muži názorově splývali v názoru na dějiny lidstva a jeho kultury, v názoru na reálnou existenci Atlantidy, na arktický původ svého národa a ve vyhroceném nordicismu. Rosenberg v *Mýtu* na Wirthův *Vzestup lidstva* dokonce výslovně odkazuje, když píše o arkticko-atlantské migraci a severské provenienci slunečního kultu (Rosenberg 1939, 28). Na druhé straně nemohl vystát Wirthovy matriarchální a feministické teorie. Rosenberg považoval za nemožné, že by současný člověk ze sebe mohl setřást tisíce let kultury, a na ideu návratu k přírodě, mateřskému právu a k zemi nahlížel jako na chtonický a nebezpečný návrat k pudovosti a primitivismu (Davies 2010, 351). „Je zcela zavádějící, když Herman Wirth ve svém *Vzestupu lidstva* zkouší postavit právě mateřské právo jako pranordicko-atlantskou životní formu. (...) Matriarchát je vždy spojen s chtonickým náboženstvím, patriarchát vždy se slunečním mýtem. Vysoké cenění žen u

¹⁷ Wirth, H. 1934b: Was heißt deutsch? Ein urgeistgeschichtlicher Rückblick zur Selbstbesinnung und Selbstbestimmung. (Co znamená slovo německý? Zpětný pohled očima pravěkého duchovna k vlastnímu uvědomění a poslání.) Jedná se o populárně laděný souhrn Wirthových výkladů symboliky s překvapivým politickým vyústěním.

seveřanů spočívá toliko na mužském pojetí světa. Ženské pojetí vedlo v Přední Asii v předkřesťanské době vždy jen k hetérství a k pohlavnímu kolektivismu. Doklady, které Wirth uvádí, proto nejsou více než chatrné.“ (Rosenberg 1939, 136)

Poznamenejme, že podobné námitky měli vůči Wirthovi i Julius Evola a jeho mentor René Guénon. „Že témata matky nebo ženy, vody a země nakonec pocházejí z Jihu a nacházejí se rovněž hojně díky interferencím a průnikům i ve všech pozdějších atlantských stopách a tradicích, je potvrzováno četnými doklady a svedlo Hermana Wirtha k omylu připisovat mateřský kult nordické a atlantsko-nordické kultuře.“ (Evola 1935, 192) Guénon ve stati *Atlantida a Hyperborea*, publikované poprvé v časopise *Le Voile d'Isis* (Isidin závoj) v říjnu r. 1929, zmiňuje rozdíly mezi Atlantidou a Hyperboreou a vymezuje se proti zaměňování obou tradic: „Tuto chybu je možné nalézt také u pana Hermana Wirtha, autora zásadní práce o původu lidstva (*Der Aufgang der Menschheit*) nedávno publikované v Německu, ve které ustavičně používá termín „atlantsko-nordický“ pro označení regionu, který je prvotním místem výskytu primordiální tradice.“ (Guénon 1970, 189)

Navzdory zásadní kritice pověřil v roce 1935 Wirtha, tehdy již padesátiletého kontroverzního profesora, Heinrich Himmler založením a vedením společnosti *Ahnenerbe* (Dědictví předků), do níž Wirth přivedl i své žáky, germanistu *Otto Plaßmanna* (vydavatel časopisu *Germanien, Monatshefte für Germanenkunde*) a *Alaricha Augustina*¹⁸. Soukromý holandský učenec se tak stal „duchovním otcem“ a zakladatelem úřadu, který bude o dva roky později převeden pod SS, což jej společensky natrvalo diskvalifikuje. Oficiálním cílem založení *Ahnenerbe* bylo „podporovat a prohlubovat bádání Hermana Wirtha“ a původní označení *Studiengesellschaft für Geistigesurgeschichte* (Studijní skupina pro dějiny pravěkého duchovna) nese zřetelné stopy jeho vlivu (Kater 1966, 59).

¹⁸ Jehož studie *Germanische Sinnbilder als Hofgiebelzeichen. Das Schwanengiebelzeichen in Niederländisch-Friesland* (Germánské symboly jako znamení na domovních štítech. Střešní symbol labutě v nizozemském Frísku) z r. 1942 je přístupná v Národní knihovně v Praze. Z úcty ke svému učiteli zmiňuje Augustin Wirthovy práce, včetně *Kroniky Ura-Linda*. Wirthovi přičítá zajímavé podněty a inspirace, nicméně jeho teorie má za nepodložené (Augustin 1942, 18).

Ve vedení Ahnenerbe setrval Wirth tři roky. Během té doby podnikl expedice do Švédska a do Norska, kde pořizoval fotografie a sádrové odlitky skalních rytin, než jej Himmler – po tvrdé Hitlerově kritice na norimberském sjezdu – odvolal (*Pringleová 2008*, 98). Vzhledem k tomu, že byl Wirth zbaven profesury a všech pravomocí ještě před vypuknutím války, nelze mu přičítat za vinu pozdější bizarní zločiny, které jsou Ahnenerbe přisuzovány. Již v březnu 1937 byl Wirth jmenován „čestným předsedou“ Ahnenerbe, čímž byl izolován a zbaven veškerého vlivu, nicméně musel vstoupit do SS. (*Wiwjorra 1988*, 90) *P. Alexander* uvádí zajímavé detaily z tohoto období: na Wirtha byl nasazen jako donašeč známý německý „runolog“ *Karl Theodor Weigel*, který měl dohlížet na jeho světový názor. A tak Wirth prý r. 1938 vystoupil na protest ze strany, z SS i z Ahnenerbe, s nimiž nechtěl mít již nic společného. Obětoval přitom však svou cennou sbírku knih, obrazů a poznámek. Wirth měl být pak držen do konce války v režimu, který se blíží¹⁹ domácímu vězení, ve svém domě v Marburgu a. d. Lahn. (<http://www.ur-europa.de/p40.htm>)

6. Kritika kulturní historie po r. 1945

V souvislosti s bývalým členstvím v SS a v Ahnenerbe byl r. 1945 byl Wirth zatčen americkou okupační správou a bylo vedeno vyšetřování. Wirth byl uvězněn a v jeho domě byli ubytováni američtí vojáci. Po dvou letech v dubnu 1947 byl propuštěn a ve svém domě, kde měl uloženou cennou knihovnu, výbavu, umělecké a hudební sbírky, fotoarchiv, kartotéky, poznámky a rukopisy, našel strašnou spoušť (*Wiwjorra 1988*, 91). Wirth tedy již potřetí ve svém životě začal téměř od nuly a zcela bez prostředků.

Po druhé sv. válce došlo k zásadním změnám. Archeologie si postupně začala klást

¹⁹ v orig. „*quasi unter Hausarest*“; vedle zákazu přednášení a publikování mu například nebylo povoleno přestěhovat se zpět do vlasti ani nastoupit na místo kustoda na Univerzitě v Göttingenu, které si zprostředkoval r. 1944

jiné otázky, čímž *paradigma* kulturních historiků²⁰ ustoupilo do pozadí s nástupem nového *způsobu* myšlení a bádání, pro které časem převládlo označení *procesualismus* (též *funktionalismus*, *neoevolucionismus*). Ti badatelé jako Herman Wirth, kteří byli činní v režimu nebo v Ahnenerbe a kteří árijskému mýtu, ideji sakrálního království či pangermanismu skutečně věřili, se často již během války nebo ještě před jejím vypuknutím dostali s režimem do rozepří a byli postupně „odejiti“ či umlčeni a po válce akademickou obcí v lepším případě pouze ignorováni. Naopak většina těch, která se angažovala v režimu, pangermánské *Siedlungsarchäologie* či v *Rassenkunde* z konformity spíše než z osobního přesvědčení, po válce prostě přešla do jiného paradigmatu a pokračovala bez problémů ve svých akademických kariérách. To byl i případ rusko-německého badatele *Hanse Jürgena Eggerse*²¹.

Vedle periodizace doby římské pro střední Evropu, který vypracoval na základě bronzových římských importů, (*Eggers 1955*) byl jedním z nejčastěji připomínaných Eggersových počínů *Úvod do pravěku (Einführung in die Vorgeschichte)*, v jehož IV. kapitole²² autor zpochybňuje Kossinnovu sídelní archeologii a s ní celou kulturně-historickou školu prostřednictvím následujících argumentů: Kossinna svou metodu nikdy jasně nevysvětlil, neposkytl žádnou definici národů (*Volk*) a národních kmenů (*Völkerstämme*), právě tak ani definici kulturních provincií (*Kulturprovinzen*), na kultury Kossinna pohlížel jako na homogenní monolitické bloky a neposkytl žádné

²⁰ Pojmem „kulturní historie“ (*Kulturgeschichte*) nazývali již ve dvacátých letech 20. stol. němečtí archeologové, filologové a historikové zkoumající „vorgeschichtliche Kulturprovinzen“ sami sebe.

²¹ *H. J. Eggers* (1906 – 1975) byl baltský Němec pocházející z carského Ruska (dnešního Estonska). Promoval po studiích germanistiky a prehistorie r. 1930 (*Carnap-Bornheim 2001*, 174). Zda byl členem NSDAP nebo *Reichsbund für deutsche Vorgeschichte* bývá sice přijímáno, nicméně je to neprokazatelné. Zůstává pouze otázkou, do jaké míry bylo Eggersovo přednostní přijetí na říšskou, nacionálně-socialisticky zaměřenou univerzitu v Poznani r. 1944 podpořeno jeho „politickou spolehlivostí“ (*Carnap-Bornheim 2001*, 176).

²² Kapitola *Das Problem der sogenannten ethnischen Deutung vor- und frühgeschichtlicher Kulturprovinzen* (Problém tzv. etnického výkladu pravěkých a ranně středověkých kulturních provincií)

odůvodnění pro ztotožnění archeologických kulturních provincií s etniky, Kossinnou uváděné analogie z raného středověku jsou (z jiných důvodů) neudržitelné, Kossinnova metoda je založena na svévolném předpokladu kontinuity vývoje a svévolném rozlišování mezi „importem“ a „migrací“, Kossinna neuvádí žádné důvody pro tyto (údajné) migrace, poskytuje pouze minimum hmotných dokladů (např. pouze jednoduché mapky rozšíření pravěkých národů), Kossinna nebere ohled na podmínky uchování pramenů, dále prý neadekvátně míchá archeologickou metodu s jazykovědou a s antropologií a nadto jeho dílo obsahuje nacionalistické a rasistické předsudky (Eggers 1959, 199 n.).

Herman Wirth žil v paradigmatu kulturní historie i po válce a přestože své teze upravil do poněkud přijatelnější podoby, neustále trval na výsledcích své práce z 20. a 30. let. Nejprve usiloval u německých a nizozemských úřadů o odškodnění a znovuznání své profesury. V r. 1954 nakonec Spolkové ministerstvo vnitra Wirthovu žádost zamítlo. Ministerstvo nebylo schopno uznat, že by Wirth během minulého režimu skutečně trpěl. Wirth rozhodnutí napadl, ale r. 1956 Zemský správní soud v Kolíně nejenže jeho žádostem nevyhověl, nýbrž mu vzhledem k sympatiím, který měl stále k nacionálnímu socialismu chovat, dokonce zastavil pobírání státní penze (Wiwjorra 1988, 96). Wirth ztratil ohledně Spolkové republiky veškeré iluze, přišel o své zprvu dobré vyhlídky na obnovení akademické kariéry a bylo mu v tu chvíli zcela zřejmé, že k novému převratu ideového či politického řádu nedojde. Zachovával si i nadále odstup od moderní západní kultury, kterou označil za „rozkladný a rozvratný proces sebezrazujících až docela chorobných a patologických elementů, které se vyrábějí a propagují v doprovodu souvisejících jevů jako jazz, rock'n roll, gangsterská a sexuální literatura a film, a které po roce 1945 jako cloaca maxima plným proudem a zcela nezřízeně vylívají svou záplavu západního bahna na německou mládež.“ (Wirth 1960, 50)

Po roce 1945 zažil Wirth jen drobné úspěchy. R. 1957 obnovil činnost *Herman-Wirth-Gessellschaft*, jejíž pomocí o tři roky později v Marburgu zřídil výstavu *Mutternacht und Mütternacht* o původu a vývoji vánočních svátků a ve stejném roce vydal ve Vídni svou knihu *Um den Ursinn des Menschseins, Werdung einer neuen*

Geisteswissenschaft (O prapodstatě lidství, Utváření nové společenské vědy), v níž se mimo jiné vyrovnává se svou minulostí. Od r. 1974 provozoval na statku ve Fromhausenu u Externsteine vlastní „*Externsteine-Museum*“, které pořídil na vysokou hypotéku, a které bylo vzhledem k nezájmu veřejnosti po dvou letech uzavřeno. (Wiwjorra 1988, 108) R. 1978 se Wirth přestěhoval do Rýnské Falce, kde uspořádal výstavu *Ostermaien* (Velikonoční májky), a kde mu poskytl okres Kusel 1,16 milionu marek na přestavbu stodoly na hradě Lichtenberg za účelem zřízení vlastního muzea. Na tuto skutečnost pichlavě upozornil časopis Spiegel²³ a podnítl spor, který skončil r. 1981. Tehdy okresní zastupitelstvo od smlouvy o financování Wirthova muzea odstoupilo. Herman Wirth zemřel v Kuselu téhož roku.

7. Idea polární pravlasti

Wirthova argumentace ve prospěch polárního původu lidstva je založena na východiscích německé filosofie života (*Lebensphilosophie*), ideové školy *völkisch hnutí*²⁴ a jim blízkých, vzájemně se doplňujících antro-philosofických úvahách, které jsou sice mnohdy vzájemně konzistentní, nicméně natolik vzdálené

²³ Článek z časopisu Spiegel s názvem *Schenkel der Göttlichen* (Stehna Bohyně) začíná slovy: „Tehdy bádá pro nacisty o Odinu a Wotanovi, nyní mu falšní politici staví Germánské muzeum: Herman Wirth, 95, kdysi vedoucí SS úřadu *Deutsches Ahnenerbe*, emeritní profesor dějin, se pracně protlačil trhlinou v *Schlangenhöhle*, pískovcové jeskyni ve *Schwarzenackeru* u *Homburgu an der Saar*. O něco později ve slabém světle objevili badatel a jeho doprovod to, co neustále hledali a stále hledají: kroužky a klikyháky na zdech, které, jak se Wirth domnívá, „nejsou ničím jiným“ než symboly ztraceného „pravěkého náboženství“. Herman Wirth, *Däniken* falckého okresu Kusel (...) mluví povětšinou o Wotanovi, *Walhalle*, letním slunovratu a šlechtitných ženách a umí báječně vypravovat o nordické rase. Kmet je neúnavně na stopě chatrným dokladům blondatých praotců, kteří, jak ví, „před destititísíci lety“ uctívali ženského Boha „*Všematku*“. Narazí-li například profesor na skalní stěně na „*M*“, je pro něj tato škrábanice jednoznačně „piktografický... Symbol, který znázorňuje přitažená stehna božské matky jako *Všehorodičky*.“ Pro takovéto poznatky je v *Rýnské Falci* vyčleněno z daní 1,5 milionu marek.“ (Adam 1980, 95 n.)

²⁴ Karlheinz Weissman, editor nejnovějšího vydání Mohlerovy proslulé disertační práce, Wirtha řadí k „*völkischen Systembauern*“ - *völkisch* budovatelům či volněji přeloženo ideologům, nikoliv ke Kossinově a Hahnenho „vědecké větvi“ (Mohler – Weissman 2005, 402).

archeologické empirii, že spadají do oblasti mezi intuicí, spekulací ba až čirou fantazií. Wirthovy teze, jak uvidíme, nelze považovat za vědecké důkazy, tím méně v neopozitivistickém pojetí archeologie, které klade důraz na hmotné prameny a formalizované metody. To z Wirthových výkladů v očích současného pozorovatele činí rovněž ideovou konstrukci (*ideologii*) v pravém ačkoliv ne vždy nutně negativním slova smyslu. Mytologická až esoterní idea, že Evropané (Jáfité, Árijci,...) pocházejí z bájně Atlantidy či Hyperboreje, má však mnohem hlubší kořeny. Poprvé s ní vystoupil švédský polyhistor *Olaf Rudbeck* ve své práci z r. 1675 *Atlantid eller Manheim dedan japhetz afkomme* (Mohler – Weissman 2005, 112). Podle Rudbecka se Atlantida nacházela ve Švédsku, kde se usadil po světové potopě Noemův syn Jáfet, a odkud také pochází veškerá moudrost Egypta, Asie a Evropy (Budil 2012, 8). Vůdčí postavou polárních teoretiků 20. století byl bráhmánský učenec *Bál Gangádhara Tilak* (1856 – 1920), původní kvalifikací astronom a matematik, který vedle tradičního vzdělání v sanskrtu působil jako advokát a v Indii proslul jako organizátor odboje proti Britům. Tilak rozborem védského kalendáře dospěl k závěru, že Věda vznikla na severu a je nejméně o 1600 let starší než západní orientalistika předpokládala (2400 př. Kr.) Tilak se vyjádřil, že nejstarší pasáže zaznamenané v Rgvédu nepocházejí z mladšího období než z let 4000 př. Kr., kdy souhvězdí Orion začínalo védský rok v bodě jarní rovnodennosti.²⁵ Tilak odkazuje také na shody polárního mýtu ve védské, řecké a perské tradici, které podrobně rozpracoval r. 1903 ve své knize *Arctic Home in the Vedas*, v níž položil pravlast Árijců přímo na severní pól do let 8000 – 10 000 př. Kr. Tilakovy výklady silně ovlivněné natumyologií jeho slavného přítele *Maxe Müllera* se setkaly v Evropě s jistým ohlasem. Přibližně ve stejné době pracoval ve Spojených státech na Bostonské univerzitě *William Fairfield Warren* na své srovnávací studii *Paradise Found – the Cradle of the Human Race at the North Pole* (Ráj nalezen – kolébka lidské rasy na severním pólu), která vyšla tamtéž r.

²⁵ „Nejstarší perioda árijské civilizace může být proto nazývána před-orionským obdobím nebo obdobím Aditi, a připisujeme ji přibližné rozmezí 6000 – 4000 př. Kr.“ (Tilak 1893, 206)

1885. Warren sleduje symboliku zlatého věku, osy světa a polární hory ve světových mytologiích a umisťuje, jak název napovídá, biblický Ráj (Zemi živých, Avalon, Méru,...) na severní pól. W. F. Warren jako profesor teologie a religionistiky se přiklonil k degenerativnímu pohledu na dějiny náboženství, k představě primordiálního monotheismu a identifikoval Atlantidu s polární Hyperboreou na základě Vergiliových, Hésiodových a především Homérových sdělení, že Atlas, světový pilíř spojující zemi a nebesa (odtud pojmenování Atlantis), se nachází na konci světa (*Warren 1885*).

V Německu mezitím souzněla polární teorie s představou o árijské či nordické rase. Jako první zprostředkoval Warrenovy a Tilakovy ideje *Georg Biedenkapp* v knize *Nordpol als Völkerheimat* (Severní pól jako vlast národů) v r. 1906, v níž Tilakovy výklady doplňuje o údaje z germánské mytologie a teorií o primordiálním matriarchátu. Podle Biedenkappa pocházejí ze severního pólu Indoevropané (*Indogermanen*), ale možnost, že odtud pocházejí také jiné národy, bychom podle autora neměli odmítat, stejně tak nevylučuje tezi, že to byli Indoevropané, kdo založil čínskou, egyptskou a babylónskou civilizaci. (*Biedenkapp 1906*, 166) Šest let předtím než vydal Wirth svůj *Vzestup lidstva*, se v Německu objevil stostránkový sešit *Atlantis, Die Urheimat der Arier* (Atlantida, Pravlast Árijů), který vydal *Karl Georg Zschaetzsch*. Zschaetzsch uvádí svou knihu již přímo: „*Pravlast blond'atého, modrookého árijského kmene, který je u nás také obecně znám jménem Germáni, byl ostrov Atlantis, který zmizel v moři následkem katastrofy známé jako potopa světa, a jehož pozůstatky v podobě Azorských ostrovů ční z Atlantského oceánu.*“ (*Zschaetzsch 1922*, 7). K existenci „árijské Atlantidy“ se dále vyjadřoval *Heinrich Pudor*, který je znám především jako průkopník naturismu a nudismu a bývá řazen k *völkisch* hnutí a k předním německým antisemitům. K tématu Atlantidy se vyslovil v publikacích *Helgoland – Heiligland* (1931) a *Völker aus Gottes Athem, Atlantis – Helgoland, das arisch-germanische Rassenhochzucht- und Kolonisations-Mutterland* (1936), v nichž rozvíjí své rasistické a etymologické fantazie (*Mohler – Weissman 2005*, 413 n.). Pudor byl však zřejmě prvním, kdo zaměřil svou pozornost na Helgoland. Původ lidstva na severní pól položili dále *Herman Wieland*

r. 1922 knihou *Atlantis, Edda und Bibel* a Rudolf John Gorsleben prací *Hoch-Zeit der Menschheit* (Zenit lidstva) r. 1930²⁶. Wieland dokonale překonal i ty nejodvážnější hypotézy kladoucí původ Germánů do doby bronzové či neolitu (Wilke, Kossinna): kulturní kontinuita blondatých, modrookých a – krátkolebých – Germánů prý sahá 200 000 let do minulosti. Lidský druh má pak pocházet z druhohor či třetihor (Godwin 2011, 127). Na české straně lze mezi ohlasy „árijské Atlantidy“ zmínit knihu *Egyptské hieroglyfy a jejich filosofie*, kterou vydal r. 1935 známý esoterik Petr Kohout (pseudonym Pierre de Lasenic)²⁷.

8. Výzkum symbolů

Je možné spatřovat určité paralely mezi německou prehistorickou školou a moderním postprocesualismem (Ian Hodder), a to především v umenšování role hospodářství v pravěkých komunitách a přesunu těžiště výzkumů znovu do sféry náboženství a symbolismu (*Symbolforschung*). Bouřlivý rozvoj sémiotiky v 70. letech, nástup *gender archeologie* (Margaret Ehrenbergová, Roberta Gilchristová, Marie Sørensenová), a proslulá esej Sherry B. Ortnerové *Is Female to Male as Nature Is to Culture?* (Je žena vůči muži tím, čím příroda vůči kultuře?) vynesly Bachofena znovu na světlo. *Symbolforschung* přecházející z hlediska žánru plynule v esoterismus byl jedním z hlavních vědeckých zájmů Ahnenerbe a byl také silně zastoupen na německých univerzitách (Alfred Götze, Max Kohlmann a další...),

²⁶ Název Gorslebenovy knihy *Zenit lidstva* měl, jak si všímá Joscelyn Godwin (2011, 131) zřejmě předstihnout Wirthův *Vzestup lidstva*. Gorsleben ale čtenáře ujišťuje, že pracoval nezávisle na Wirthovi a fakt, že došli ke stejnému závěru, má prý podporovat jeho věrohodnost (Godwin 2011, 131).

²⁷ „Podle esoterní hypotézy byl Egypt kolonií rasy červené, atlantské. Tento předpoklad může nám osvětliti řadu otázek dosud nejasných: rasa zvaná domorodá, jež vyspěla k nejvyššímu stadiu neolitické civilizace, okupovala údolí nilské. Rasa cizí, ještě vyspělejší, neznámého původu, ovládla předchozí a založila kolem Abydu svoji říši. A touto novou rasou byli pravděpodobně Egypťané. Odkud přišli? (...) Porovnáme-li pak hieroglyfy peruánské s původními egyptskými, atlantský původ královské rasy v Egyptě stává se více než pravděpodobný. Atlantis byla podle esoterního učení i kolébkou rasy naší, rasy arijské, hieroglyfy jsou tedy i nejstarším známým písmem, jež derivovalo přímo z arijské pravlasti — Atlantidy.“ (de Lasenic 1935, 5) Pro atlantský původ egyptské tradice se vyslovil i René Guénon a v našem prostředí František Kabelák.

nicméně nikdy nebyl přes nepochybně hlubokou inspiraci specificky německou záležitostí. Jedna z prvních významných studií o symbolu svastiky a jeho vývoji se objevila v Polsku. Jedná se o stať *Michaela Zmigrodzského* z r. 1889, která vyšla v německém překladu o rok později (*Zmigrodzki 1890*)²⁸. Zmigrodzki zastával ideje *migrace symbolů*, které znala německá věda i z dalších kunsthistorických děl²⁹, jakými byla práce belgického profesora *Gobleta d'Alvielly* *La migration des Symboles*, vydaná v Paříži r. 1894, či práce *Thomase Wilsona* *The Swastika, the earliest known symbol and its migrations* z r. 1896³⁰. Ve Skandinávii inspiroval německé esoteriky Oscar Montelius, který publikoval články o symbolech mimo jiné na stránkách Kossinnova časopisu *Mannus*³¹. V Itálii propojili *Symbolforschung* s

²⁸ Ze Zmigrodzského studie pak vycházel *Dr. Jörg Lechler* ve svém sešitě *Vom Hakenkreuz* (O hákovém kříži), který je prvním svazkem řady *Vorzeit* (Pravěk) vydávané prof. *Hansem Hahnem*, a patrně nejznámější variací na téma „původ a migrace symbolu svastiky“. Zvláštní je, že původ symbolu svastiky klade Lechler do 3. tis. př. Kr. do Podunají a Sedmíhradska (*Lechler 1921*).

²⁹ Podle mého osobního názoru měla kunsthistorická stylistika a vlivologie 19. století zcela zásadní podíl na vzniku kulturně-historického difusionismu a jeho přesvědčení, že výskyt archeologického typu či symbolu na určitém území je sám o sobě dokladem prehistorické migrace obyvatelstva.

³⁰ Vzhledem ke složité typologii symbolu svastiky se Wilson přiklání k návrhu, že „svastika nebyla výsledkem dvojího vynalezení [*duplicate invention*] nebo nezávislého objevení, není ilustrací paralelismu lidského myšlení, nýbrž se předávala z osoby na osobu, z jedné země do druhé, buďto migrací obyvatel nebo jejich kontaktem či komunikací, nebo migrací a přesunem symbolu jako takového.“ (*Wilson 1896*, 955)

³¹ Oscar Montelius jako švédský evangelík splýval s *völkisch* kritikou katolictví. Jeho práce měla též feministický aspekt, který připomíná Eva Čermáková: „V letech 1898 a 1911 vychází Monteliová historická studie *Huru länge har kvinnan betraktats som mannens egendom? (Jak dlouho byla žena považována za vlastnictví muže?)*“ (Čermáková 2007, 210) V prvním čísle časopisu *Mannus* z r. 1909 publikoval dvoudílný článek *Das Sonnenrad und das christliche Kreuz* (Sluneční kolo a křesťanský kříž) se 72 ilustracemi, v němž probírá typologii symbolu kříže v kruhu, rovnoramenného kříže a svastiky a uzavírá, že tyto symboly pocházejí z předkřesťanských starověkých tradic a neměly původně s Kristem nic společného (*Montelius 1909*, 60). O šest let později navázal studií *Das lateinische Kreuz* (Latinský kříž) v témže časopise (*Montelius 1915*, 281 n.). Monteliovým článkem se evidentně inspiroval *Dr. Ludwig Wilser* ve svém sešitě *Das Hakenkreuz* z r. 1922, kde svastiku považuje za „starosvatý symbol neporazitelného slunce“, a který autor uzavírá zvoláním „in diesem Zeichen wirst du siegen“ (V tomto znamení zvítězíš) k německému hnutí (*Wilser*

esoterismem *Arturo Reghini* a *Julius Evola*, ve Francii byl ústřední postavou *René Guénon* a v Británii tamilský učenec *Ananda Coomaraswamy*. Výzkum symbolů s romantickým akcentem měl svou odezvu i na Dálném západě; v Chicagu působil po válce rumunský religionista *Mircea Eliade*³² a v Los Angeles litevská archeoložka *Marija Gimbutienė*³³. Výzkumem symbolů, v němž se zřetelně ozývají ohlasy Bachofenova pozdního romantismu, se zabývala rovněž psychoanalýza, kterou *Sigmund Freud* obrazně označoval za archeologii lidského vědomí.

9. Wirthova argumentace

Tradiční tezi o monotheismu jako prvotním náboženství lidstva (která ale na Západě od ústupu biblické antropologie nikdy zcela nevymizela) vydobyl v moderní době zpět uznávané postavení především katolický teolog, lingvista a etnograf *Wilhelm Schmidt* (1868 – 1954), na něhož Wirth odkazuje. Wirth považoval nejstarší pravěké symboly za výrazy probuzeného náboženského vnímání; přisuzoval jim kultovní charakter a náležitost k pranáboženství (*Urreligion*), které *Wilhelm Schmidt* na základě svého srovnávacího výzkumu pojmenoval náboženstvím Nejvyšší bytosti, *urmonotheismem*. Wirth stopuje *Schmidtův urmonotheismus* na základě svých výkladů symboliky již v aurignacienu (*Wirth 2004*, 15). Symbolika se podle *Wirtha* zrodila v určitém okamžiku na severní polokouli a byla zanesena zprvu nordickými a posléze aurignackými lovci ze severu

1922, 13).

³² *Mircea Eliade* pocházel bezpochyby z duchovního prostředí konzervativní revoluce; vedl korespondenci s R. Guénonem a J. Evolou a ač je dnes pokládán za jednoho z nejvýznamnějších religionistů, jeho kontakty s *Legií archanděla Michaela* a *Železnou gardou* mu akademická obec nikdy nezapomněla.

³³ *Marija Gimbutienė* během svého působení na univerzitě v Los Angeles zprostředkovala Západu archeologii Balkánu a Východní Evropy (vzhledem k probíhající studené válce tehdy jen málo známou). Ve vrcholné fázi feministického hnutí proslula výklady neolitického náboženství a teorií o příchodu bojovných Indoevropanů z pontské stepi, kteří napadli „starou Evropu“ a zničili zdejší matriarchální ráj. Je známá rovněž množstvím studií o baltské mytologii.

na jih. Wirth připomíná: středomořský capsien symboliku ještě nezná (Wirth 2004, 16).

Idea, že lidská tradice a duchovnost pochází z jediného zdroje a místa a že tento pramen je nadřazený všem odvozeným formám, se nazývá *primordialita*. Primordiální ideje *solarity*, *osvícení*, *spásy*, *vzkříšení*, *mýtu o věčném návratu* a védského rozdělení na *devájánu* a *pitrijánu* (resp. na *apolinské* a *dionýské*) mohly podle Wirtha vzniknout pouze na Dálném severu (Wirth 1934, 195) nebo v subarktické oblasti (Wirth 2004, 17), kde jsou kontrasty mezi denní a noční částí roku největší a kde nebeská tělesa po dobu poloviny roku nezapadají, nýbrž krouží v rovnoběžných drahách podél horizontu. Zde také jako na jediném místě na zemi mohlo sledováním přírody dojít ke Zjevení – mohla vzniknout představa o Velkém duchu, Nejvyšší bytosti, představa *solárního Urmonotheismu*, jejíž náboženskou zkušenost tento již duchovně uvědomělý člověk zaznamenal prvním ideogramem (symbolem)³⁴.

Wirth přijímá rovněž Bachofenovy teze³⁵, že vývoj společnosti a jejího náboženství děje se od matriarchátu k patriarchátu, od lunární, chtonické, telurické mytologie směrem k solární, nebeské, uranské mytologii. A tak podle Wirthova výkladu nedošlo na Dálném severu ke zrození *lex universalis*, nýbrž *lex naturalis*, přirozeného (přírodního) práva (*Naturrecht*) a sním spojeného mateřského práva (*Mutterrecht*) (Wirth 2004, 17).

³⁴ A může nám v tuto chvíli připadat zvláštní, že podobnou úvahou dospěli k svého druhu pravému opaku Louis Rougier a René Guénon, podle nichž ideu jednosti a monotheismu zjevuje zvláště důrazně naopak přírodní prostředí pouště: „*Monotheismus má značně „solární“ povahu. (...) Tato povaha není nikde tak silně vnímatelná jako v poušti, kde je mnohost věcí redukována na minimum, a kde se současně ozřejmují všechny klamné obrazy projeveného světa.*“ (Guénon 1992, 42)

³⁵ Které sepsal Johann J. Bachofen coby člen německého Archeologického ústavu v Římě (*Archäologisches Institut zu Rom*). Jedná se o *Versuch über die Gräbersymbolik der Alten* vydaný v Basileji r. 1859 a mnohem zásadnější práci *Das Mutterrecht* vydanou tamtéž o dva roky později.

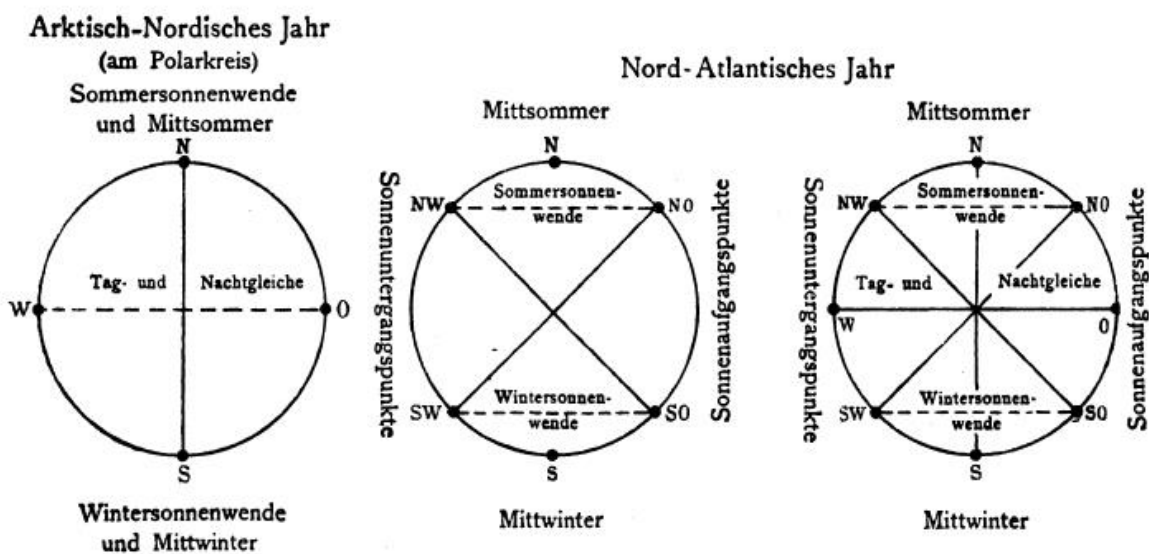
Ústředním mýtem primordiálního člověka na Dálném severu byl podle Wirtha *mýtus o věčném návratu* a cyklus, který nazývá *posvátným rokem*. „*Nikde nebyl prožitek světla tak hluboký jako tam, kde je protiklad světla a tmy, dne a noci největší a nejzřetelnější.*“ staví Wirth (1934, 194) do protikladu zkušenost Dálného severu s věčným létem tropického pásu. Zážitek posvátného roku (*das heilige Jahr*) či božského roku (*das Jahr Gottes*) je něčím ryze nordickým. „*Mystérium zimního slunovratu je nejposvátnějším a nejvyšším zážitkem severské duše.*“ (Wirth 1934, 195) Cyklické doktríny, eschatologie, mýty o umírajícím a vzkříšeném bohu a mýty o solární nesmrtelnosti ve všech tradicích světa Wirth považuje za odrazy primordiálního severského posvátného cyklu³⁶. Tuto ideu přebíral od Wirtha rovněž Alfred Rosenberg: „*Solární (sluneční) mýtus se svými doprovodnými jevy nevznikl samostatně všude jako „všeobecný stupeň vývoje“, nýbrž se zrodil tam, kde musel být úkaz slunce v podobě kosmické zkušenosti nejdůraznější: na Dálném severu.*“ (Rosenberg 1939, 25)

Za poslední z odrazů polárního mýtu o umírajícím a vzkříšeném bohu považuje Wirth evangelickou zvěst. Původ křesťanství je tak posunut v čase o desítky tisíc let a vývoj dějin náboženství obrácen: severští lidé museli znát monotheismus dříve než Hebrejci. Monotheismus není východního, nýbrž severního původu: nikoliv *ex oriente* nýbrž *ex septentrione lux*. Evangelium vysvětluje Wirth jako návrat pradávného hyperborejského mýtu o „bohu roku“ či „bohu na kříži“, kde kříž je

³⁶ „*Nic nemohlo duši (...) člověka naplnit vědomím o vyšší moci více než věčný rytmus přírodního roku života, v jehož bezprostředním dotyku a za jehož plného souznění probíhal život jej samého. Rok je pro něj zjevením boží působnosti [Wirken] ve vesmíru. Je podobností Bohem daného kosmického zákona, podle kterého se ve věčném návratu (...) uskutečňují všechny změny.*“ (Wirth 1934, 193) „*Na jednotě a životním rytmu božského roku vyrostla kdysi celá duchovní kultura nordické rasy (...) a byla znázorněna hieroglyfy, znaky „posvátné řady“, z níž vznikly písemné systémy světa.*“ (Wirth 1934, 194) Tento „božský zákon“ pak mají vyjadřovat slova obsahující kmen *r-t* nebo v obráceném pořádku *t-r*, označující v „*kultovní slovní zásobě atlantsko-nordických jazyků*“ otáčení (*Drehung*), trn (*Dorn*), strom, ale také kříž a kruh, kolo (*Rad*) – vše symboly světa, roku a světového řádu, což se Wirth pokusil vysvětlit na základě spřízněnosti německého slova *Rad* s latinským *ritus*, védským *rtá* (kosmický řád) a avestským *aša* (pravda, řád), kterou ale současné poznatky a stanoviska diachronické jazykovědy vylučují.

symbolickým znázorněním cyklu s odpovídajícími čtyřmi kardinálními body a liniemi slunovratů a rovnodenností. Solární „bůh roku“ povstává v bodě zimního slunovratu z Matky-noci. Zimní slunovrat je místem „spodních vod“, „mateřského domu“ (*Mutterhaus*), „domu hlubin“ a mateřské noci (slovní hříčka *Mütternacht* – *Mitternacht*), kde se nachází „síla“ a „moudrost“³⁷, a dále „smyčka“ neboli „had“, kterého solární bůh přemůže kamennou sekerou³⁸, která se také nazývá „trn“; atributem solárního boha jsou vedle sekery také rohy. Wirth odkazuje na další slovní hříčku *Horn* – *Dorn* (roh – trn); rohy solárního boha mají být znamením solární životní síly.

Schema des Gesichtskreis-Sonnenjahres



obr. 1 - Wirthův návrh tří primordiálních symbolických situací (Wirth 1934, 306)

³⁷ *Ápas* znamená v sanskrtu „vody“ a „dílo“, což podle Wirtha souvisí i s latinským *opus* a staroanglickým *afof, abal* – síla. Odtud pak vztává solární bůh *Ap-ul* (Apollón), přemožitel Pythóna (Wirth 1934, 200).

³⁸ Severské rozdělení kruhu na dvě části – nebeskou a zemskou, resp. mužskou a ženskou – dokumentuje Wirth etymologií slova *sexus, secus* (latinsky pohlaví) a jeho příbuzností s „dělicími nástroji“: s latinským *securis* (sekeru), *secare* (sekat), bulharským *sekyra*, germánským *sax* (dlouhý nůž), německým *Sichel* (srp) (Wirth 1934, 472). Na tomto základě považuje symbol sekery (meče, krojidla,...) rovněž za hyperborejský.

Přímoúměrně tomu, jak měl primordiální solární symbol vzniknout, odvíjí Wirth jeho podobu a interpretaci. Jedná se o intuitivní znázornění pozorování koloběhu slunce: kruh rozdělený kolmo na dvě poloviny spojnicí, která spojuje body východu a západu Slunce o letním a zimním slunovratu za severním polárním kruhem (obr. 1). Z tohoto primordiálního symbolu se podle Wirtha vyvinuly postupnou stylizací (obr. 2) všechny písemné systémy světa (*Wirth 1934*, 69, 70, 306). Wirth věřil, že našel univerzální klíč k rozluštění prehistorické symboliky, pomocí něhož se snažil číst symboly v lidové kultuře, středověké runy i výzdobu pravěké keramiky³⁹. Tato „symbolhistorická metoda“ měla dále sloužit ke sledování prehistorických migrací. Pokud se symbol – jenž podle Wirthovy interpretace mohl povstat výhradně v arktické oblasti – vyskytuje v nižších zeměpisných šířkách, je to dostatečným důvodem domnívat se, že dokumentuje prehistorickou migraci severanů.



obr. 2 – Wirthův vývoj symbolů od primordiálních podob k písemným systémům světa (*Wirth 1934*,

³⁹ Například vlnici na schuŕenriedské keramice opakovaně čte jako „mo-ur“ a nazývá ji „ideogramem mateřské vody“ (*Mutterwasseideogram*), který má dále souviset i s jedním z egyptských hieroglyfů *Mut* (matka) (*Wirth 1934*, 473, 477, 492).

Další Wirthova úvaha spočívá na východiscích rasové nauky (*Rassenkunde*), kterou sice Wirth po roce 1945 částečně opustil, ale přesto se na ni nepřímo odvolával. Podle ní existují různé lidské typy, které Wirth na základě tělesného vzhledu a především na základě *vzhledu obličeje*⁴⁰ nazývá *rasami*. Tyto rasy mají pevnou fixní podobu (*Dauerform*), a nejsou jen fyzickými typy: každý *fyzický typ* (*Körperform*) má mít i svou pevnou *duchovní podobu* (*Geistesform*), která se projevuje *typem zbožnosti a kvalitou charakteru*, a která podle Wirtha podléhá stejným evolučním zákonitostem jako tělesná schránka (*Wirth 1934, 27*). Za nejvyšší a nejhodnotnější rasu považuje *severský lidský typ*⁴¹ (v souladu se zavedenou terminologií dále překládám jako *nordický typ*), který tedy musel být tvůrcem a prvotním nositelem všech velkých kultur světa (*Wirth 1934, 28*).

Wirth si klade otázku odkud tato „nordická rasa“ pochází, a na jakém místě mohlo dojít k její evoluci. Disponuje při tom ostatky a kostrami z doby železné a megalitického období⁴² severozápadní Evropy, které tomuto typu odpovídají. Nejstarší nález ostatků člověka „nordické rasy“, který r. 1921 identifikoval Gustaf Kossinna, pochází z braniborského jezera Pritzeber See a náleží mezolitické

⁴⁰ Jak ilustruje například Wirthův komentář: „Nelze pomyslet na nápaditější protiklad než mezi neandertaloidní kněžkou s ustupujícím čelem, mocnými nadočnicovými oblouky a tlustými vystupujícími rty, které před našima duchovníma očima vytvářejí brutálně zvířecký obličej *homo primigenius* – a vznešenou tvář její kolegyně s jemně značeným dlouhým profilem, úzkými, pěkně tvarovanými rty, „klasickým“ krásným nosem a vysokým čelem, které vykazuje jako zástupkyně nordické rasy. Chceme-li náš obraz rasového míšení doplnit, podívejme se na další zástupkyně kněžství, které rovněž patří k nordické rase, ostickému a osticko-nordickému typu s širokým obličejem. Jak odlišně muselo být totéž náboženství chápáno v těchto hlavách.“ (*Wirth 1934, 32*)

⁴¹ Ve svých sešitech, které vydal po roce 1945, se pojmu *nordická* nebo *cromagnonská rasa* důsledně vyhýbá. Užívá místo toho vlastní termín *homo sapiens diluvialis eurasiensis* ve stejném významu. Právě tak namísto *atlantsko-nordické kultury* píše o *evropské kultuře*.

⁴² Podle dnešní britské terminologie bychom řekli z neolitu.

archeologické kultuře Ellerbek (též Ertebölle podle dánského označení). Wirth odmítá možnost, že by se tato rasa mohla vyvinout z místních paleolitických typů⁴³, a staví jako domněnku a pracovní hypotézu, že „nordická rasa“ není v Evropě původní, a musela tedy přijít odjinud; v tomto bodě se H. Wirth s G. Kossinnou zcela rozchází. Vzhledem k proporcionálně vyšší přítomnosti nordického typu v severozápadní Evropě se Wirth kloní se tomu, že jeho původní vlast musela ležet na severozápadě, dokonce přímo na zmizelé pevnině v severním Atlantiku – v „arktické Atlantidě“, kterou nejprve zničilo čtvrtohorní zaledňování, a jejíž poslední okrajové části jako Platónova Atlantis či severomořský Doggerland zanikly důsledkem kataklyzmatu souvisejícím se zvýšením hladiny oceánů na konci poslední doby ledové.

Nálezy skelné lávy z léta 1898 v oceánu ve vzd. 900 km severně od Azor považuje za důkaz, že „v této oblasti mezi Azorami a Islandem muselo v geologicky nejmladší době dojít k velkým poklesům,“ neboť „skelná láva může vznikat pouze za atmosférického tlaku nad vodou.“ (Wirth 1934, 107) Nordická rasa se tedy musela vyvinout v době, kdy v severní části Kanady a v Grónsku (neboť tam se nacházela severní točna v geologické minulosti planety) panovalo mírné klima, tedy ve třetihorách. Tyto původně „pracovní hypotézy“ Wirth záhy pojímá za spolehlivé vědomosti a začleňuje je do svých výkladů.

Nepřítomnost kosterních nálezů nordického typu, které by byly starší deseti tisíc let, vysvětluje podle Wirtha ještě další skutečnost, kterou u „nordické rasy“ předpokládá: Musela užívat takový pohřební ritus, který nezanechává stopy v materiálu⁴⁴, nějaký způsob vystavování mrtvých (*Aufbahrung*). Wirth upozorňuje na

⁴³ Vzhledem ke steatopygii a dalším rysům paleolitických „venuší“ považuje Wirth jejich tvůrce za lid černé rasy, dolichokranii některých paleolitických populací má za důkaz míšení těchto domácích populací se seveřany.

⁴⁴ Tentýž – a dodejme v principu logický – argumentační model se mnohdy užívá dodnes v případě archeologických kultur, které nezanechaly žádné pohřby.

pohřební ritus vystavování mrtvých na nosítkách, stromových či nákolních plošinách nebo v nákolních „domech mrtvých“ u severoamerických Indiánů, různých sibiřských národů, u Malajců, Indonésanů a Polynésanů, a především na základě Bundahišnu a Vendidadu u zoroastrovských Árijců⁴⁵. Ve stejném duchu Wirth interpretuje i evropské dolmeny, které měly sloužit k vystavování mrtvých⁴⁶ a v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že jejich plošiny bývají skloněny k severu. Výskyt tohoto typu pohřbu a výskyt megalitismu má za projev migrace „atlantsko-nordické rasy“ a důkaz její dávné přítomnosti v těchto oblastech⁴⁷. Tyto kulturní jevy se měly rozšířit vyzařováním z jediného arktického ohniska, odkud jej nordičtí pravěcí mořeplavci rozšířili na jednotlivé kontinenty, a jejichž hlavní proud vedl přes Atlantský oceán⁴⁸.

Rozsáhlou složku Wirthovy argumentace tvoří tradiční a mytologické reflexe

⁴⁵ Wirth vycházel ve svých výkladech ze skvělého překladu *Posvátných knih starých Pársů* od německo-židovského iranisty *Fritze Wolffa*. Wolffův rovněž mistrovský slovník k Firdausiho národnímu eposu *Šáhnámeh* věnovala německá vláda jako oficiální dar Iránu v roce 1935 po jubilejních oslavách k Firdausiho počtě. Oslav, k nimž byli přizváni učenci z různých zemí a mezi nimi i pražský iranista Ján Rybka, se ale Wolff sám zúčastnit nesměl a je hořkou ironií osudu, že zemřel o několik let později v koncentračním táboře (*Fragner 1987, 53*). Za tuto informaci děkuji panu Reineru Lippovi z Ústavu srovnávací jazykovědy.

⁴⁶ Což je interpretace, ke které se nezřídka uchylují i současní němečtí archeologové.

⁴⁷ Malajské slovo *katil* (označující hrob dajáckého náčelníka) Wirth klade do souvislosti s avestským *kata* (zoroastrovský typ pohřbu). Wirth zcela popřel srovnávací jazykovědu a její zákony hláskového vývoje a postavil proti nim vlastní schéma založené na protikladu znělosti a neznělosti; vývoj hlásek se podle Wirtha děje v souladu se symbolikou kříže v kruhu (*Wirth 1934, 423 n.*) a podstatou ablautu má být symbolika zimního slunovratu (ústa přirovnána k symbolu jeskyně), kdy řada vokálů u – a – e – i – o odpovídá koloběhu slunce (*1934, 472*). Proti Wirthovým svévolným etymologiím se kriticky vymezil indolog a pozdější předseda *Ahnenerbe* *Walther Wüst* již r. 1928 ve svých *Gedanken über Herman Wirths Aufgang d. Menschheit*.

⁴⁸ Patrně posledním velkým pokusem rehabilitovat difusionismus teorií o mezikontinentálním rozšíření megalitismu pravěkými Evropany či Semity jsou knihy *Thora Heyerdahla* (zejména *Heyerdahl, T. 1983: Staré civilizace a oceán*. Praha). V českém prostředí se o dávné přítomnosti bílé rasy v Americe hovoří dodnes (*Klokočník, J. 2007: Olmécký kompas, magnetická žába, nepatřiční vousáči a podivné lodě*. *Vesmír* 86/1, 42 – 48. *Kostiáková, Z. M. 2007: Jiný pohled na vousáče*. *Vesmír* 86/1, 48 – 49.).

takzvaného *polárního* či *hyperborejského mýtu*.

Předzvěst konce světa severské tradice v podobě *fimbulské zimy* považuje Wirth za odraz události, k níž došlo v dávné minulosti lidstva, a upozorňuje na její analogii v Avestě (Vendidad 1 - 3), kde sesílá na lidstvo strašlivou zimu Angra Manja. Wirth přebírá často i doslovným způsobem Tilakovu argumentaci, když důsledně rozebírá reálie zaznamenané v avestských a védských textech, především pověst z druhého Fargardu knihy Vendidad o králi Jimovi a jeho hradu Vara, jehož obyvatelé „*vidí jednou za rok zapadat a vycházet hvězdy, Měsíc a Slunce*“ a pro něž „*je jeden den tím, čím je jeden rok*“ (Wirth 1934, 66). V Tilakově a Wirthově doslovných interpretacích je tato zmínka jednoznačným důkazem situace, která má své opodstatnění pouze na severní točně.

Velkou pozornost věnuje Wirth mýtu o Atlantidě u Platóna a sicilského Diodóra. Hlavní město Atlantidy je popsáno jako tvořené soustřednými kruhy s palácem v prostředku. Wirth klade tuto ideu „soustředných valů“ do souvislosti s ideou kruhových irských a skotských *crannogs* a pravěkých nákolních osad, a nazývá ji „atlantsko-nordickým hradištěm“ (*die atlantisch-nordische Wallburg*). Původně tedy atlantský zvyk uctívání a obětování býka, známý z dialogu Kritias, sleduje Wirth v Egyptě, na Krétě a v germánském právu (u Plútarcha doloženém „přísahání na býka“ u Kimbrů). Mýtus o Atlantidě se podle Wirtha (1934, 121) překrývá se zmínkami o Hyperborejcích klasických autorů, především Diodóra. „Kruhový chrám“ Hyperborejců je megalitickým kamenným kruhem. Atributem Apollóna, o němž je psáno, že přišel z Hyperboreje, je vedle delfína labuť; „labutí bůh“ (*hohnijaz*) je také starogermánský přívlastek boha Týra, vodní ptactvo je obvyklým výzdobným motivem pravěkých bronzových nádob ze severní Evropy a dodnes se apolinský symbol labutě zachoval jako lidový motiv na *ulenborden*, zdobených střešních štítech Frísů. Na základě těchto indicií ztotožňuje Wirth Hyperboreu klasiků s bájným sídlem Forsetiho a s Doggerlandem – pevninou v Severním moři potopenou na konci poslední doby ledové.

Zásadním způsobem byly Wirthovy názory dále ovlivněny irskou tradicí, především řadou legend o Mílovcích (*Milesian legends*) tak, jak byla zaznamenána irskými

mnichy v raném středověku a jak se podstatně déle dochovala i v ústním lidovém podání. Legendy o Mílovcích podle *Knihy o dobývání Irska (Lebor gabála Érenn)* zpracoval irský archeolog profesor *Robert Stewart MacAlister*, který mezi lety 1938 – 1956 publikoval komentovaný překlad všech redakcí LGÉ v bilingvním anglicko-staroirském vydání. Kniha začíná variantami stvoření světa (jedna redakce obsahuje celou knihu Genesis) a tabulí národů s půvabnými detaily, chronologicky zachycuje jednotlivé invaze různých ras a národů do Irska vzhledem k potopě světa a líčí velmi složitou biblickou genealogii rodů. Z hlediska žánru se jedná o vyprávění podle oblíbených trójských legend. Jednou z popisovaných invazí do Irska je příchod lidu *Tuatha De Danann* (Lid bohyně Dany) pod vedením krále Nuady „ze severních ostrovů světa“ (*MacAlister 1941, 107*), bájného Lochlanu, „kde se Tuathové učili druidství, vědomostem, věštění a magii, až se stali mistry v pohanských Istích“ (*MacAlister 1941, 107*). Tuathové připluli na mracích v závoji mlhy a v době, kdy přistáli na břehu Irska, spadla na tři dny a tři noci temnota. Tuathové a Firbolgové, předchozí vládcové Irska, se střetli v bitvě u Mag Tuired, v níž byli Firbolgové rozprášeni a sto tisíc jich bylo pobito. Několik přeživších Firbolgů se ukrylo na ostrovech poblíž Irska a přivolalo proti Tuathům do druhé bitvy u Mag Tuired fomorské. Ale byli znovu poraženi a Tuathové počali vládnout Irsku. Je o nich psáno, že znali „zaklínání druidů, jezdců na vozech, lovců a číšníků“ (*MacAlister 1941, 111*) a jsou popisováni jako světlí, plavovlasí či bělovlasí čarodějové a nemilosrdní válečníci. Tuathové po letech své vlády musejí ustoupit poslední invazi synů krále Míla ze Španělska, tedy již současných Irů, kteří měli vládnout Irsku až do normansko-anglické invaze ve 12. století. Mílovci podle LGÉ pocházejí z pokolení bájného Gaedila, syna Gaedela Glase, tedy muže, který vytvořil galský (goedilský) jazyk po pádu Babylonu, a který byl podle první redakce synem faraonovy dcery. Gaedil byl z rodu Jáfetova, byl původem ze Skýthie a pobýval během svého života v Egyptě. Jeho rod pak odešel z Egypta ve stejné době jako Mojžíš, tj. 770 let od světové potopy, a roku 1210 let po kataklyzmatu dorazili do Irska synové jeho rodu. Kniha líčí, že Mílovi synové se snaží přistát v Irsku, ale Tuathové je očarovali, aby nemohli najít přístav. Nakonec Irsko třikrát

obkrouží, přistanou ve čtvrtek den před 1. májem, 17. dne měsíce roku 3500 od stvoření světa a požadují po Tuatha De Danann vládu nad Irskem. Dochází k bitvám, v níž Mílovi synové vzdorují druidským kouzlům, ale Tuathy postupně porazí a vykážou z ostrova. Profesor MacAlister rozlišil v dochovaných vydáních čtyři různé redakce, které označil jako R1, R2, R3 a Miniguid. Redakce jsou obsaženy v různých irských rukopisech z 12. století a mladších a líčí invazi Cessair, Partholana, Nemedu, Firbolgů a Tuathů v podstatě identicky. V podání nejstaršího příběhu Gaedilovců se ale odlišují. Miniguid a R1 udávají původ Gaedilovců do Skýthie, R2 a R3 obsahují každá odlišnou verzi, přičemž tento rozpor mezi redakcemi použil profesor MacAlister k rozkrytí chronologického vývoje legendy.

Julius Evola (1996, 23 n.) a Herman Wirth chápali tuto pověst doslova jako akt kolonizace Irska hyperborejským lidem a tuto invazi se Wirth snažil zachytit v pravěkém materiálu. K tomu jej vedly irské lidové pověsti, podle nichž Tuathové z Irska neodešli, nýbrž poklesli na elfy, víly, skřítky a obyvatele mohyl, kopečků a megalitů (*síde*). Vzhledem k této skutečnosti považoval Wirth pověsti o *sídu* za folklorní odraz *již neolitických stavitelů* britských mohyl a megalitů⁴⁹. Těmto pravěkým lidem z jiných důvodů přisuzoval matriarchální zřízení, ovšem přízvisko „lid bohyně Dany“ ve Wirthových očích tento názor potvrzovalo. Teorii o arktickém původu britských stavitelů mohyl a megalitů pak měly podporovat kosterní nálezy a jejich kraniometrie: *„Kdo jsou „lidé sídu“, mrtví z „mounds“? (...) Nálezy lebek mladší doby kamenné z Anglie a Skotska nám poskytují pouze nebo vysoce převládající množství dlouholebých typů v podobě severské dolichokranie, zatímco jiné typy se vyskytují až v přechodové době či až v době bronzové. Jako takzvaný „Long-Barrow“ a „River-Bed“ (podle nálezových lokalit z dlouhých chodbových hrobů a z říčního dna) popsané typy jsou lebky dlouhého a úzkého tvaru s více nebo méně výrazným zátylkem, vyvinuté do přiměřené výšky, se středně širokým obličejem a silnými lícními kostmi, hranatými, do strany*

⁴⁹ Ve smyslu britské terminologie a chronologie, která nezná pojem eneolit: neolit 4000 – 2400 př. Kr., d. bronzová 2400 – 700 př. Kr. (Wood 1967, 85).

ustupujícími očními jamkami, úzkým vysokým nosem, s pozoruhodnou velikostí objemu. Persons zdůrazňuje zvláště úzkou formu nosu u typu Lang-Barrow, jíž se značně odlišuje od neolitických dlouholebých typů Středozeří, a označení neolitické rasy Británie za westickou či mediteranní je tak neudržitelné. (...) Britský megalitický lid byl zcela jistě čisté rasy, stejně jako švédský či dánský.“ (Wirth 1934, 168)

Označení *Tuatha* Wirth položil do etymologické souvislosti s německým *Deutschen*. Oba výrazy zpětně vedou k rekonstruovanému praindoevropskému tvaru ve významu lid, národ. Wirth vůbec nepochyboval o tom, že se jedná o původní etnonymum severského pranároda, a ztotožnil tak pohádkový lid čarodějů a válečníků bohyně Dany s historickými Pragermány a předky současných Němců: mytický národ byl znovu nalezen⁵⁰.

V této souvislosti je skutečně pikantní, že trpaslíky, fauny a skřety ztotožnil podle stejné logiky v polovině 19. století se staviteli pravěkých megalitů už *Arthur Gobineau* v páté knize *Eseje o nerovnosti lidských plemen*, ale na rozdíl od Wirtha měl tyto pravěké obyvatele naopak za Finy, lid žluté rasy. Wirth možná účelově opomínal zmínit, že obvyklá výška jedinců „River Bed“ a „Long-Barrow“ populací

⁵⁰ Wirth píše: „Staroirské pojmenování *tuatha* „kmen, národ“, kymrické *tud*, odpovídá doslova gótskému *þiuda*, oskickému *touto*, starosaskému *thioda*, starofřískému *thiade*, starohomoněmeckému *diota*, středohomoněmeckému a středonizozemskému *diet atd.*“ (Wirth 1934, 166) „Ještě dnes se protestantská církev v nizozemsku nazývá *de Nederduitsch hervormde Kerk* (die niederdeutsch-reformierte Kirche) a Angličané nazývají Holanďany *Dutchman* (= *Deutsche*, Němci). Co se historie slova a označení týká, zachovalo se nám již ve staroirštině v tradované podobě *tuath*. Ve starofříštině zní *thiude*, starosasky *thiod(a)*, starodolnofrancky *diot(a)*, staroseversky *þjóð*, gótsky *þiuda atd.* Jeho význam je „lid“. Jeho východní rozšíření sahá až k Baltu a vystupuje v litevském *tauta* ve významu národ a země a staropruském *tauto*, země. Nápadné je zde spojení významů národ a země, které je založeno na světónázoru. Jižně dosahuje na sever Itálie u v pravěku přišedších národů nordické rasy, v oskickém *touto* a umbrickém *tota.*“ (Wirth 1934b, 9) „*Deutschen*, *Dietschen*, [Němci], nazývali tehdy sami sebe národy *Tuatha*, Pragermáni. Římská církev nazývala germánské jazyky prostě *deutsch* [němčina]: „*theodisca lingua*“ se nazývá v loršských análech z r. 788, či jednoduše „*theodisce*“ ve zprávě kardinála Georga von Ostia papeži Hadriánu I. (786) (...) Cenným je pro nás goticko-křesťanský význam slova *þiudisco* = „pohanský“, jakož i anglosaské *þeodisce* znamená „pohané“. Národy *Tuatha* byly nositeli prastaré, předřímsko-křesťanské víry!“ (Wirth 1934, 412)

byla velmi malá (řádově okolo 150 cm), což rozhodně neodpovídalo tehdejší imaginaci Árijců. Vzhledem k této skutečnosti například orientalista *Laurence Waddell* ve své slavné studii z r. 1925 *The Phoenician Origin of Britons, Scots & Anglo-Saxons* ztotožnil tytéž kosterní nálezy s „Pikty“ a označil je za „před-árijskou rasu primitivních trpaslíků“ (*Waddel 1925, 111 n.*).

Biblické a tradiční genealogie pohlcené kulturní historií byly dlouho nedílnou součástí irské katolické identity a je bezpochyby zajímavé sledovat, jak zásadní vliv měly na irskou a případně i britskou archeologii ještě v polovině 20. století. Legenda o Tuatha Dé Danann fascinuje dodnes; plaví mágové a válečníci z bájně země se přesunuli z archeologické literatury do literatury fantastické. Stali se předlohou Tolkienových elfů a hobbitů (obyvatelé kopečků) a jsou dodnes spojeni s populárními představami Atlantidy⁵¹.

Pro úplnost lze dodat, že legenda o Tuatha Dé Danann ztrácela s nástupem strukturalismu svůj rasový rozměr a stávala se cenným materiálem srovnávacích kulturních studií; dumézilovská škola srovnávací mytologie považuje Tuathy za původní hibernské bohy a nájezd Mílových synů za variaci mýtu o založení indoevropské trojfunkční společnosti (*Dumézil 2001, 302; Puhvel 1997, 215; Budil 2000, 117*).

10. Wirthův vztah k náboženství

Wirth *nebyl* křesťanem; římanství, dogmata, augustiniánská víra, lineární chápání dějin Zjevení a Spásy i církevní hierarchie mu byly cizí a jeho náboženské cítění a myšlení nejlépe vystihuje dobový výraz *Gottesgläubigkeit*, víra v Boha, která je zbavená všech forem a neváže se k žádné konkrétní tradici.

Wirth byl svůj přístup ke křesťanství vystihuje krátkou reklamní anotací *Vzestupu*

⁵¹ Patrně posledním z těchto ztvárnění Wirthovy představy je kreslený film produkce Mousterpiece Cinema *Atlantis – The Lost Empire* z r. 2001, kde archeologická expedice hledající Atlantidu nachází království plavovlasých Inidánů žijících v ušlechtilém divošství a čerpajících sílu z kamenného kruhu s kouzelným krystalem.

lidstva z přebalu knihy *Was heißt Deutsch*: „Vzestup lidstva je obrovským pokusem sloučit křesťanství s rasovým myšlením, vypátrat pravý a jediný pramen lidské kultury a upozornit na skutečný prapůvod pověstí, mýtů, náboženství, vzdělanosti, řeči a písma.“

V úvodu *Vzestupu lidstva* rozvíjí autor kritiku katolictví podle osvícenských schémat. Věda a víra jsou prý v neslučitelném protikladu. Věda se opírá o poznání a vědění vydobyté lidským úsilím, zatímco náboženství se opírá o věření mimo-lidskému⁵² božskému zjevení. Z římsko-augustinského věření byl podle Wirtha Západ osvobozen za necelých tisíc let, kdy „severská reformace vydobyla právo jedince a individua na poznávání věčné Pravdy.“ (Wirth 1934, 5)

Leitmotiv církevních dějin Abendlandu od doby Říma až po protestanský směr *Die deutschen Christen* (1932-1945)⁵³ spatřovali *völkisch* autoři v konfliktu mezi „severským“ („germánským“) a „jižanským“ („židovským“) v rámci jedné – křesťanské – tradice. Reformační hnutí šířící se od 15. století Evropou (počínaje husitstvím) byla prvním projevem formování moderních národů, tato hnutí měla vždy více nebo méně národní rysy; Lutherova reformace byla bytostně německým hnutím. Pozdější příklon *völkisch* hnutí a pangermanismu k luteránství (případně k pohanství) vysvětluje skutečnost, že katolické monarchie byly nadnárodními státy, zatímco luteránství bylo považováno za „nordické“ či „německé“ proto, že vyhovovalo požadavkům nacionalismu, když se stalo vznikajícím národním státům prostředkem modernizace, sekularizace⁵⁴ a prostředkem vyhlášení nezávislosti na

⁵² Nejen pro katolíky je Pravda a Tradice (v přísně náboženském slova smyslu) mimo-lidského, přesněji řečeno nadlidského původu. Ponižování a umenšování Tradice a Pravdy na čistě lidská, přirozená a dobová měřítká bylo samo o sobě vyjádřením programu humanismu, naturalismu a modernismu.

⁵³ A členem *Die deutschen Christen* byl i evangelický teolog *Jürgen Spanuth*, který studoval archeologii a vstoupil ve známost v 50. letech již zmíněnou teorií o Atlantidě v Severním moři, jejímž zbytkem má být ostrov Helgoland (*Spanuth, J. 1953: Das enträtselte Atlantis. Stuttgart.*)

⁵⁴ A vznik národních států nebyl ničím jiným než modernizací. Sekularizace je opatření, jímž je klerik snižen do laického stavu, tedy „laicizace“, „zesvětštění“ (*saeculum* = časovost, pozemskost, lidský věk). Luteránství má rovněž antijudaistický (případně antisemitský) aspekt související s Lutherovou knihou *Von*

nadnárodním jednotícím principu vyššího řádu s centrem v Římě.

Wirth patřil k intelektuálnímu proudu, který se pokusil křesťanství modernizovat takovým výkladem, který byl v souladu s rasovou naukou (zažívající v této době svůj vrchol) a severskou orientací – křesťanství „germanisovat“ – a jehož hlavním představitelem byl *H. S. Chamberlain*. Proti názoru o blízkovýchodním původu křesťanství se Wirth pokusil výklady symbolů „rekonstruovat“ primordiální „kosmické křesťanství“ existující údajně na Dálném severu desetitisíce let před narozením Krista. Lze dodat, že rozsáhlou polemiku s Hermanem Wirthem a dalšími „*neutuchajícími pokusy udělat z Ježíše severana*“ vedl r. 1937 nizozemský teolog *Kornelis Heiko Miskotte* ve své známé studii *Edda a Tóra*, nedávno přeložené do češtiny (*Miskotte 2004*, 205).

Ve výše zmíněné souvislosti se jeví pochopitelným Wirthovo tvrzení, že Lutherova reformace byla intuitivním návratem k prvotnímu náboženství, přičemž i Ježíšovu reformaci vnímal jako projev téže vzpoury severského ducha proti semitskému dogmatismu⁵⁵. Tradice severského Abendlandu považoval za ztělesnění principu laického náboženství nacházejícího se v protikladu k tradicím tmavých ras jižního Morgenlandu, jež se vyznačují církevní hierarchií vystupující jako zástupce Boha a zprostředkovatel mezi Bohem a člověkem (*Wirth 1934*, 5).

Je-li takto křesťanství překonáno, Wirth pokračuje: „*Od doby vzdorného apelu Galilejského opět pokročil lidský duch nezadržitelně na cestě k poznání pravdy – zvláště výrazně ale pouze na Západě, který byl obydlen národy nordické rasy.*“ (*Wirth 1934*, 5) Trhlina mezi vědou a zjevenou vírou se podle Wirtha v současnosti rozevírá nepřekonatelně dále, přičemž moderní věda ztělesňuje západního ducha a jeho neustálou gnostickou touhu. Nakonec tento rozpor mezi vírou a vědou vedl stran vědy k odhalení každého náboženského cítění coby překonaného stupně

den Juden und ihren Lügen, O Židech a jejich lžích (1543).

⁵⁵ „*V dějinách ducha je to ona neviditelná, vnitřní cesta, po níž se mohla reformace Nazarejského vrátit na Sever, i když se tak stalo v roztodivné skládance orientálně-středozezemského křesťanství.*“ (*Wirth 1934b*, 22)

„primitivní společenské kultury“ v dějinách lidského vývoje (Wirth 1934, 6). Wirth přitom odmítl všechny formy *iracionality vycházející z materialismu*⁵⁶, přičemž intelektuální intuice, moderní věda a naturmytologie pro něj byly výchozími body nového autentického hledání, které umožnilo „překonání římsko-augustinského věření“ Lutherovou reformací a později vědecko-technickou revolucí⁵⁷.

Možnost poznání absolutní věčné Pravdy, která je vlastní všem ortodoxním tradicím, Wirth stejně jako Spengler ovšem neuznával.

Všechny pokusy minulosti se k ní přiblížit jsou podle Wirtha „pouze historické“, dobově podmíněné, jejich forma je vyvanulá⁵⁸, zatímco univerzální obsah této primordiální tradice se táhne jako dějinná niť vývojem náboženství až do současnosti, kdy byl „konečně vysvětlen“ a umožnil tak završit poslání vlastního národa, který je nalezen v mytických dobách spíše než v přítomnosti, a do jehož

⁵⁶ srv. „Materialismus by nebyl úplný bez potřeby stále uvolňovat duchovní napětí, jež nechá spadávat do mytických nálad, bez potřeby provozovat něco kultického, aby dosáhl vnitřního vybití dráždidla iracionálního, bytostně cizího, zvláštního a když to musí být, užil i něco pošetilého. (...) Je to všude pouhá hra s mýty, v něž se nevěří a jimiž by lidé rádi vyplnili vnitřní prázdnotu. Skutečná víra je ještě víra v atomy a čísla, ale potřebuje vzdělané hokus-pokusy, aby ji lidé dlouho vydrželi. Materialismus je povrchní a nepoctivý, ale tím, že je vůbec možný, odkazuje již na nové a pravé hledání, jež se potichu hlásí v civilizovaném bdělém bytí a nakonec vyjde zřetelně najevo.“ (Spengler 2011, 545)

⁵⁷ „Když také dnes přírodovědné poznávání, do něhož se navrátila vývojem a každým lidským poznáváním mez relativity veškerého poznání, a žádný představitel vědy dnes skrze ni nemůže věřit na konečné a poslední řešení kosmické hádanky Bytí, rozestupuje se trhlina mezi vírou a vědou neotřesitelně dále. Velké skupiny lidstva stojí mimo jakékoliv náboženství, dokonce mimo vědomí jakýchkoliv vyšších hodnot, které přesahují vnější materiální potřeby života. A tak jim brání na jedné straně „víra“ a na druhé straně prostředí, hospodářský společenský řád, který každé zvnitřnění [Verinnerlichung], každé vnoření [Versenkung] znemožňuje. Přesto lze jedině cestou tohoto vnoření dosáhnout vnitřního prožívání, vlastního „světonázoru“ a poznání božského.“ (Wirth 1934, 6)

⁵⁸ „Žijeme-li ze starých uměleckých stylů, vyčerpáváme se určitými starými formami poznání Boha, které jsou pro mnoho lidí příliš historicky podmíněné, aby se mohly stát pro současnost a budoucnost znovu všeobecně přijímanými. Chtě nechtě se římská církev chytře snažila o nalezení spojení s novověkými vědeckými poznatky: římsští řádoví duchovní patří k nejzáslužnějším zástupcům mladé vědy o pravěku.“ (Wirth 1934, 6)

budoucnosti v podobě nacionálního socialismu jsou vkládány velké naděje. Teosofii, Steinerovu anthroposofii a to, co se i dnes v přeneseném slova smyslu označuje jako „okultismus“, odmítal; k „magii“ se Wirth vyjádřil obdobně⁵⁹. Ačkoliv Wirth přebírá naturalismus, nikdy nebyl pouhý naturmytolog; jeho interpretace vykazují styčnou plochu s tradicionalismem ve smyslu *sophia perennis*, o nichž psali již Ananda Coomaraswamy a René Guénon. Naturmytologická škola naopak tvrdí, že mýty a tradice vznikly „přirozeně“ jako odraz přírodních jevů, vegetativního cyklu, astronomických pozorování. Názor, že mýty jsou odrazem pozorování přírody v moderní době proslavil německý religionista *Max Müller*, ačkoliv podobné názory se na evropské půdě objevují již ve starověku. Tento názor, že náboženství a mýty jsou „přírodního původu“, se označuje termínem „naturmytologie“ a v jejím rámci lze rozlišit dvě větve. Jednu nazývám *vegetativní*, druhou *meteorologickou* (vzájemně se nevylučují). Ta první vysvětluje mýty jako metafory přírodního kruhu umírání a znovuzrození s odkazem na to, že na jaře se rodí zeleň a úroda, která na podzim umírá. Ti druzí v mýtech viděli aplikace nebeských úkazů – východu a západu slunce, lunární cykly, příchod bouřkových mračen, souboj rudé oblohy s černou (noční) oblohou a podobně. Tento názor je pochopitelný. Skutečně: tradice jsou v souladu s pozorováním přírody a přírodními cykly, tedy odrážejí přírodní fenomény. Někteří dokonce šli tak daleko, že vysvětlovali smrt a vzkříšení Krista jako metaforu smrti a vzkříšení „přírody“. Blíže pravdě byla „meteorologická škola“, která v tomto mýtu viděla umírání a vzkříšení Slunce v kardinálním bodě zimního slunovratu, s nimž je mýtus o narození Krista skutečně v souladu. Zásadní ovšem zůstává, zda v očích člověka tato skutečnost křesťanství *kosmicky* potvrzuje nebo jej naopak posvátného zbavuje

⁵⁹ Okultní (z latinského *occultus*) znamená doslova vzato „skrytý“. Wirth jako moderní vědec publikoval a přednášel vždy veřejně. Magie, pův. duchovní moc, velikost (srv. lat. *magnus*), svatost, dnes ve významu „kouzlení“, „čarování“. „Klíčové slovo „magický“ je v dějinách ducha poslední módou. „Magickým“ nazýváme vše, co o starých kultech (...) dosud dobře nevíme a co nechápeme.“ (Wirth 1934, 8)

Dodejme, že předsedou *Anthroposofické společnosti* byl v 90. letech archeolog Zdeněk Váňa, autor významné práce o slovanské mytologii.

(sekularizuje).⁶⁰

Naturmytologie se spokojí se zřením analogie mezi *numény* a *fenomény* či tradicí a přírodou – na tom ostatně není vůbec nic nesprávného – a dokud v přírodě nespátřuje *původ* náboženství, neumenšuje náboženství na něco přírodního, přirozeného, lidského, nenachází se s tradicionalismem v žádném rozporu. Tradicionalismus tedy naturmytologii v zásadě nepopírá, ale prohlubuje: Tradice v ortodoxním pojetí nepocházejí z přírody („ze země“), nýbrž byly prostřednictvím bohů, civilizačních hrdinů i přírody zjeveny shora („z nebes“). Pro tradicionalismus není původ tradic přírodní a přirozený nýbrž transcendentní a nadpřirozený. Tradicionalismus v přírodním světě nespátřuje podstatu a původ, nýbrž jen obraz vyššího božského řádu⁶¹. Archaická náboženství skutečně užívala symboly a metafory z přírody a byla v souladu s pozorováním přírody. Že si této věci naturmytologie všímá, je jejím významným přínosem. Naturmytologie ovšem mívá sklon tvrdit, že tradice tímto způsobem vznikly. V tomto bodě se s tradicionalismem rozchází, neboť z jeho hlediska je pozorováním přírodního pouze *symbolicky zjevováno* ono vyšší, nadpřírodní (nadpřirozené).

⁶⁰ V českém prostředí jmenujme alespoň *Karla Zlámalu*, jehož naturmytologické eseje *Umírající a vzkříšený Bůh* (1927) a *Zrození Boha* (1929) zpopularizoval Ludvík Souček, a které se Wirthově výkladu nápadně podobají. „*Podkladem těchto mytů o božstvech zmírajících a opět oživlých, jest: a) názor o zmírání světa přírodního na podzim a jeho znovuožití v době jara, nebo brzký zánik jarní vegetace pod žhavými paprsky slunce (božstva vegetativní). b) zkoumání hvězdného nebe, které bylo pro zasvěcené tajuplnou knihou zjevení božího a vůle boží. (...) Život hvězdných sfér přiváděl k mytickým motivům o zmírání a znovuvzkříšení slunce (božstva astrální). (...) Střídání léta a zimy, dne a noci, zkáza a zmar přírodního života v parnech léta a její znovuvzkříšení v době jara; to vše bylo v těchto mýtech mocným činitelem při tvůrčí činnosti mystagogů. Rovněž tak každoroční sestupování slunce do dolní části ekliptiky (podsvětí, hrob) a jeho znovuzrození v době zimního slunovratu (narození boha).*“ (Zlámal 1927, 6)

⁶¹ V této souvislosti je ovšem zásadní rozdíl mezi symbolickým vnímáním přírodního jevu a jeho náboženským uctíváním. Toto téma ponechávám stranou, protože by mou úvahu zavedlo příliš daleko. Uvádím ji zde pouze jako poznámku k naturalistickým výkladům archaických náboženských doktrín, které v každém zvířecím či rostlinném symbolismu vidí „animismus“, „totemismus“, „kult předků“ apod.

11. Herman Wirth a konzervativní revoluce

Wirthovo pojetí dějin se na jednu stranu vymyká lineárnímu pokrokářství, ale za prvoplánově *cyklické* nebo *sférické* označit nelze. Wirthovy dějiny nejsou tvořeny cykly lidských věků, vzestupů a pádů civilizací, nýbrž jsou příběhem o osudech nordického lidu, který od zániku dokonalosti polárního prvopočátku *tvoří dějiny*, a v moderní době se vlivem mechanizace a materializace ocitá ve smrtelném ohrožení. „*Souhrnný pojem, kterým se označovala nejrůznější německá „fašistická“ hnutí, tedy Konservative Revolution, říká sám o sobě a bezprostředně, jak tato hnutí vnímala dějiny a jakou pozici v dějinách hodlala zaujmout – šlo o vyvolání Zeitumbruch*⁶².“ (Locchi 2011, 24) A tak se zdá pochopitelné, že Wirth svůj výzkum symbolů z roku 1934 uzavírá slovy: „*Od doby, kdy jsem začal psát tyto řádky, vzal na sebe tento velký úkol Adolf Hitler jako německý národní vůdce.*“ (Wirth 1934b, 53) Pozoruhodné rovněž je, že ačkoliv Wirthovo dílo působí spíše jako apel a zvolání, postrádá obvyklou nacionalistickou či antisemitskou agresivitu.

Přestože se Wirth nikdy neangažoval v realpolitice, tvořil spojovací most mezi romantiky a politickými funkcionáři: v Nizozemsku založil a inspiroval hnutí *Wandervogel (Landbond der Dietsche Trekvogels)*, v Německu inspiroval Heinricha Himmlera i Alfreda Rosenberga. Wirthovo odmítnutí katolické církve a neúprosná kritika měšťáctví, zmasovělé a zprůmyslovělé civilizace, jeho solitérní postavení a obdiv k Indiánům a „přírodním“ archaickým národům nebyly ve 20. letech neobvyklé. S kořeny v německém romantismu se intelektuální odpor vůči modernizaci Západu vracel ve vlnách celé 19. století. Ačkoliv nikdy nešlo o názorově jednotné proudy, lze říci, že Němci nakonec došli přes všechny otřesné zkušenosti nejdále v uskutečňování „sponátní aliance mezi minulostí a přítomností“ - jak nazval Georges Dumézil „revitalizované“ archaické mýty, které ve 30. letech prostoupily německé instituce (Budil 2000, 159); Třetí Říše byla

⁶² Nietzscheho *Zeitumbruch, Veliké poledne*, je zlom dějinného času, jehož cílem je dějiny *regenerovat*, navrátit se do dokonalosti prvotního zlatého věku. Snaha regenerovat čas (*re-volvere*) je na konzervativní revoluci vedle požadavku absolutní morálky či organického státu výrazem něčeho velice archaického a velice symbolického.

srovnávána se starověkým sakrálním královstvím; Adolf Hitler přirovnáván k Wothanovi jako mágu a válečníku stojícím v čele pantheonu germánských bohů; Schurtzův kulturně historický koncept *Männerbundu* ožil v podobě SA (*Budil 2000*, 160), wagnerovská imaginace árijsství a rytířství vznikem „státu SS“, *filosofie života* přijetím konkrétních ekologických zákonů a přípravou programu *Blut und Boden*, k němuž se Wirth přihlásil r. 1934 (*1934b*, 64). V programu *Blut und Boden* se také nachází další ze styčných bodů mezi *Lebensphilosophie* a feminismem; jak Wirth uvádí, národ nezbytně potřebuje půdu, (Matku-)zemi, z toho důvodu je podle něj požadavek mateřského práva neodělitelně spojen s životními požadavky národa (*1934b*, 63). A *Ludwig Klages*, hlavní představitel filosofie života, který pro mnichovský kroužek Kosmiků „objevil“ Bachofena, byl rovněž jedním z duchovních otců environmentálního hnutí a společně s Wirthem zásadní postavou hnutí *Wandervogel*.

R. 1960 Wirth publikoval své teze o vývoji lidstva odrážející faustovský koncept „třech věků“, jenž sleduje Spengler (*2011*, 27 n.) od doby *Joachima von Floris* přes profesora *Georga Horna* – který začal r. 1667 v Leydenu razit pojem *středověk* (*Mittelalter*) – až po Hegelovu *dějinnost*, a jehož působení z hlediska dějin idejí symbolicky zakončil r. 1923 *Moeller van den Bruck* knihou *Třetí říše*. Wirth tento horizont překročil svým trojčlenným pohledem na dějiny sestávající z „věku teze“ (*Thesis-Zeitalter*), který měl trvat od prvního výstupu „homo sapiens diluvialis eurasianus“ 40 000 př. Kr. do r. 3000 př. Kr. a který se vyznačoval matriarchálním zřízením. Následoval „věk antiteze“ (*Anti-Thesis-Zeitalter*), kdy patriarchát zničil výše stojící mírumilovou, matriarchální, humanistickou kulturu, a který se vyznačuje silícím útlakem lidstva přes feudalismus, absolutismus až ke kapitalismu. Věk antiteze měla zakončit ruská revoluce r. 1917. V současnosti žijeme podle Wirtha v interregnu, dějinném zlomu, který vyvrcholí „věkem synteze“ (*Synthesis-Zeitalter*) a poučeným obnovením prvotního matriarchálního zřízením (*Wirth 1960*, 114 n.). Wirth tím povýšil *ideu pohlaví* na úroveň ústředního kosmologického jmenovatele (namísto původně přijímané *ideje rasy*), přičemž se patrně inspiroval Bachofenovou triádou vývoje rodiny od období hetérství přes věk matriarchátu k období

patriarchátu.

12. Kým byl a kým nebyl Herman Wirth

Wirth patří k proudu *konzervativní revoluce*, přinejmenším krátce ve třicátých letech sympatizoval s Adolfem Hitlerem a nacionálním socialismem, v němž spatřoval osudový *Zeitumbruch*. Od nacionálního socialismu se distancoval již r. 1938, ale *völkisch* myšlení zastával do konce svého života. Wirth patřil k difusionistické větvi kulturních historiků, jeho názory jsou rasistické a pangermanistické. Wirth se ocitl ve správnou dobu na nesprávném místě, ale nenese žádný podíl viny na zločinech, které jsou Ahnenerbe připisovány. Nebyl zločincem, mystikem, okultistou ani pohanem. Narozdíl od některých svých kolegů nebyl esoterikem, nanejvýše v osobitém, přeneseném slova smyslu. Uznávám, že tyto přívlastky jsou v současnosti populární, vyhovují poptávce veřejnosti, vyvolávají pohoršení i senzaci a inspirují novináře a filmaře⁶³, ale Hermana Wirtha jimi označit nelze, ostatně je sám odmítal. Wirth byl romantikem a člověkem se zvláštním, nikoliv však zcela svévolným náboženským přesvědčením, které lze označit jako *Gottesgläubigkeit* nebo *solární monotheismus*. Wirth byl výstřední a kontroverzí již ve své době, velmi často se mýlil. Nebyl první, kdo vystoupil s ideou atlantského a polárního původu Indoevropanů, ale byl tím, kdo ji nejvíce zviditelnil a měl přitom značný vliv na západní představy o Atlantidě.

Můžeme si položit otázku, jak je možné, že jeho dílo bylo vůbec přijato, a jak je možné, že si Wirth dokázal získat tak vysoké postavení? Wirthovo charisma, jeho osobní přítomnost v díle, sugestivní, působivé až patetické líčení a vytříbený sloh jistě odpovídaly duchu doby. V současnosti je knižní trh populárně-esoterními, fantastickými a mnohdy iracionálními výklady dějin a symbolů přesycen a český čtenář je vůči senzačním a „jediným pravým“ odhalením imunní; ovšem ve dvacátých a třicátých letech se Wirth svezl na jedné z prvních vln tohoto žánru. Právě proto byl pravděpodobně Wirth v očích některých – především neodborníků a samouků – tolik oblíben a působil jako skutečný vizionář. Dojem, který udělal

⁶³ Muži jako Herman Wirth, *Bolko von Richthofen* či *Otto Rahn* patrně inspirovali i Spielbergovu sérii o Indianu Jonesovi.

Wirth na Himmlera, a rivalita mezi Himmlerem a Rosenbergem jistě také sehrály důležitou roli. Wirthova práce ovšem neobsahuje žádné formální a exaktní dokazování hmotnými, měřitelnými prameny. Wirthova práce není empirií, tou ovšem archeologie myšlení či (archo)religionistika, pokud tak široký aspekt Wirthovy práce můžeme nazvat, z principu ani být nemůže. Wirthovu práci dnes stejně jako ve třicátých letech zcela jistě nelze nazývat vědeckou či odbornou. Wirthova práce je transpozicí archaických mýtů o zlatém věku a ztracené moudrosti, které se autor snažil neúspěšně *formulovat* v podobě vědecké teorie. Na této pradávce představa ale není nic arbitrárního (svévolného, svévolně rozhodného): Tato představa je hluboce archaická a Wirth byl jako každý člověk dítětem – přestože nesmiřitelným nepřítelem – své doby; podobné představy o původu vlastní rasy a kultury měli irští mniši, který zapsali bájně dějiny v *Knize o dobývání Irska*, stejně jako například Plútarchos (*De facie in orbe Lunae*) nebo staroindičtí bráhmáni. Wirthova práce není vědou, nýbrž ideologií: ideovou konstrukcí, působivou a podněcující imaginací, nikoliv však přesvědčivou pro dnešního poučeného čtenáře.

Abych českému čtenáři poskytl možnost Wirthovy teze samostatně posoudit, doprovázím svou práci rozsáhlým překladem z reedice *Vzestupu lidstva* z r. 1934; jedná se o druhou kapitolu s názvem *Pravlast nordické rasy*. Tato kapitola se mi jevila poměrně věcná a byť patří k nejslabším částem knihy⁶⁴, poskytuje základní vhled do Wirthových argumentačních schémat.

⁶⁴ Polární teorie pochopitelně dosud naráží na nepřekonatelné překážky vždy v okamžiku, kdy opustí sféru mytologie a jazykovědy.

Literatura

Adam, P. 1980: Schenkel der Göttlichen. Spiegel 34/40, 95 – 96.

Augustin, A. 1942: Germanische Sinnbilder als Hofgiebelzeichen. Das Schwanengiebelzeichen in Niederländisch-Friesland. Berlin-Dahlem.

Biedenkapp, G. 1906: Nordpol als Völkerheimat. Jena.

Budil, I. 2000: Kulturní a sociální antropologie Indoevropanů. Plzeň.

Budil, I. 2012: Riskantní soužití. Antropologie a archeologie v Německu na přelomu devatenáctého a dvacátého století v širších historických souvislostech. Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 66 (3-4), 5 – 10.

von Carnap-Bornheim, C. 2001: Hans Jürgen Eggers und sein Weg aus der Sackgasse der ethnischen Deutung. In: H. Steuer (Ed.), Eine hervorragend nationale Wissenschaft, Deutsche Prähistoriker zwischen 1900 und 1995, Berlin-New York, 173 – 197.

Čermáková, E. 2007: Postavení ženy, muže a dítěte ve společnosti tvůrců lengyelské kultury. In: E. Kazdová – V. Podborský (Eds.), Studium sociálních a duchovních struktur pravěku, Brno, 207 – 255.

Davies, P. 2011: Myth, Matriarchy and Modernity. Johann Jakob Bachofen in German Culture 1860 – 1945. Berlin-New York.

Dumézil, G. 2001: Mýtus a Epos I. Praha.

Eggers, H. J. 1955: Zur Absolute Chronologie der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. In: H. G. Frenz (Ed.), Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz, 196-238.

Eggers, H. J. 1959: Einführung in die Vorgeschichte. München-Zürich.

Evola, J. 1935: Erhebung wider die moderne Welt. Stuttgart.

Evola, J. 1996: The Mystery of the Grail. Initiation and Magic in the Quest for the Spirit. Rochester.

Fragner, B. G. - Matthee, R. 1987: Islamic-Iranian Studies and Studies concerning Iran in the Islamic Period in German-Speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland. Iranian Studies in Europe and Japan 20, 53 – 98.

Godwin, J. 2011: Atlantis and the Cycles of Time. Prophecies, Traditions, and Occult Revelations. Rochester.

Guénon, R. 1970: Formes traditionnelles et cycles cosmiques. Paris: Gallimard.

Guénon, R. 1992: Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le taoïsme. Paris: Gallimard.

Horák, L. 1928: Náš starověk v paměti pomístních názvů a místních jmen. Praha.

Horák, L. 1940: Nejasná ethnika veliké Germanie. Praha.

Hübner, A. 1934: Herman Wirth und die Ura-Linda-Chronik. Berlin.

Kater, M. 1966: Das Ahnenerbe. Die Forschungs- und Lehrgemeinschaft in der SS. Organisationsgeschichte von 1935 bis 1945. Heidelberg.

Kossinna, G. 1911: Herkunft der Germanen. Zur Methode der Siedlungsarchäologie. Würzburg.

Kossinna, G. 1936: Die deutsche Vorgeschichte. Eine hervorragend nationale Wissenschaft. Leipzig.

Kostrzewski, J. 1949: Kultura prapolska. Poznań.

Niederle, L. 1953: Rukověť slovanských starožitností. Praha.

de Lasenic, P. 1935: Egyptské hieroglyfy a jejich filosofie. Praha.

Lechler, J. 1921: Vom Hakenkreuz. Leipzig.

Locchi, G. 2011: Podstata fašismu. Praha.

MacAlister, R. A. S. 1941: Lebor Gabála Érenn. The Book of the Taking of Ireland. Part IV. Dublin.

Miskotte, K. H. 2004: Edda a Tóra. Benešov.

Mohler, A. - Weissman, K. 2005: Die konservative Revolution in Deutschland 1918 – 1932. Ein Handbuch. Graz.

Montelius, O. 1909: Das Sonnenrad und das christliche Kreuz. Mannus 1, 53 – 69, 169 – 186.

Montelius, O. 1915: Das lateinische Kreuz. Mannus 7, 281 – 314.

Peisker, J. 2011: O sobě a o našich předcích. České Budějovice.

Pringleová, H. 2008: Velký plán. Himmlerovi vědci a holocaust. Praha.

Puhvel, J. 1997: Srovnávací mytologie. Praha.

Rádl, E. 2003: O německé revoluci. K politické ideologii sudetských Němců. Praha.

Rosenberg, A. 1939: Der Mythos des 20. Jahrhunderts. Eine Wertung des seelisch-geistigen Gestaltenkämpfe unserer Zeit. München.

Sklenář, K. 1977: Slepé uličky archeologie. Praha.

Spengler, O. 2011: Zánik Západu. Obrisy morfologie světových dějin. Praha.

Strzygowski, J. 1929: Die altslawische Kunst. Wien.

Strzygowski, J. 1932: Herman Wirths vergleichendes Verfahren. In: A. Bäumler (Ed.), Was bedeutet Herman Wirth für die Wissenschaft, Leipzig, 67 – 81.

Šimek, E. 1934: Keltové a Germáni v našich zemích. Kritická studie. Brno.

Tilak, B. G. 1893: The Orion or the researches into the antiquity of the Vedas. Bombay.

Tilak, B. G. 1903: The Arctic Home in the Vedas. Poona City.

Waddell, L. A. 1925: The Phoenician Origin of Britons, Scots & Anglo-Saxons. London.

Warrene, W. F. 1885: Paradise Found. The Cradle of the Human Race at the North Pole. Boston.

Wilser, L. 1922: Das Hakenkreuz. Leipzig.

Wilson, T. 1896: The Swastika. The earliest known symbol, and its migrations with observation on the migration of certain industries in prehistoric times. Washington D. C.

Wirth, H. 1933: Die Ura Linda Chronik. Leipzig.

Wirth, H. 1934: Der Aufgang der Menschheit. Untersuchungen zur Geschichte der Religion, Symbolik und Schrift der atlantisch-nordischen Rasse. Jena.

Wirth, H. 1934b: Was heißt Deutsch? Ein urgeistgeschichtlicher Rückblick zur Selbstbesinnung und Selbstbestimmung. Jena.

Wirth, H. 1960: Um den Ursinn des Menschseins. Die Werdung einer neuen Geisteswissenschaft. Wien.

Wirth, H. 2004: Die symbolhistorische Methode. Marburg a. d. Lahn.

Wiwjorra, I. 1988: Herman Wirth. Leben und Werk. Nepublikovaný rukopis diplomové práce. Freie Universität Berlin.

Woods, E. S. 1967: Collins Field Guide to Archaeology in Britain. London.

Zajdler, L. 1973: Atlantida. Praha.

Zlámal, K. 1927: Umírající a vzkříšený bůh. Spasitelská idea v mytech orientálních. Praha.

Zmigrodzki, M. 1890: Zur Geschichte der Suastika. Archiv für Anthropologie 19, 173 – 181.

Zschaetzsch, K. G. 1922: Atlantis. Die Urheimat der Arier. Berlin-Nikolassee.

Elektronické zdroje:

Alexander, P.: Herman Wirth – sein Leben und Werk, <http://www.ur-europa.de/p40.htm> [web. stránka citována 10. 04. 2013]

Sellová, K. 2005: Bedenkliche ideologische Karriere. Dr. Luitgard Löw beim AK Genderforschung über die Sehnsüchte der Weimarer Republik, <http://www.uni-bamberg.de/kommunikation/news/artikel/bedenklich> [web. stránka citována 10. 04. 2013]

Deutsche Verwaltung für Volksbildung in der sowjetischen Besatzungszone, Liste der auszusondernden Literatur, <http://www.polunbi.de/bibliothek/1948-nslit-w.html> [web. stránka citována 10. 04. 2013]

Zusammenfassung

Der Plan dieser Bachelorarbeit besteht darin, eine kritische Rücksicht an Wirkung und Werk Prof. Dr. Herman Wirths vorzulegen. Der Verfaßer verfolgte Ausgangspunkte und ideologische Entwicklung der Theorie von atlantischen, polaren Urheimat und ihren Einbruch in die europäische Wissenschaft. Die Arbeit vermittelt eine Argumentenanalyse Herman Wirths im Zusammenhang mit der geistigen und ideologischen Umgebung der deutschen und tschechischen Archäologie am Anfang des 20. Jahrhunderts. Wirths Versuch den nordischen Gedanke als ein neues wissenschaftliches Paradigma aufzustellen durch Inkonsistenz der deutschen Wissenschaft unter Nationalsozialismus und seine mangelhafte intellektuelle Disziplin jedoch nicht gelungen ist. Die Arbeit gibt Antwort auf Fragen „wer war Prof. Herman Wirth“ und versucht die Rolle, die er in der deutschen Wissenschaft spielte, einzuschätzen.

Příloha k bakalářské práci

Herman Wirth

Pravlast nordické rasy

Překlad z německého originálu

podle upraveného vydání z roku 1934

Z domnělé arktické pravlasti nordické rasy jsou dnes známy nebo zachovány pouze okrajové oblasti jako Island, Grónsko, Grinellova země a Špicberky. Víme ale, že dříve je pokrývala bohatá zeleň, která zde mohla vyrůst už na počátku třetihor. V Grinellově zemi na 81°45' severní šířky bylo doloženo deset druhů jehličnatých stromů, mezi nimi smrk a dvě borovice. Jeden druh tisu, jilm, lípa, dvě břízy a dva druhy topolu tvořily listnatý les, dva druhy lísky společně s kalinou křoviska. Ve sladkovodním jezeře rostly lekníny a břehy byly obrostlé ostřicemi a rákosem. V této extrémní oblasti se setkáváme s *rostlinstvem, které se v oněch severních krajích z velké části shoduje s umírněnými oblastmi* a střední roční teplota vyžadovala přinejmenším +8°C, zatímco v současné době leží 20°C pod nulou. Dále navazuje špicberská flóra. Také zde převládají jehličnaté stromy, velké množství sosen, smrků a jedlí. Mezi listnatými stromy se nachází topoly, vrby, olše, břízy, buky, duby, druhy platanů, jilmů, albízií, ořešáků, magnólií a čtyři druhy javoru. Tři kaliny, více druhů hlohu a trnovců tvořilo společně s lískami křoviny. Ve sladkovodním jezeře se znovu objevuje arktický leknín, žabník a rdest, ke kterým se připojuje množství ostřic a kosatců.

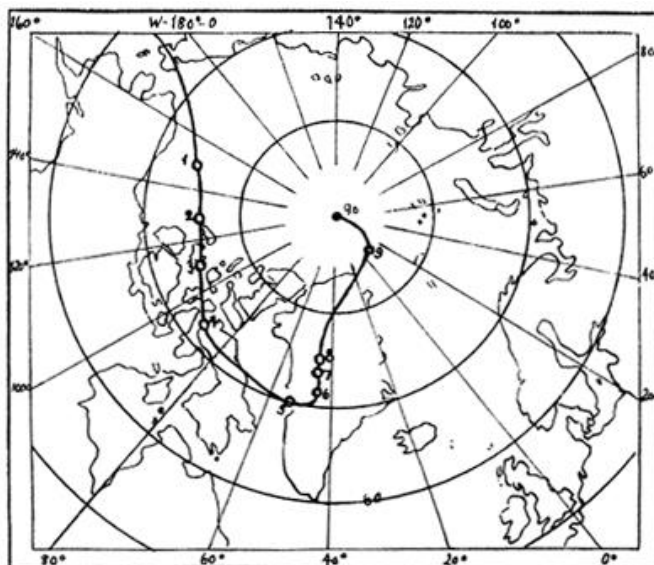
Poněkud jižnější ráz má fosilní flóra ze severního Grónska, která ukazuje na klima, které bychom v současnosti našli v okolí Ženevského jezera, např. poblíž Montreux, kde je roční teplota 10°C. Dnes leží tytéž oblasti přibližně na 70° severní šířky¹.

Mocný klimatický posun v této oblasti je vysvětlován posunem pólu ve třetihorách a čtvrtohorách. Podle Köppena a Wegenera² nakreslená mapa na obrázku I. znázorňuje polohu a stěhování severního pólu ve vztahu k Evropě. Na základě dostupnosti zmíněných rostlinných druhů a řady geologických a

¹ O. Heer. Flora fossilis arctica, Zürich 1868-1883, cit. podle Köppen-Wegener, s. 106-107.

² W. Köppen a A. Wegener. Die Klimate der geologischen Vorzeit. Berlin 1924. S. 227, obr. 36.

dalších přírodních nálezů vyplývá, že Grinellova země se tehdy nacházela v poloze pod 42°, Špicberky pod 40° a západní Grónsko pod 30° severní šířky.

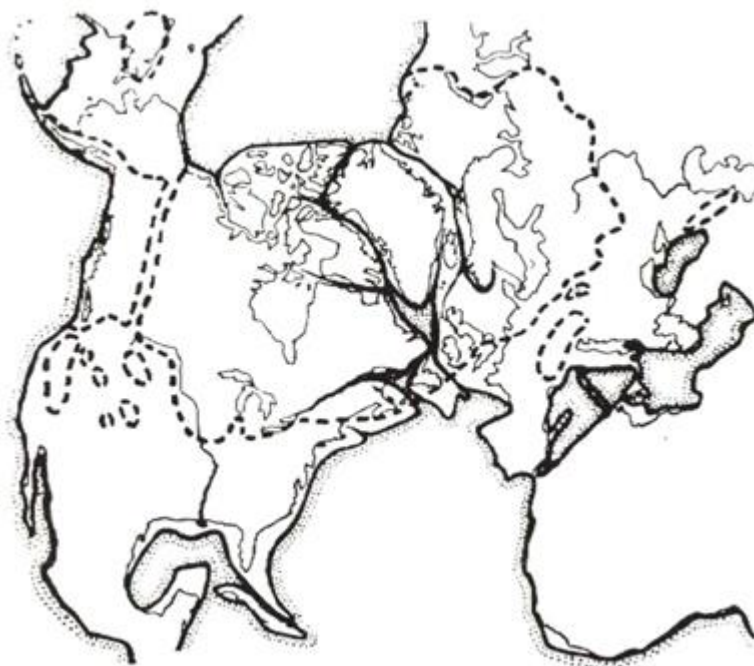


obr. 1: stěhování severního pólu ve vztahu k Evropě (podle Köppena a Wegenera³); 1. miocén, 2. - 4. pliocén, 5. Günz-, 6. Mindel-, 7. Riss-, 8. glaciál Würm, 9. výpad k Baltu

Je třeba vzít v úvahu, že kontinenty Severní Ameriky Severní Evropy byly ve třetihorách a také na počátku čtvrtohor bezprostředně spojeny. K prvnímu oddělení mohlo dojít pravděpodobně v době velkého zalednění, kdy se jihoamerický kontinent před miliony let, přesně v období křídý oddělil od afrického a posunul na západ. Na mapě (obr. 1) lze vidět, že stupnice a poloha pólu se pohybuje směrem k Evropě, *zatímco Amerika po dlouhou dobu ležela severněji a východněji než dnes*. Jedna prasklina, která se rozdvjovala u Grónska, roztrhla ještě existující evropsko-severoamerické kontinentální spojení nacházející se severněji od Newfoundlandu, respektive Irsku.⁴

³ Alfred Wegener: Die Entstehung der Kontinente und Ozeane. 3. vyd. Braunschweig 1922.

⁴ Wegener: Die Entstehung der Kontinente und Ozeane. S. 57; srv. Proc. of the Royal Irish Acad. 28, 1 (1900) 1. – 28.



obr. 2: rekonstrukce zemských ker za velké doby ledové (podle Wegenera)

I zde „putovaly“ zemské desky nadále pryč od sebe. Zatímco pevninský most mezi Newfoundlandem a Irskem se poprvé rozlomil na počátku čtvrtohor, zdá se, že se další, druhý pevninský most, který vyvstal dále na severu, rozlomil až těsně před polovinou čtvrtohor.

Příčiny tohoto dodnes trvajícího přesouvání kontinentů mohou být plně vysvětleny teorií tzv. „kontinentálního driftu“, kterou vyslovil Wegener v knize *Entstehung der Kontinente und Ozeane* [Vznik kontinentů a oceánů]. Posun jednotlivých zemských desek, pohyb polohy pólů a s tím spojené zvyšování a snižování zemské kůry pod hladinou moře způsobily historické neštěstí, které postihlo pravlast nordické rasy a její obyvatele, které buď zničilo, nebo vyhnalo a rozptýlilo po zemi.

Výše provedený průzkum ras starší doby kamenné a čtvrtohorních kultur vedl k tomu, že za pravlast nordické rasy byla přijata dnešní arktická oblast. Z toho vyplývá, že datace vzniku nordické rasy musela být přeložena do doby

před zaledněním, tj. do třetihor. Jsou-li tyto závěry správné, musela strašná zkušenost přiblížení a vpádu věčné zimy zanechat u obyvatel onoho kousku země nerasmazatelnou stopu. Vzpomínka na tuto katastrofu světového významu se musela zachovat u všech pokolení desítky tisíc let, podobně jako gondwanská pověst o potopě světa v okruhu celé oceánsko-indonéské a předoasijské oblasti. Se stopami této pravěké tragédie se tak musíme setkat v nejstarších tradicích národů nordické rasy. V jejich společném eschatologickém mýtu musí věčná zima vystupovat jako znamení konce světa. Ale nejen to - musejí se ještě o této strašné události nalézat bezprostřední zvěsti, které, jakkoliv zatemněné, shodně líčí jednotlivosti.

Když prozkoumáme nejstarší zachovalé písemné prameny předkřesťanské kultury germánského severu, starší a mladší Eddu, s věčnou zimou jako zjevením konce světa se několikrát setkáváme. Její podtext všude vyznívá jako vzdálená vzpomínka na událost, která se měla už kdysi v šerém pravěku odehrát:

Moře se vzdouvá, až k nebi vzhůru,
zaplavuje zemi, vzduch se propadá;
Odtud věje ostrý víchr. Osudem
věčným je určen pád bohů.

(Hyndluljóp 44)

Ve Vafþrúðnismálu (44) se Odin ptá Vafþrúðnirho:

Kdo zbude z mužů
až strašná se přežene
přes zemi zima?

Tak je popsán i „fimbulvetr“ v Gylfaginingu (51) jako počátek Ragnaröku: „O tom se dají vyprávět mnohé a veliké zvěsti. První je ta, že přijde zima, která se

zve *zimou fimbulskou*. Tehdy zadují ze všech stran sněhové vánice, nastanou velké mrazy a prudké vichřice. Slunce ztratí svou blahodárnou sílu. Takové zimy přijdou tři za sebou a nebude mezi nimi léto. Ale jim budou předcházet jiné tři zimy, kdy zavládnou po celém světě kruté boje.“ V Avestě⁵ (Vendidad I 1-3) se nám zachovala bezprostředně tradovaná vzpomínka na strašné hledání domoviny nordické rasy a její pravlasti. Jedná se o místo, kde Bůh (Ahura Mazda) mluví se Zarathuštrou o vytvoření domova nordické, světlé nebo árijské rasy, takzvaného „Airyana Vaedžah“ (vaedžah zn. „sémě“), árijského ráje. Oproti tomu zplodil Angra Mainju, zlého ducha jakožto protikladnou sílu záhuby, kterého Ahura Mazda neustále v jiné podobě vysílá do každé nové vlasti, kterou árijskému lidu po dlouhém putování daruje.

1. {Tak pravil Ahura Mazda ke Spitama Zarathuštrovi: ⁶}

2. {Za nejlepší ze všech míst stvořil jsem já, Ahura Mazda, árijské Vaedžah dobrých Dáitjů; ale všezhoubný Angra Mainja mu seslal pohromy – *rudého hada* a daévy stvořenou *zimou*.⁷}

3. {Je zde *deset měsíců zimy* a *dva měsíce léta* a také je zde příliš zima pro vodu, rostliny i zemi; je *zimním středem* a *srdcem zimy*; a až zima skončí, nastane mnoho záplav.⁸}

⁵ Německé znění [pod čarou] podle *Fritz Wolff: Avesta, die heiligen Bücher der Parsen*. Berlin-Leipzig 1924.

⁶ „Es sprach Ahura Mazda zu dem Spitama Zarathustra: “

⁷ „Als den erstbesten der Orte und Stätten schuf ich, der Ahura Mazda, das arische Vaejah guten Dāitjā; aber ihm (Vaejah) schuf als Landplage der vielverderbliche Angra Mainya *die rötliche Schlange* und den daeva-geschaffenen *Winter*.“

⁸ „Dort gibt es *10 Wintermonate*, nur *2 Sommermonate* und auch die sind zu kalt für das Wasser, zu kalt für die Erde, zu kalt für die Pflanze; und es ist des *Winters Mitte* und des *Winters Herz*; dann, wenn der Winter zu Ende geht, dann gibt es sehr viele Überschwemmungen.“

Velkého významu je zde naznačený vztah mezi zimou a hadem. Jak uvidíme později v páté části, symbol rudého zimního hada zaručuje vysoké stáří avestské tradice, která se – příznačně – překrývá s doposud zachovalou kultovní symbolikou severoamerických indiánů. Že v zemi Airjana Vaedžah před příchodem fimbulské zimy vládly jiné klimatické poměry, praví Bundahišn XXV, 10 – 14:

{Ode dne Aúharmazdy (prvního dne) v Ávânu získává zima sílu a vstupuje na svět a... ode dne Altaró měsíce Dîn (9. den desátého měsíce) nakonec přichází do árijského Vaedžah velmi chladná zima; ve měsíci Spendarmad (pátého epagomenu) až po konec (stejného roku) konečně přichází zima do celého světa. Proto se zapalují o dni Ataró měsíce Dîn na všech místech *ohně*, aby bylo zřejmé, že zima již přišla.⁹} –

Pět zimních měsíců je na tomto místě také jasně dáno: Aván, Ataró, Dîn, Vohúman a Spendarmad. A dále, XXV, 7, jmenuje: ode dne Aúharmard (prvního) měsíce Farvardín až konečně po den Anírán (poslední) měsíce Mitera je sedm letních měsíců. Pro pozdní období a současnost jmenuje Bundahišn XXV, 20, dvanáct měsíců a čtyři roční období, kde zima zahrnovala pouze poslední tři měsíce roku: Dîn, Vohúman a Spendarmad. Každá roční doba obsahuje tři měsíce. Tato tradice je zcela potvrzována magdalénienskými památkami.

⁹ „Vom Tage Aûharmazd (erster Tag) von Avânu gewinnt der Winter Kraft und kommt in die Welt und... vom Tag Altarô des Monats Dîn (der 9. Tag des 10. Monats) einschließlich an kommt der Winter mit großer Kälte nach Airyana Vaejah; im Monat Spendarmad schließlich (der 5 Epagomenen) bis zum Ende (derselben und zugleich des Jahres) kommt der Winter in die ganze Welt. Deshalb zündet man am Tage Atarô des Dîn überall *Feuer* an um zu bezeichnen, daß der Winter gekommen ist.“

Druhý Fargard Vendidadu pak líčí vpád oné strašlivé zimy, když árijskému Vaedžah vládl {dobrý, stáda držící Jima, Vívahvantova ratolest¹⁰}. Ahura Mazda jej vyzval, aby uchovával a pečoval o své náboženství, což Jima skromně odmítl: {Nejsem stvořený ani učený k tomu, abych udržoval a pečoval o náboženství.} (II, 3) Dále k němu Ahura Mazda pravil: {Tak ochraňuj můj svět, tak rozmnožuj můj svět, tak bys pro mě měl zastat místo ochránce a strážného a dohlizitele na můj svět.¹¹} To Jima učinil a obdržel od Ahury Mazdy dvě moci, zlatý šíp a zlatem zdobený bič: sluneční šíp, symbol Božího syna, na jehož dotek se rozevívá a rozléhá země a bič, původně trojčlennou větev, symbol člověka, proutek života atlantsko-nordického náboženství světla [Gotteslichtglaube].

(8) {A do Jimovy říše přišlo tři sta zim. Poté se mu země naplnila drobným zvířectvem, dobyt看kem, lidmi, psy a ptáky a rudými planoucími ohni. Nebylo zde více místa pro drobné zvířectvo, dobytek ani lid.¹²}

(10) {V poledne se Jima vydal ke světlu, cestou slunci vstříc: rozryl tam zemi zlatým šípem; přejel ji svým bičem a takto pravil: Milovaný svatý Ármataji! Vyraž kupředu a rozlehni se do dáli, abys unesl drobné zvířectvo, dobytek a lidstvo.¹³}

¹⁰ ...als der „schöne, Herden bestizende Yima“, der „Vívahvantsproß“, über das arische Vaejah herrschte.

¹¹ „Ich bin nich geschaffen, nich gelehrt, die Religion zu behalten und zu hegen.“ „So fördere meine Welt, so mehre meine Welt, so sollst du dich mir bereit stellen als Beschützer und Wächter und Beaufsichtiger der Welt.“

¹² „Und in dem Reich von Yima gingen dreihundert Winter hin. Darauf ward ihm die Erde hier voll von Kleinvieh, Großvieh und Menschen und Hunden und Vögeln und von roten, flammenden Feuern: es fanden nicht mehr Platz Kleinvieh, Großvieh und Menschen.“

¹³ „Da ging Yima zum Licht vor am Mittag, dem Pfad der Sonne entgegen: der ritzte die Erde da mit dem goldenen Pfeil; er strich über sie hin und mit der Peitsche, also sprechend: Geliebte heilige

Země se zde rozlehla do dále tak, že byla o třetinu větší než předtím. Ještě dvakrát se árijská říše tímto způsobem rozepne. Poté na příkaz stvořitele Ahury Mazdy uspořádal „zářící a stáda držící Jima s nejlepšími lidmi z árijského Vaedžah“ shromáždění.

(22) {A pravil Ahura Mazda Jimovi: Ó dobrý Jimo, Vívahvantova ratolesti! Na zlé přízemní lidstvo mají přijít zimy a jejich důsledkem silný ničivý mráz.; na zlé přízemní lidstvo mají přijít zimy a jejich důsledkem nejprve spadnou sněhová mračna od nejvyšších vrcholů po nížiny Aredvi.¹⁴}

(23) {A jen třetina ze všech zvířat z nejurodnějších míst, vysokých kopců a říčních údolí, ó Jimo, tomu živá unikne do úkrytu.¹⁵}

(24) {Před tou zimou dal vzrůst tento kraj pastvinám; potom zde vlivem tání sněhu poteče mnoho vody a místa, kde je nyní vidět ovčí stopa, se nebudou zdát pro přízemní svět přístupná.¹⁶}

Armatay! geh vorwärts und tu sich auseinander, um tragen zu können Kleinvieh und Großvieh und Menschen.“

¹⁴ „Und es sprach Ahura Mazda zu Yima: O schöner Yima, Vívahvantsproß! Über die böse stoffliche Menschheit sollen die Winter kommen, infolgedessen zunächst das Gewölk Schneemassen herschneien wird von den höchsten Bergen her bis zu Tiefen, (wie sie) Aredvi (hat).“

¹⁵ „Und (nur) ein Drittel des Getiers, O Yima, wird alsdann (mit dem Leben) davonkommen (von allem), was an fruchtbarsten (der) Stätten ist, und was auf den Höhen der Berge ist, und was in den Tälern der Flüsse in festen Gebäuden (sich befindet).“

¹⁶ „Vor dem Winter pflegte dieses Land Grasweide zu tragen; darauf soll dann bei der Schneeschmelze Wasser in Massen fließen und unbetretbar für die stoffliche Welt wird es hier erscheinen, o Yima, wo jetzt der Tritt des Schafviehs zu sehen ist.“

(25) {Tak vystavěj hrad jeden čarətav dlouhý po každé ze čtyř stran; tam přines všechno sémě drobného zvířectva a dobytka a lidí a psů a ptáků a rudých zářících ohňů. Tak vystavěj hrad jeden čarətav dlouhý po každé ze čtyř stran jako obydlí lidem, jeden čarətav dlouhý po každé ze čtyř stran jako stáj pro zvířata.¹⁷}

(26) {Tam nechej téci vodu cestou o délce jednoho háthra, tam vytvoř louky. Tam založ domy a sklepy, předsíně, věže a hradbu.¹⁸}

(27) {Tam snes sémě všech mužů a žen, kteří jsou největší, nejlepší a nejkrásnější na této zemi; tam snes sémě všech rodů zvířat, které jsou největší, nejlepší a nejkrásnější na této zemi.¹⁹}

(28) {Tam snes sémě všech rostlin, které jsou nejvyšší a nejvonnější na této zemi, tam snes sémě všech plodů, které jsou nejchutnější a nejvonnější na této zemi. Tyto udržuj v párech a v nevyčerpatelné hojnosti tak dlouho, dokud budou lidé v hradu.²⁰}

¹⁷ „Alsdann bereite sie die Burg, einen Čarətav lang nach jeder der vier Seiten; ebenda bring herzu den Samen von Kleinvieh und Großvieh und Menschen und Hunden und Vögeln und von roten leuchtenden Feuern. Alsdann bereite sie die Burg, einen Čarətav lang nach jeder der vier Seiten zur Wohnung für die Menschen, einen Čarətav lang nach jeder der vier Seiten als Stall für die Tiere.“ Čarətav znamená jízdní stadion, zde je používán jako délková jednotka, pozn. překl.

¹⁸ „Ebenda laß Wasser fortfließen einen Weg von der Länge eines Hāthra, ebenda leg Wiesen an – ebenda leg Häuser an und Keller und Vorhalle und Bastei und Umwallung.“

¹⁹ „Ebenda bring herzu den Samen aller (der) Männer und Frauen, die die größten und besten und schönsten dieser Erde sind; ebenda bring herzu den Samen aller der Tiergattungen, die die größten und besten und schönsten dieser Erde sind.“

²⁰ „Ebenda bring herzu den Samen aller (der) Pflanzen, die die höchsten und wohlriechendsten dieser Erde sind; ebenda bring herzu den Samen aller (der) Speisen, die die schmackhaftesten und wohlriechendsten dieser Erde sind. Die (alle) mach paarweise zu etwas Unversieglichem, so lang als diese Menschen in der Burg sein werden.“

(29) {Dovnitř nesmějí vstoupit (s postižením jako): propadlý hrudník, hrbatá záda, ..., bláznovství, mateřské znaménko, (tělesné) znetvoření, křivé zuby, malomocenství, s čímž je spojeno vyloučení (dotyčné) osoby, dále žádné (rozličné) choroby, které jsou příznakem Angra Mainja usídleného v člověku.²¹}

(30) {V největší části okruhu vytvoř devět cest, ve střední šest, v nejmenší tři. Na cesty největší (části) snes sémě tisíce mužů a žen, (do) střední šesti set, (do) nejmenší tří set; a zapečet' je (cesty) zlatým šípem a na hrad připevni bránu svítící vlastním vnitřním světlem.²²}

Jima konal podle příkazu Ahury Mazdy a založil opevnění nebo hrad *Vara*, aby ochránil sémě nejlepších lidí, zvířat a rostlin před zničením, které měla do šťastné země přinést osudná zima.

(38) {A zapečetil cesty zlatým šípem, připevnil na hrad bránu svítící vlastním vnitřním světlem.²³} Na tomto místě Vendidadu se Zarathuštra ptá Ahury

²¹ „Nicht (dürfen) da hinein (kommen) (Gebrechen wie): der Brusthöcker, nicht der Rückenhöcker, nicht ..., nicht der Wahnsinn, nicht das Muttermal, nicht die (Körper)verkrümmung, nicht die Zahnverunstaltung, nicht der Aussatz, womit die Absonderung der (betroffenen) Person verbunden (ist); und nicht (irgendwelche) andere Leiden, die ein Merkmal des Angra Mainya sind, (das) in die Menschen hineingelegt ist.“

²² „In der größten Abteilung des Bezirks mach neun Gänge, in der mittleren sechs, in der kleinsten drei. In die Gänge der größten (Abteilung) bring herzu den Samen von tausend Männer und Frauen, (die der) mittleren von sechshundert, in (die der) kleinsten von dreihundert; und zeichne sie (die Gänge) mit dem goldenen Pfeil, und an die Burg bring ein Tor an, ein lichtetes, innen eigenlichtes“.

²³ „Und er zeichnete die Gänge (der Burg) mit dem goldenen Pfeil und er brachte an die Burg ein Tor an, ein lichtetes, innen eigenlichtes.“

Mazdy (39) {Ó stvořiteli hmotného světa, jež jsi svatý. Copak je to za světla, ó svatý Ahuro Mazdo, která svítí v tomto Jimou vystavěném hradu?²⁴}

(40) {Pak pravil Ahura Mazda: To jsou věčná i pomíjivá světla. *Jednou (za rok) lze vidět zapadat a vycházet hvězdy a Měsíc a Slunce.*²⁵} (41) {*A pro ně (obyvatele) je jeden den tím, čím je jeden rok.*²⁶}

Jaký význam mají na tomto místě jméno krále Jimy a jím vystavěného „Vara“ je předmětem pozdější diskuse. Pro zodpovězení naší otázky „kde ležela pravlast nordické rasy“ má tento úryvek Vendidadu 2, 40 – 41 největší význam. Obyvatelé Vary, kteří byli zachráněni před fimbulskou zimou – a jsou to ti nejlepší lidé – vidí pouze *jednou za rok* vycházet a zapadat Slunce, Měsíc a hvězdy a jeden *den* je pro ně tím, čím je jeden *rok*.

Takto jasně popsat průběh dráhy nebeských těles může pozorovatel pouze na jediném místě na zemi: je to možné pouze v *arktické oblasti*.

Měli bychom si nejprve vykreslit dráhu nebeských těles tak, jak ji viděly oči arktických obyvatel. Jak si ještě ukážeme, pro všechny národy nordické rasy je sever posvátnou stranou, podle níž se orientují. Je zde sídlo bohů a těžiště světového pořádku, světová strana, z níž vychází Řád a nevysvětlitelná věčnost. Na prastarou tradici zde poukazuje všegermánské označení polární hvězdy *Leitstern*, stsev. *leidarstjarna* (vlastně „hvězda cesty“ od *leid*, cesta),

²⁴ „O Schöpfer der stofflichen Welt, aša-ehrwürdiger! Was sind denn das für Leuchten, o aša-ehrwürdiger Ahura Mazda, die dort leuchten in dieser Burg, die Yima erbaute?“ Slovo *aša* v avestském jazyce znamená *věčná pravda* nebo *vesmírný řád*, ve srovnání s mladšími překlady Avesty se držím překladu spojení *aša-ehrwürdiger* jako *svatý*, pozn. překl.

²⁵ „Da sprach Ahura Mazda: Es sind ewige und vergängliche Leuchten. *Einmal (nur im Jahr) sieht man untergehen und aufgehen Sterne und Mond und Sonne.*“

²⁶ „Und die (Bewohner) halten für einen Tag, was ein Jahr ist.“

angls. **lâdsteorra*, angl. *loadstar*, *lodestar*, Polárka, stdněm. *leidestern*, niz. *leidstar*, sthněm. *leitstern*, něm. *Leitstern*. Ve staré dánštině pro ni existuje tvar *leding*, std. *lêdinge*, angls. *scipsteorre*, „lodní hvězda“, stangl. *steering star*, „řídící hvězda“. Po vynálezu kompasu bylo staroseverským *leiðarsteinn*, angl. *loadstone*, *lodestone* vytvořeno pojmenování pro magnet.²⁷ Na nejstarších vyobrazeních větrné růžice, směrnících kompasu, byl sever opakovaně znázorňován stylizovaným *kosatcem* (ostřicí, lilí), který právě v severské mladší době kamenné platil, stejně jako trojlístek, za symbol severu a vyznačoval na severojižní *nebeské ose* vždy pouze sever.

O jaké prastaré arkticko-nordické tradice se zde jedná, vyplývá z krátkého porovnání označení Polárky u circum-arktických národů. U Indiánů Pawnee z Nebrasky je „hvězda, která se nehýbá“ hlavní nebeskou hvězdou²⁸; mexičtí Aztékové jí dokonce pokládali za mnohem důležitější a mocnější bytost než samotné Slunce. U Čukčů je hlavním bohem bůh Polárky²⁹, stejně jako jižněji, v Babylónu, je Polárka trůnem nejvyššího nebeského boha Anua.

V islandské lidové poezii se nazývá *veraldarnagli*, „světový hřebík“ [Weltnagel]³⁰. Zde si lze všimnout, že výrazy „bůh světa“ [Weltgott], „kosmický člověk“ [Weltmensch] jsou prastarým atlantsko-nordickým pojmenováním

²⁷ H. S. Falk a Alf Torp: *Norwegisches-Dänisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg 1910. S. 627 – 628.

²⁸ H. B. Alexander: *North American Mythology. The Mythology of all races*. Vol. X (Boston 1916), s. 109.

²⁹ W. Bogoraz: *The Chukchee, The Jesup North Pacific Expedition. Memoir of the American Museum of Natural History VII I* (Leiden NewYork 1904-1909), s. 319.

³⁰ Axel Olrik: *Irmisul og gudestøtter*. Maal og Minne 1910, s. 11f.

Slovo Weltnagel jsem přeložil jako „světový hřebík“, ačkoliv slovo Nagel má více významů. Je navíc etymologicky spřízněné se slovem Nabel, které znamená „pupek“, „čep“ (ve středu kola) nebo „pól pohybu“, pozn. překl.

božího syna a Boha otce. Zatímco v Sáze o Ynglinzích (13) Freyr, což je původně jméno božího syna věku Berana (-p-, -f-, -b- řada), „pán“, nese přízvisko *veraldar god*, v laponštině je doposud zachováno starší, severoatlantské germánské označení věku „losa“ *veralden olma*, „kosmický člověk“. Shodné označení Polárky nacházíme ve finském *taivaan sarana*, „nebeská stěžej“, a *põhja nael*, „hřebík nebeské báze“ nebo „severu“ (*põhi* – „základ“, též „sever“). Rovněž u Laponců znamená *bohinaville* „severní hřebík“: až se uvolní, nebe spadne, což se stane o soudném dni. Tento názor se nám zachoval u Keltů. Samojedi z Turuchanského regionu jej nazývají „nebeský čep“, „okolo něhož se celý svět otáčí“ (podle Tretjakova). Korjakové, rovněž i Čukčové ji nazývají „hvězdou-hřebíkem“ [Nagelstern]. Tam, kde je tento hřebík, se nachází vrchol kmene „světového stromu“, „světového sloupu“, který se „kloní k severu“. (srv. se stromem života): vrchol „stromu světa“ nebo „sloupu světa“ je připevněn „světovým hřebíkem“ jako nebeská osa k nebi. Skandinávští Laponci nazývají Polárku *veralden tšuold*, „sloup světa“, ruští Laponci *alme-tšuolda*, „nebeský sloup“³¹, přičemž slovo *alme* je totožné s *olma*, jménem nejvyššího boha, *veralden olma* – „kosmického člověka“ [Weltenmensch], „boha světů“ [Weltengott].

„Hřebík světů“ (*veraldarnagli*) na špičce „světového sloupu“ (*veralden tšuold*), posvátného symbolu nejvyššího boha, „kosmického muže“ [Weltmann] (*veralden olma*) spatřil a popsal *Knud Leem* na jednom laponském světovém sloupu u Porsengeru (viz. atlas obr. 2532)³². Byl to stejně jako u Ostjaků čtyřhranný trám, na jehož nejvyšším konci se nacházel železný bodec „*veraldarnagli*“. Světový strom stojí mezi „oběma horami“. K tomu, jak

³¹ *Uno Holmberg*: Der Baum des Lebens. Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia (Annales academiae scientiarum Fennicae) Sarja B. Tom XVI. Helsinki 1922 – 1923, s. 18; srv. *Lindahl & Öhrling*: Lex. lapp. 478: *tjuold*, *tjuolda* „palus, pâlë; it. stella polaris, cynosura, nordstjerna“. Ita dicta quia immobilis manet et fixa, *wäralden tjuold* „*palis sive axis mundi*, id“.

³² *Knud Leem*: Beskrivelse over Finmarkens Lapper. Kiøbenhavn 1767. Tab. LXXXVI.

hlubokou podstatu arkticko-nordického dědictví dotyčných symbolů nacházíme v kultovní symbolice a kultovní mluvě, se ještě vrátíme v prvních částech pátého a šestého odstavce, v nichž apelujeme k diskusi, zatímco ve druhých částech příslušných odstavců (boží syn, strom života, matka Země, dvě hory) podstatu nakonec vysvětlíme.

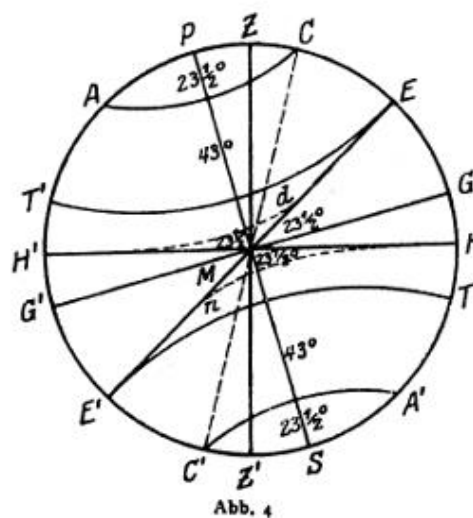
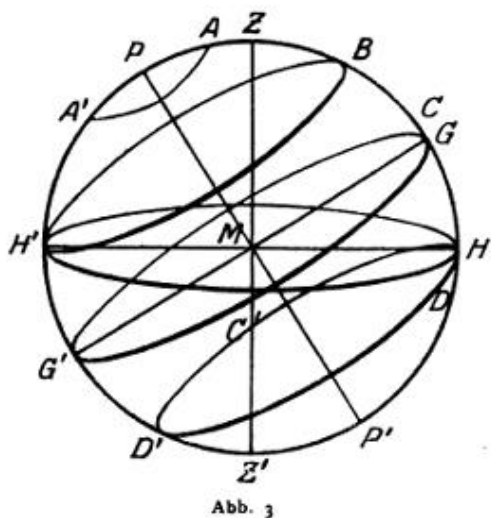
Kořen „světů“ a „stromu života“ leží ve „dvou horách“ $\cap\cap$, vlastně dvou „kotoučích“ [Zehner], symbolu zimního slunovratu, dělení ročních dob, konce roku a začátku arkticko-nordického roku, v lůně matky Země, ve „vodách“ na *jihu*. Pomocí osy světového stromu, severojižní osy, udržuje boží syn nebe a zemi oddělené, což je prastará arkticko-nordická tradice, kterou opakuje ona pasáž z Rgvédy (X, 89,4): {Indrovi, který jako u osy vozu svými silami po obou stranách nebe a zemi připevnil, chci zaslat písně.³³}

Především poslední podobenství, v němž jsou nebe a země popsány jako kola na světové ose, předkládají, stejně jako mnoho jiných výpovědí Rgvédy, ještě bezprostřední informaci o prapůvodu tohoto jasného, kdysi živoucího obrazu.

Člověk žijící uvnitř arktického okruhu, jehož zenit je nebeským pólem, vidí hvězdy pohybovat se okolo své hlavy po vodorovných kruhových drahách. Když se ale pozorovatel nachází v jisté úrovni jižně od polárního kruhu ($66\frac{1}{2}$ stupně severní šířky), zenitem pozorovatele je bod Z a severní nebeský pól se nachází v bodě P (viz obr. 3). Hvězdná obloha se teď posouvá podle osy PMP' a ne podle osy ZMZ'; horizont teď také není GG' (nebeský rovník), nýbrž HH'. Z toho důvodu je oběžná dráha hvězd skloněna šikmo k horizontu pozorovatele a jde přes dráhu AA'-BH'-CC'. Hvězdy na nebi obsažené uvnitř H'PB budou viditelné celou noc, protože jejich dráha leží nad horizontem H'C'H. Ale všechny hvězdy, jejichž vzdálenost od pólu je větší než PB nebo

³³ „Dem Indra will ich Lieder entsenden, der wie mit einer Wagenachse durch seine Kräfte nach beiden Seiten gefestigt hat Himmel und Erde.“

PH', se budou nacházet během své denní dráhy z části nad a z části pod horizontem.



obr. 3 a 4

Pro obyvatele polárního kraje je zdánlivým nebeským pólem bod P (viz obr. 4) GG' je zemskou a nebeskou rovinou (rovníkem). Dráha Slunce (ekliptika) vede podél dráhy EE' skloněna v úhlu $23\frac{1}{2}$ stupně ($23^{\circ}28'$) k rovině. Pozorovateli v tropické oblasti mezi okruhy T'E a E'T se zdá, že mu Slunce prochází nad hlavou na nebi dvakrát do roka, z bodu E do E' a zpět. Je také jednou ročně severně a jednou jižně od jeho zenitu. Ale pozorovatel, jehož zenit leží severně od kruhu T'E (obratník raka), uvidí Slunce vždy na jihu. Pro toho, kdo se nachází mezi okruhy T'E a AC (polární kruh), zůstává Slunce neustále nad horizontem denně viditelné. Pokud ale pozorovatel bydlí severně od AC, zapadne Slunce na několik dní v roce za horizont a čím blíže k severnímu pólu, tím na delší dobu, na pólu po 6 měsíců dlouho.

Když se pro uvnitř polárního kruhu bydlícího pozorovatele, jehož zenit leží v Z a horizont tvoří linie HH', nachází Slunce v bodě n ekliptiky a jeho denní dráha je nH, je ona část jeho ročního průběhu E'n a zpět nE' pro tohoto pozorovatele neviditelná. Když se Slunce oproti tomu stahuje z d a jeho denní dráhu tvoří linie dH', uskutečňuje se to zcela nad horizontem HH'. Slunce

zůstává proto po další část dráhy dE a zpět Ed viditelné, nezapadá, nýbrž se pohybuje stejně jako circumpolární hvězdy *v horizontálním kruhu jako kolo* okolo pozorovatele. Pro všechna umístění mezi n a d a odpovídající části ekliptiky na druhé straně, se Slunce nachází během svého 24 hodinové denní dráhy částečně nad a částečně pod horizontem. Den bude trvat déle než noc, když je Slunce na severní polokouli, noc déle než den když je na jižní polokouli.

Ve vzdálenější arktické oblasti je rok přirozeně rozdělen do tří částí: dlouhá noc, dlouhý den a série dní a nocí, během nichž den ani noc netrvají dohromady déle než 24 hodin. Dlouhá noc bude vždy trvat méně než 6 měsíců a déle než 24 hodin, zrovna tak dlouhý den. Obsahují zimní a letní slunovrat. Čím jižněji, tím, se polární noc zkracuje na pět, čtyři, tři, dva měsíce a tak dále.

*Uvnitř polární oblasti samé ale trvá den šest měsíců a noc šest měsíců. Rok je jeden den a jedna noc.*³⁴ Avestská tradice zachytila ještě prostřednictvím přírodně podmíněné skutečnosti onen ohromující zážitek arktických dnů, který měl zůstat vryt do paměti nordické rase po historii jejího života. Od úst k ústům, od pokolení k pokolení předávána putovala tato vzpomínka s jednotlivými národy na jejich cestách na Dálný jih a východ.

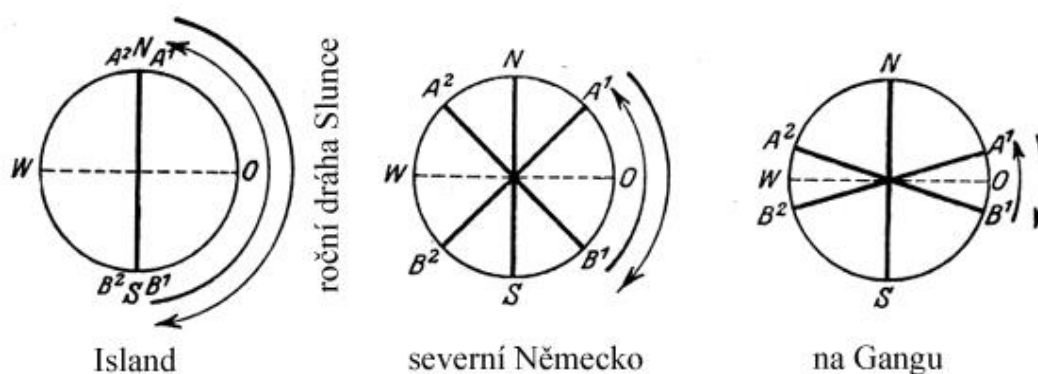
A je významné, že i védská tradice árijské Indie nám ještě mnohé zachovala navzdory tomu, že vnější okolnosti tomu nebyly tak příznivé jako v hornatém Iránu. K plnému pochopení oné prastaré tradice, kterou nám uchovala právě Rgvéda, je důležité, abychom si objasnili další jednotlivosti arktického roku.

Pro obyvatele Dálného severu skýtá věčný návrat světla během roku zcela jiný obraz než pro obyvatele jižnějších šířek. Pozdní árijsko-indická kultura leží téměř na obratníku raka na 20. stupni, árijsko-iránská na 35. stupni, římská a

³⁴ Zde jsem převzal vyobrazení z přelomové práce *Bala Gangádhara Tilaka*: „The arctic home in the Vedas. Poona a Bombay 1903“, na níž se odkazují dále v této kapitole.

řecká na 40° severní šířky. V našich šířkách, severně od 50. stupně zemské šířky, činí zorný úhel mezi oběma body slunovratů přes 80 stupňů: čím více jdeme na jih, tím je menší, čím více na sever, tím je větší. V šířce Říma byl zorný úhel přibližně 65° , zatímco v subtropické oblasti Přední Indie se blíží významu, který má v rovníkové oblasti, kde se body zimního a letního slunovratu společně s vyrováním dne a noci spolu setkají.

Oproti tomu na Islandu, který leží těsně u polárního kruhu ($66\frac{1}{2}$ stupně severní šířky), činí úhel mezi oběma slunovratovými body přibližně 180° : Slunce vychází o letním slunovratu v severním bodě, o zimním slunovratu v jižním bodě. Znázorněno pomocí vodorovné plochy horizontálního kruhu se nabízí následující obrázek východů a západů Slunce o letním a zimním slunovratu.



obr. 5: roční dráha Slunce, vlevo: Island, uprostřed: severní Německo, vpravo: na Gangu; N = sever (letní slunovrat), S = jih (zimní slunovrat), O = východ a W = západ (jarní a podzimní rovnodennost); A^1 = východ Slunce o letním slunovratu, A^2 = západ Slunce o letním slunovratu, B^1 = východ Slunce o zimním slunovratu, B^2 = západ Slunce o zimním slunovratu

Toto schematické znázornění pozorovatelného ročního průběhu Slunce, viděno z pozice pozorovatele na zemské ploše, je jedním z nejdůležitějších a

nejzásadnějších zjištění, protože je na něm vystavěna celá symbolika a hieroglyfika náboženství nordické rasy. Jestliže ve Střední Evropě nalezneme na vyobrazení z mladší doby kamenné rozdělení severského solárního roku [Jahreslichtmesse], na němž je zobrazena osa a body slunovratů, jako na přeslenu z Tordos³⁵, víme, že v severní oblasti Skotska a Skandinávie je takový zorný úhel přesahující 150° možný. Nalezneme-li ale na neolitických iroskotských a skandinávských skalních rytinách symbol roku [Jahreszeichen] vypodobněný kolmo rozděleným kruhem, tak víme, že představa takového rozdělení může mít svůj původ na Dálném severu. Nacházíme-li teď tento symbol ve spojení s megalitickou kulturou na pobřeží Atlantského oceánu (Portugasko, Španělsko a oblast Středomoří), mohl se rozšířit pouze ze severu na jih a na východ.

Pro Daleký sever je rovněž příznačné, že Slunce svými ročními polohami západu a východu *prochází postupně v kruhu okolo pozorovatele*, od jihu k severu a zpět; dále – během nordického polárního dne Slunce nezachází, nýbrž zůstává stále viditelné jako kolo valící se podél horizontu, aby druhý den dospělo opět do stejného bodu. Na žádném jiném místě severní zemské polokoule není možné užívat onen obraz Slunce jako kola valícího se po horizontu než v polární oblasti, kde se hvězdná obloha jako kotouč otáčí okolo hlavy pozorovatele.

Třetím charakteristickým znakem polárního kruhu je *svítání po dva měsíce* či šedesát 24 hodinových period, které předchází východu Slunce po polární noci. V rámci každých 24 hodin se svítání otočí dokola v kruhu na horizontu. Jeví se jako bledá sluneční záře, která každým dnem sílí, až se nakonec sluneční kotouč zvedne nad horizont.

³⁵ Dnes Turdaş v Rumunsku; lokalita známá neolitickými nálezy (kultura Vinča) s nerozluštěným symbolickým systémem (písmem?) známým jako „Vinča script“ nebo „Tărtăria tablets“, pozn. překl.

S ohledem na tyto ryze arktické souvislosti solárního roku bychom nyní chtěli prozkoumat právě onu Rgvédu, nejstarší árijsko-indickou tradici.

Jak bylo zmíněno výše, sever je posvátnou stranou také pro árijskou Indii. Sever je cestou Slunce, cestou bráhmánů, devajánou, kudy se vchází sluneční branou do světa bohů (Maitrájana Upanišad 6, 30). {Cesta bohů vede „do poloviny roku, kde Slunce jde na sever} (Čándogja Upanišad 5, 10). O „všemocném“, bráhmánovi, jehož počátkem je *Bhúr* a jehož hlavou je *Svar*, se praví: {jeho hlava je k severu, jeho chodidla k jihu} (Atharva Upanišad 3). {To je cesta, která ukazuje na sever, po níž kráčejí bohové, otcové a ršiové k nejvyšším z nejvyšších, k nejvyššímu cíli.} (Atharva Upanišad 5)³⁶.

Proto se také v Manuově zákoníku (1, 67) píše: {*Jeden (lidský) rok je jeden den a noc bohů; takto je rozdělen: severní průběh je dnem, jižní je nocí.*}³⁷ I zde se mluví o jednom roku, který by sestával z jednoho dne, kdy by Slunce směřovalo svou dráhu severně, a jedné noci, kdy by Slunce putovalo jižně. Taittiríja Bráhmána III, 9, 22, 1 promlouvá podobně: {To, čím je jeden rok, je pro bohy (dévy) jediný den.³⁸} Zde si lze všimnout, že „uttarájana“ je severní drahou Slunce, časový úsek, který Slunce potřebuje, aby pokročilo od jarní k podzimní rovnodennosti, tedy část ekliptiky na severní polokouli. Protikladem je „dakšinájana“, jižní, zimní či noční dráha Slunce. Uttarájana je „dnem bohů“ a dakšinájana je „nocí bohů“.

³⁶ Paul Deussen: Sechzig Upanishads des Veda. Leipzig 1921. S. 352, 143, 719, 723. Der „Götterweg“ führt „in das Halbjahr, wo die Sonne nordwärts geht.“ / „sein Haupt ist nördlich, seine Füße südlich. / „Das ist der Weg, der nach Norden vorgezeichnet ist, auf dem die Götter gehen und die Väter und die Rishi's zum Höchsten des Höchsten, zum höchsten Ziele.“

³⁷ „Ein (menschliches) Jahr ist ein Tag und Nacht der Götter; so sind die beiden geteilt: der nördliche Lauf ist der Tag, und der südliche die Nacht.“

³⁸ „Das, was ein Jahr ist, ist nur ein einziger Tag für Götter (Devas).“

Starý védský rok je rozdělen do dvou částí, *devajāna* a *pitrajāna*, které prapůvodně odpovídaly uttarájaně a dakšinájaně nebo „dnu“ a „noci bohů“. Slovo *devajāna* se opakovaně vyskytuje v samhitě Rgvédy a znamená „stezku bohů“. Tak I, 72, 7: {Agni – znalý cesty, kterou putují bohové.³⁹}; I, 183, 6 a 184, 6 doslovně přeloženo: {Dosáhli jsme, ó Ášvinové, konec temnoty; tak přijďte k nám po devajānové cestě.⁴⁰}

VII, 76, 2: {Spatřil jsem devajānovou stezku. Z východu svítí záře červánků.⁴¹}

Devajāna začíná nástupem rozbřesku na konci temnoty; je cestou následovanou Agnim, Ášviny, Ušas, Súrjou a dalšími během jejich denní nebeské dráhy. Protikladem je cesta *pitris* neboli pitrijána, „cesta otců“ do „jiného kraje“, do „mateřské země“, která „se otevírá k laskavému přijetí mrtvých“. Je to cesta {vzdálená té, po níž krácejí bohové⁴²} (X, 18). Je to stezka mrtvých, obrácená *devajāna*.

Také básník z X, 88, 15 zná „dvě cesty“, jednu dévskou a druhou lidských dětí, „*pitris*“, „cestu otců“. Výrok {tak mně řekli otcové⁴³} svědčí o staré tradici.

³⁹ „Agni – des Weges kundig, den die Götter wandern.“

⁴⁰ „Wir haben, o Ačvins, das Ende der Finsternis erreicht; so kommet zu uns auf dem Devayâna-Pfad.“

⁴¹ „Der Devayâna-Pfad ist mir sichtbar geworden. Von Osten scheint der Morgenröte Schimmer.“

⁴² Es ist der Weg, „der fern ist von dem gottbetretenen Pfade.“

⁴³ „So sagten mir die Väter.“

„Cesta otců“, která vede v noci na jih k {laskavému přijetí otevírající se mateřskou zemí⁴⁴} není „stezkou bohů,“ říká Sájana (V, 77, 2). Máme v tomto místě před očima prastarou tradici *podvojného dělení* roku, která je též ještě hojně zastoupena v párských spisech. V Jaštu XIII, 56, 57 je řeč o „dobrých, mocných, posvěcených fravaších,“ kteří odpovídají pitris védské literatury. „Ukazují hvězdám, Měsíci, Slunci a nekonečnému zářícímu prostoru [dem anfangslosen Lichtraum] posvátnou stezku aši“, která je „Mazdou stvořenou drahou“. Nebeská tělesa {následkem nepřátelství dévů dlouho předtím stála (tiše) na stejných místech, aniž by se pohybovala. Ale nyní jedou ke vzdáleným přelomům cesty, aby dosáhla bodů obratu, dobrého znovustvoření.⁴⁵} Fravašové, bytosti či nesmrtelné složky bohů, jakýsi druh ochranných duchů, mohou být nejlépe ztotožněny se staroegyptskými *ka*. Tito fravašové ukazují nehybně stojícímu Slunci „Mazdovu cestu“, aby mohlo jet „ke vzdálenému přelomu cesty“, aby „dosáhlo bodu obratu, dobrého znovustvoření“. Tradice zde praví o „nehybném bodu“ Slunce na obzoru v oné době, kdy zlý duch, „všeničící Angra Mainjav“ nechal nad árijskou mateřskou zemí [Mutterland] rozpoutat „daévy stvořenou zimu“.

Ke správnému pochopení zřejmého rozporu v indickém a iránském označení je nutné připomenout obnovení staré lidové víry Zarathuštrovou reformou. Z „bohů“ Rgvédy, *dévů*, byli učiněni daévas – „zlí duchové“ či „odpadlíci“ mazdovského náboženství. Jedná se o důsledné přehodnocení, a proto „Mazdova cesta“ Avesty odpovídá devajáně Rgvédy.

⁴⁴ „zu gutigem Empfang sich öffnende, mütterliche Erde“

⁴⁵ Die Gestirne hatten „vordem am gleichen Ort lange (still) gestanden, ohne sich weiter zu bewegen, infolge der Feindseligkeit der Daēvas. Aber jetzt fahren sie weiter zu der fernen Wende des Wegs, um den Wendepunkt zu erreichen, den der guten Neugestaltung.“

Indové vnímali umírání během pitrijány za člověku nepříznivé a Bhíšma, velký válečník Mahábharaty, musel vyčkat na svém smrtelném loži, dokud Slunce neprošlo z pitrijány zimním slunovratem.

Když vezmeme pro doplnění v potaz avestskou tradici, bude tento výklad srozumitelný a jeho původ jasný. Ve Vendidadu V, 10 pokládá Ahura Mazda otázku, co by měl věřící provést, dojde-li v jeho domu k úmrtí v době, kdy již nastala zima a léto je pryč.

Tak (V, 10) říká Ahura Mazda: {Dům po domu, dvůr po dvoru má pro mrtvé zříditi tři místnosti... (11) tak velké, aby se neuhodili, pokud by stáli se vztyčenou hlavou nebo roztaženými nohama a rukama. Takový je zákon (*kata*) o mrtvých.⁴⁶}

(12) {Tam mají uložit neživé tělo *po dobu dvou dnů nebo tří dnů, po měsíc dlouho či dokud* nevzlétnou ptáci, nevyklíčí rostliny, nerozezní se smích a vítr nevysuší zemi.⁴⁷}

(13) {Až vzlétnou ptáci, vyklíčí rostliny, rozezní se smích a vítr vysuší zemi, mají uctívači Mazdy *vystavit tělo Slunci*.⁴⁸}

⁴⁶ „Haus für Haus, Hof für Hof sollen die drei Kammern für diesen Toten anlegen... (11) so groß, daß sie nicht an seinem mit dem Gesicht nach oben gerichteten Kopf anstoßen, nicht vorn an die Füße, nicht seitwärts an die Hände: so ist die vorschriftsmäßige (*kata*) für diesen Toten.“

⁴⁷ „Dort sollen sie den leblosen Leib niederlegen auf die Dauer von *zwei Tagen oder drei Tagen oder von einem Monat oder bis zur Zeit*, wo die Vögel auffliegen, die Pflanzen emporsprießen, die Lachen sich verlaufen, der Wind die Erde ausgetrocknet hat.“

⁴⁸ „Dann wenn die Vögel auffliegen, die Pflanzen emporsprießen, die Lachen sich verlaufen, der Wind die Erde ausgetrocknet hat, dann sollen die Mazda-Anbeter *den Körper der Sonne aussetzen*.“

Máme před sebou důležitou rituální tradici. Jak uvidíme, podle prvotního nordického náboženství je světlo původem a zdrojem všeho, světlo samo je ale od Boha. Platí rovnice Bůh = světlo (Boží syn) = život. Vše, co umírá, vše pozemské, lidský život, musí být navráceno světlu ke znovuzrození. Světlo samotné umírá každoročně a povstává ze zimní noci znovu k životu a s ním i pozemský život. Z toho důvodu musí být mrtvý za účelem rozložení a znovuzrození vystaven novému světlu.

Jedná se o symbolický kultovní obřad. Mrtvý musí být vystaven světlu tak, aby mohl spatřit Slunce. Jak vyplývá z dalšího výzkumu, jsou v postglaciálním megalitickém období ještě všechny hrobky zaměřeny na body východu a západu slunce o zimním slunovratu, aby stoupající světlo osvítilo mrtvého (viz. odstavec „Hrob a dům“).

Byly také časy, kdy mrtvý nemohl být vystaven vstříc Slunci, protože jej nebylo. Po tento čas měl být mrtvý dočasně pohřben způsobem *kata* v domě. Jaký význam zde má označení „kata“, vysvětlíme níže. V žádném případě se v tomto místě Vendidadu nemůže jednat o iránskou zimu, během níž Slunce zůstává viditelné. Že tato tradice výslovně líčí roční dobu, během níž Slunce vidět není, vyplývá z Vendidadu 8, 4, kdy je Ahurovi Mazdovi směřována otázka: {Co mají uctívající Mazdy učinit, zemře-li člověk za deštivého, sněžného či bouřlivého dne, či *nastane-li temnota*, nebo přijde-li den, kdy zvířata a lidé nemohou vycházet ven?⁴⁹}

Ahura Mazda dává tytéž pokyny pro dočasné uchování mrtvého v nebo na domě. (9) {Tam mají uložit neživé tělo *po dobu dvou dnů nebo tří dnů, po měsíc dlouho či dokud* nevzlétnou ptáci, nevyklíčí rostliny, nerozezná se smích

⁴⁹ „Wenn ein Mensch stirbt an einem Regen- oder Schnee- oder Sturmtag oder bei *Einbruch der Dunkelheit*, oder wenn sonst ein Tag kommt, da Tiere nicht heraus und Menschen nicht heraus können – wie sollen die da, die Mazda-Anbeter, verfahren?“

a vítr nevysuší zemi.} „Vpád temnoty“ může trvat dva, tři dny až měsíc nebo ještě déle.

Že zde nemůže být řeč o obyčejné zimě, vysvítá už z toho, že avestský rok (podle Bundahišnu XXV, 20) měl tři zimní měsíce (Dín, Vohúman a Spendarmad) a Slunce bylo neustále pozorovatelné.

Jakmile je *temnota* pryč a lidé znovu „mohou ven“, mají tělo vystavovat Slunci {dokud na mrtvolu nezaprší a na pohřebišťe nezaprší a na nečisté zbytky nezaprší a *dokud ptáci vše nesežerou*.⁵⁰} (Vendidad, V, 14)

Také poslední indicie je velkého významu pro určení oblasti původu a doby vzniku dotyčného kultovního pohřebního ritu. Mrtvý nebyl pohřbíván, nýbrž vystaven vstříc Slunci a svěřen přirozenému způsobu rozkladu. Jedná se o pra-arktickou formu pohřbu *vystavování mrtvého* [Aufbahren], především vážené osobnosti, na dřevěné platformě na čtyřech nebo dvou těžkých nohou, na jejichž místo později u zemských pohřbů nastupují dva vztyčené kameny s kamenným překryvem: *nejstarší typ dolmenu*. Tento pohřeb byl *nadzemní*. Mrtvý byl pravděpodobně uložen na šikmo stanovenou plochu dolmenu. Že způsob pohřbu, během něhož je mrtvý uložen na platformu na dřevěné konstrukci, musel patřit ještě k arkticko-nordické kultuře, vyplývá z geografického rozšíření tohoto zvyku. Pohřeb na platformě a s ním symbolicky spřízněný pohřeb v koruně stromu je doložitelný v celé Severní Americe, severovýchodní Evropě a severní Asii. V úplné shodě jsou dosud nejen jednotlivosti kultovního ritu, nýbrž – jak uvidíme dále níže – také pojmenování, které společný kultovní prapůvod jasně a jednoznačně vyjadřují. V odstavcích „strom života“ a „dům mrtvých“ se budeme těmto oblastem postupně věnovat z typologického a etymologického hlediska. Zde bych rád

⁵⁰ „bis daß es auf die Leichname geregnet hat, und auf die Leichenstätten geregnet hat und auf die Leichenausscheidungen geregnet hat, und *bis die Vögel alle aufgefressen haben*.“

předběžně upozornil na vnější shodu ritu a objektu. Po stopách stěhování či cesty národa atlantsko-nordické rasy musí být také doložitelný kultovní ritus vystavování mrtvého na dřevěné či kamenné platformě nebo na stromě (v lodi) a hláskově i strukturálně příbuzná pojmenování.

Na základě průběhu křivky krevní skupiny I by bylo možné nejprve vzít v úvahu severoamerické Indiány. Připomínám jako příklad pohřební platformy Dakotů (viz. atlas obr. 3231). Jak by mělo být vysvětleno později, dakotský jazyk v tomto ohledu uchoval ještě dosti věrně kultovní slovní zásobu arkticko-nordické kultury. Obyčej ukládat mrtvé na stojan nebo na strom je všeobecně doložen u Indiánů Velkých planin. Indiáni Sekani pohřbívají své mrtvé ve vzpřímené poloze do dutých stromů, na stromy nebo na platformy. U algonkinských kmenů Virginie jsou těla náčelníků vyvržena a uložena na konstrukce. Tatáž forma pohřbu se opakuje u Irokésů a Huronů. Vystavení na Slunce je zde jen předběžný pohřeb, protože po deseti (!) letech jsou kostry během velkého svátku mrtvých z kúlových konstrukcí sejmuty a uloženy do masového hrobu.⁵¹ V to, že mrtvý musí být navrácen Slunci, pevně věří Indiáni Zuni, jimiž se budeme zabývat ještě později. Také zde máme kromě čistě vnějších shod ještě shody jazykové, které vylučují každou náhodnost takzvaných „etnografických paralel“.

Eskymáci zde tvoří společně se severoamerickými Indiány kultovní společenství, které dosahuje zpět k témuž arkticko-nordickému původu. Na Aljašce jsou mrtví pohřbíváni nad zemí, na platformách nebo ve schránkách, které spočívají na kúlech.

⁵¹ *Walter Krickeberg: Amerika. Illustrierte Völkerkunde. Vyd. Georg Buschan, sv. I, Stuttgart 1922, s. 110.*

Severní Asie zachovala shodné skutečnosti: Tunguzové, Jakutové a další turkické národy umisťují stromové rakve na konstrukce nebo je zavěšují mezi dva stromy.

S tímto druhem pohřbu je organicky spjat symbol paroží jelena, losa, soba nebo býka, které je na pohřebišti připevňováno ke kůlu. Tak, jak dalece dnes můžeme sledovat cesty národů atlantsko-nordické rasy během jejich šíření na jih, můžeme se neustále setkávat s parožím ve spojitosti s hroby. Roh (paroží), *ur-ka* (*or-ku*, *or-ka*, *ar-ku*, *ar-ka*; *ul-ka*, *ol-ka*, *al-ku*, *al-ka* atd.) v kultu mrtvých je jazyková stopa po obyvatelích Atlantiku.

Na cestě lidí s typem tzv. „dlouhé lodě“ [Fremdboot-Typus] budeme tyto stopy sledovat na pobřeží severní Afriky, celou oblastí Středomoří, přes Madagaskar až po břehy západní Afriky, v předdynastickém Egyptě až do Mezopotámie doby kamenné. Znovu nalezneme nositele této kultury jako Polynésany v oblasti Tichého oceánu, jejichž pravěké migrace přes Indonésii lze také ještě dnes doložit. U Bataků a Dajáků se nacházejí atlantské lodě ve své úplné formě jako starý kultovní symbol „lodí mrtvých“ [Totenboote]. Vytvářejí zde ještě celistvé pojítka s kultovními loděmi mrtvých podle *hällristningar*, skalních obrazů Skandinávie z mladší doby kamenné a doby bronzové. Dodnes se předběžný hrob, který je v podobě lavice zřizován pro dajáckého náčelníka v *domě*, nazývá *katil*, v čemž je uchováno stejné označení jako v Avestě (*kata*).

Asijský zvyk spalování mrtvých sice starší formy pohřbívání silně ovlivnil a přetvořil, ale vystavování [Aufbahrung] spalovaného těla v tlustém vydlabaném kmeni stromu, který spočívá na dvou kůlech (*kariring*) je u dusonských Dajáků stále převažujícím zvykem.⁵² Také zde v Indonésii nacházíme mrtvému přiložené rohy (buvolí lebku) a pohřeb na konstrukci, platformě, která dosáhla

⁵² F. Grabowsky. Der Tod, das Begräbnis, das Tiwah oder Todtenfest und Ideën über das Jenseits bei den Dajaken. (Internat. Archiv für Ethnographie. Bd. II, 1889, s. 200, obr.)

až do jižní Asie. Pohřeb na platformě společně s uzením mrtvých je běžný u pevninských kmenů Ao a Konjaků a dalších, východních kmenů Naga a dále v severní siamské oblasti Malajského poloostrova.

V Indonésii nacházíme stromový pohřeb na Timoru, Mentawajských ostrovech a ostrovu Nias; vyzvedávání mrtvých na platformě rovněž na Borneu a Celebesu, ostrovech Nias, Buru, Ceram, Misool apod. U mnoha dajáckých kmenů se stojany s nosítky u přepychových hrobů předáků a náčelníků rozvinuly do uctihodné velikosti. Příbytky mrtvých a přepychové hroby náčelníků u Kenjahů (střední Borneo) stojí na čtyři až šest metrů vysokých sloupech (viz. atlas obr. 3233).

Všude, kde pozorujeme stromový či platformový pohřeb s dřevěným pilotem, menhirem a lebkou dobytčete (nebo parožím), nacházíme slabiku *ka* a symbol Y.

Z Indonésie se platformový pohřeb stěhuje do Oceánie. Nacházíme jej mimo jiné v Britské Nové Guinei, v Nové Kaledonii, na Samoe, kde platforma sloužila k předběžnému pohřbu náčelníka. Pro vlastní polynéský kulturní okruh máme v Cookově deníku ještě jednu starší zprávu o vystavování mrtvých náčelníků na nosítkách pod ochrannou střechou v blízkosti svatyně (*marae*) (viz. atlas obr. 3233a). Právě tak mohl Forster ještě na Velikonočním ostrově zjistit, že hroby původního obyvatelstva se nacházejí v blízkosti tajemných, obrovských kamenných postav, před nimiž leživalo na platformách množství lidských kostí.

Na tento vývoj ukazuje také průzkum nálezů severní Evropy mladší doby kamenné. Ze všech dřevěných budov a nástrojů se nám bohužel nic nedochovalo a tím se i to nejpodstatnější a nejdůležitější navždy ztratilo. I zde se musíme pro účely našeho výzkumu spokojit s pozdějšími kamennými uspořádáními. Jako nejstarší oblast příchodu arkticko-nordické rasy přicházejí v úvahu Irsko a Skotsko. Nacházíme zde pak také kamenné platformy v

podobě *nejstaršího typu* dolmenu. Největší příkrovný kámen je nesen dvěma či třemi vzpřímeně stojícími kamennými nosíky či sloupy a sice tak, že svrchní kámen je *skloněný*. Všechny tyto jednotlivosti jsou kultovní. Jako příklady připomínám dolmen z Carrig-Golana v hrabství Dublin v Irsku (viz. atlas obr. 3235), dolmen z Pentre Ifan (Pembrokeshire), pod jehož příkrovem se schová před deštěm pět osob a kůň (viz. atlas obr. 3239), dolmen z Legananny (farnost Drumgoslan, hrabství Doran), jehož nosný kámen je snižený na severní straně tak, že plochá kamenná deska je – jako u dalších dolmenů – *skloněna k severu* (viz. atlas obr. 3238). Dolmen „Three Brothers of Grugith“ v Cornwallu (viz. atlas obr. 3236), dolmen z Ballymascaulan, Dundalk (Skotsko) (viz. atlas obr. 3240) a d. Z této jediné nám dodnes uchované části nejstaršího atlantského ohniska můžeme sledovat šíření nejstaršího typu dolmenu – kamenné platformy – k pobřeží jihozápadní Evropy, severního pobřeží Afriky a do Kannánu, dále mořskou cestou okolo Afriky Indonésií do Přední a Zadní Indie.

Megalitickými stopami atlantských mořeplavců se budeme zabývat níže v příslušném odstavci. Zde postačí zjištění jediného, z arktického ohniska vyzařováním rozšířeného kultovního zvyku, jehož hlavní proud vedl přes Atlantský oceán, a jehož společný původ nutně vyplývá ze shody kultovních, typologických a jazykových jednotlivostí.

Skutečnost, že vystavování mrtvých Slunci bylo kultovní formou pohřbu arkticko-nordické kultury vysvětluje také okolnost *nepřítomnosti všech paleolitických kosterních nálezů nordického rasového typu*. Tento kultovní pohřeb na volném prostranství byl nordickou rasou udržován, i když byla diluviálním zaledňováním donucena opustit svou vlast a putovat na jih. V průběhu tisíciletí, kdy se stala arktickým loveckým národem, jehož vnější kulturní souvislosti možná relativně věrně mohli uchránit Eskymáci, bylo její náboženství světla [Lichtglaube] jen zatemněno. Ledová krajina polárního světa již dále neumožňovala obstarávat dřevo ke vztyčování stolanů. Z toho

důvodu byli mrtví předáváni Slunci na volné zemi obklopeni pravoúhlým kamenným uspořádáním. Tím se dostáváme ke „psu“. Vzpomínkou na tuto arktickou migrační etapu je jedno a totéž slovo (*ur-ka, ar-ku, ul-ku, ul-ka* apod.) jako symbol hrobu a místa zimního slunovratu v kořenech společných jazyků Evropy a Přední Asie sahající zpět k atlantsko-nordické kultuře, které mohlo být nahrazeno významem „vlk“, „pes“ nebo „rohatý“ (jelen, los, býk).

Vrátíme-li se zpět k našemu výchozímu bodu, avestské tradici, chtěl bych zde jen poukázat také na tamější odpovídající údaje. Ve Vendidadu 6, 44 je otázka: {Ó stvořiteli, jež jsi svatý! Kam máme odnést tělo zemřelého člověka, ó Ahuro Mazdo? Kam jej máme uložit?⁵³}

(45) Ahura Mazda odpovídá: {Na nejvyšší místa, o Spitama Zarathuštro, o nichž víte s největší jistotou, že tam budou mrchožraví psi a ptáci.⁵⁴}

A (49): {Ó stvořiteli, jež jsi svatý! Kam máme odnést kosti zemřelého člověka, ó Ahuro Mazdo? Kam je máme uložit?⁵⁵}

(50) Pak řekl Ahura Mazda: {Měla by pak pro ně být vztyčena stavba mimo dosah psa, mimo dosah lišky, mimo dosah vlka, kterou s vrchu nesmočí dešťová voda.⁵⁶}

⁵³ „O Schöpfer, aša-ehrwürdiger! Wohin sollen wir den Leib toter Menschen tragen, o Ahura Mazda? Wo sollen wir ihn niederlegen.“

⁵⁴ „Auf den höchsten Orte, o Spitama Zarathustra, auf daß seiner am sichersten gewahr werden die aasfressenden Hunde oder die aasfressenden Vögel.“

⁵⁵ „O Schöpfer, aša-ehrwürdiger! Wohin sollen wir die Knochen toter Menschen tragen, o Ahura Mazda? Wo sollen wir sie niederlegen.“

⁵⁶ „Einen *Aufbau* soll man dann dafür errichten über den Hund hinaus, über den Fuchs hinaus, über den Wolf hinaus, die nicht von oben her durch Regenwasser zu benetzen sind.“ Slovo *Aufbau*,

(51) {Když uctívači Mazdy nejsou s to tak učinit, mají uložit kostry *do stavby* na kamenný, vápnitý nebo jílový podklad. Když uctívači Mazdy nejsou s to tak učinit, musejí být kosti *vystaveny osvětlení Sluncem na zemi* tak, že (bez vlastního podkladu) samy sobě tvoří lože i polštář.⁵⁷}

Během předběžného pohřbu byl mrtvý svěřen lůnu matky Země ve svém vlastním domu. Pak musel být ale znovu vykopán a konečně vrácen svému domovu, božímu světlu. V mazdovském náboženství bylo již těžkým hříchem mrtvého člověka *po dobu poloviny roku* pohřbít do země, aniž byl znovu vyzdvižen a vystaven Slunci (Vendidad 3, 36). Je zde význačná opět doba poloviny roku, která odpovídá *arktické zimní noci*. Tedy po půl roce musí být mrtvý vykopán a může se konat vystavování Slunci. Rozpuštěním ve světle se obrací tělo mrtvého opět k zemi jako během pohřbívání. Opětovný návrat do země a zmrtnýchvstání skrze světlo je hlubší, kosmický význam tohoto rituálu. (Vendidad 7, 45 – 48):

(45) {Ó stvořiteli, jež jsi svatý! Po jaké době se mrtvý tím, že je uložen na zem a vystaven světlu a Slunci, sám obrátí v zem?⁵⁸}

které znamená spíše *konstrukce*, jsem zde přeložil jako *stavba*. V avestském originále je užito slovo *astódán*.

⁵⁷ „Wenn die Mazda-Anbeter dazu in der Lage sind, sollen die Gebeine auf eine Stein- oder Kalk- oder Lehm-Unterlage *in dem Aufbau* niedergelegt werden. Wenn die Mazda-Anbeter dazu in der Lage sind, soll man die Knochen *zu Belichtung und Besonnung auf der Erde hinlegen*, daß sie (ohne Unterlage selber) ihr eigenes Lager und eigenes Kissen bilden.“

⁵⁸ „O Schöpfer, aša-ehrwürdiger! In welcher Frist wird ein Leichnam dadurch, daß er auf die Erde niedergelegt, dem Licht und der Sonne ausgesetzt ist, selber zur Erde?“

(46) {I řekl Ahura Mazda: Po *jednom roce*, ó Zarathuštro, jež věříš v ašu, se mrtvý (tím, že je) uložen na zemi, vystaven světlu a Slunci, sám obrátí v zem.⁵⁹}

(47) {Ó stvořiteli, jež jsi svatý! Po jaké době je mrtvý, jenž je pohřben do země, sám tak dobrý jako země?⁶⁰}

(48) {I řekl Ahura Mazda: Po *padesáti letech*, ó Spitama Zarathuštro, je mrtvý, jenž je pohřben do země, sám tak dobrý jako země.⁶¹}

Význam nejstaršího typu dolmenu, otevřeného dolmenu, byl ten, že na jeho překlad mohl být vystaven mrtvý a poté pod něj uloženy vybledlé kosti. Myšlenka *pohřbu nad zemí* tvoří stále základní význam megalitického hrobu i v jeho dalším vývoji.

Tento vývoj vede přes shodný význam „domu“ a „hrobu“. Uzavřený dolmen se vstupem je doposud věrně zachovalé paleolitické sněhové obydlí arkticko-nordických národů, Laponců stejně jako Eskymáků, vystavěné z kamene. Nárůst a hustota obyvatelstva a teplejší klima mladší doby kamenné umožňovaly vystavování mrtvých, ze zdravotních důvodů stále více omezovaného a užívaného pravděpodobně již jen u významných osobností. Během doby, kdy okamžitý a nadále užívaný pohřeb do lůna matky země zevšeobecněl, si megalitický pohřební dům udržel svůj význam místa vystavování mrtvých [Aufbahrungsstätte].

⁵⁹ „Da sagte Ahura Mazda: In *Jahresfrist*, o ašagläubiger Zarathustra, wird ein Leichnam (dadurch, daß er) auf die Erde niedergelegt, dem Licht und der Sonne ausgesetzt ist, selber zur Erde.“

⁶⁰ „O Schöpfer, aša-ehrwürdiger! In welcher Frist wird ein Leichnam, der in die Erde eingegraben ist, selber so gut wie Erde?“

⁶¹ „Da sagte Ahura Mazda: Nach *fünfzig Jahren*, o Spitama Zarathustra, wird ein Leichnam, der in die Erde eingegraben ist, selber so gut wie Erde.“

Jak uvidíme, jeho vstup je vždy orientovaný na bod zimního slunovratu (R), a sice převážně JV., J. a JZ., ale také ještě od Z. k V., což je ještě starší tradice, která je odvozena od zimní poloviny roku, arktické zimní noci. Základní myšlenkou zůstává, že mrtvý leží vystaven volně na zemi a sluneční světlo má přístup mezerou mezi kamennými deskami či dřevěnými dveřmi. Proto také jistá forma hieroglyfů zimního slunovratu, které byly těmto otvorům dávány.

Rgvéda nám zachovala vedle podvojného arktického dělení roku, severní letní dráhy světla, „cesty bohů“, a jižní zemské, noční nebo zimní cesty, „cesty otců“, ještě další důležité vzpomínky na rozchod Ářjů z jejich pravlasti během doby ledové.

Že zde před sebou máme zachovanou tradici arktické krajiny, vyplývá především z astronomických údajů, které shromáždil Tilak. V Rgvédě I, 24 je popisována konstelace Velké medvědice⁶² (Rikshah) jako *vysoko* ležící (uchhâh). Takto může být pozorována pouze v circumpolární oblasti. Je to místo, kde stojí hora Méru, pozemský severní pól astronomů. Súrja-siddhánta XII, 67 říká: {Na Méru drží bohové Slunce po *jediném* východu během *poloviny jeho oběhu*, který začíná skopcem.⁶³} Podle Purán je Méru sídlem všech bohů. V Mahábháratě (kap. 163, v. 37 – 38, kap. 164, v. 11 - 13) je Ardžunova návštěva na hoře popsána: {Na Méru obíhá Slunce a Měsíc každý den dokola

⁶² Tyto indicie včetně záznamu védského textu nalezneme ve zmiňované knize B. G. Tilaka „The Arctic Home in the Vedas“ (<http://archive.org/details/TheArcticHomeInTheVedas>) na straně 61, pro snazší dohledání zde přepisují klíčové pojmy v Tilakově transkripci do latinky.

⁶³ „Am Meru halten die Götter die Sonne nach einem *einzigem* Aufgang während der *Hälfte ihres Umlaufes*, die mit dem Widder beginnt.“

zleva doprava (pradakšinam) a právě tak všechny hvězdy --- Ta hora prosvětlí svou září temnotu noci tak, že noc lze stěží rozeznat ode dne.⁶⁴}

{Den a noc jsou dohromady *právě jedním rokem* pro obyvatele onoho místa.⁶⁵}

Tattiríja Árjanaka I, 7, I obsahuje ještě jeden velmi důležitý literární doklad týkající se Méru, kde je hora nazývána sídlem sedmi Áditjů, zatímco o osmém Áditjovi jménem Kašjapa je řečeno, že nikdy „velký Méru“ či *Maháméru* neopouští. Kašjapa má dávat sedmi Áditjům světlo a sám trvale horu osvětluje. Jak uvidíme, šest nebo osm Áditjů jsou jednotlivými body, odděleními ročního oběhu nebeského světla na horizontu, „syna nebes“, z nichž poslední nebo osmý je zimním soumrakem a silou vedoucí ke slunovratu a vzkříšení. Nejstarší védská tradice také v pravé podobě uchovala vzpomínku národa na ony prastaré časy, jejíž smysl nyní ale v nové subtropické vlasti byl postupně zcela zatemněn, neboť již nadále nebyla přenášena zkušeností.

K těmto zcela se zatemňujícím zmínek patří také ta o dlouhém svítání, které oznamuje konec arktické zimní noci. Sestupování, „umírání Božího Syna“, který je „světlem světa“, bylo také v před-eddické Skandinávii časem kultovního smutku až do okamžiku zrození v době zimního slunovratu. Z védské tradice se dozvídáme o oněch velkých litaniích, které museli kněží recitovat až po počátek úsvitu. První doklad nacházíme v Aitaréja Bráhmaně I V, 7: Od počátku gavám-ajanové oběti musel kněz hótr přednášet dlouhou recitaci o ne méně než tisíci verších, tzv. Ášvinašástru, směřovanou božstvům,

⁶⁴ „Am Meru gehen die Sonne und der Mond jeden Tag herum von links nach rechts (pradakshinam) und ebenso alle Sterne ---“ „Der Berg überstrahlt durch seinen Glanz so die Finsternis der Nacht, daß die Nacht kaum vom Tage unterschieden werden kann.“

⁶⁵ „Tag und Nacht sind zusammen *einem Jahre gleich* für die Einwohner jenes Ortes.“

kteřá vládnu na konci noci a začátku dne, tj. Agni, Ušas a Ášvinové. Pro hótřa je to nejdelší recitace a časem recitace je půlnoc, kdy se {*objevuje světlo úsvitu, aby prorazilo tmou nebo nocí*⁶⁶} (Nir. XII I, Ášv. Šr. Sútra VI, 5, 8).

Tato doba je uvedena v RV VII, 67, 2 a 3. Šástra (litanie) je tak dlouhá, že hótřovi je uloženo, když ji má recitovat, aby se předtím osvěžil pitím roztaveného másla poté, co jej malou část třikrát obětuje. (Ait. Br. IV, 7; Ášv. Šr. Sútra VI, 5, 3).

Taittiríja Samhitá (II, I, 103) praví, že recitace šástry, byla-li započata ve správnou dobu, byla dokončena *dlouho před východem* Slunce. V tomto případě je nezbytná jistá zvířecí oběť. Ášvalájana ukládá, že až do východu Slunce má být recitace doplňována dalšími hymny. (Ášv. I. Š. S. VI, 5, 8), zatímco Ápastamba (S. S. XIV, 1 a 2) po připomenutí výše zmíněné zvířecí oběti dodává, že v tomto případě, ne-li nezbytně, může být recitováno *všech deset* (!) mandal Rgvédy. Recitace těchto litaní a hymnů byla prosbou božské moci o navrácení nebeského světla lidstvu, jehož vítězné vzkříšení a návrat ze smrti zimní noci byl ohlášen dlouhým svítáním. Mocný rozsah látky k recitaci zde vylučuje, že by zde mohla být míněna obyčejná noc a obyčejné svítání.

Je jednoduše nemožné během *jedné* indické noci odříkat celou tuto literaturu, která byla spojena s řadou kultovních zvyklostí, dokonce i kdyby kněz hótř byl nejrychlejším mluvčím na světě. Tak se tato slavná zimní mše rozkládala přes celou zimní polovinu roku.

Paměť kněze hótřa není na tehdejší dobu nic neobvyklého, pomyslíme-li na to, že dnešní kněžka z národa Toradja z Celebesu, dědička atlantského kněžství mladší doby kamenné, zná nazpaměť ještě nesčetné množství litaní,

⁶⁶ „das Licht der Dämmerung anfängt, die Dunkelheit oder die Nacht zu durchbrechen“

pro jejichž recitaci je nezbytné mnoha nocí. Budeme se jí zabývat ještě později.

Co se týče oblasti tradic zachovalých písemných pramenů, bylo u Indů stejně jako u Keltů již nordické ženské kněžství a kultovní mateřské právo vytlačeno východním a asijsko-orientálním mužským kněžstvím a ustanovením otcovského práva. Také druidové vzali vysoké duchovní bohatství atlantské kněžky megalitického období, „bílé ženy“ dolmenů (or-ku, ur-ka), kterou zbavili práv nebo vyhnali, a proměnili toto bohatství ve svých šamanských rukou v temné východní démonické náboženství. Teologické studium druidských učedníků zahrnovalo podle zprávy podané Césarem (De bello gallico VI, 14) učení se nazpaměť velkému množství veršů a vzhledem k tomu zůstávali v druidském učení po celých dvacet let. Písemné zaznamenávání bylo zakázáno. Přijmeme-li, že rok měl 200 pracovních dnů a že denní pracovní výkon byl 20 veršů, d'Arbois de Jubainville vypočítává, že to obnáší 4000 veršů v roce a 80 000 veršů během dvaceti let, pětimístné číslo Iliady!⁶⁷

Zmíněné zpoždění východu Slunce se muselo dít častěji vzhledem k tomu, že na několika místech praví Taittiríja Samhitá (II, 1, 2, 4), že dévové měli vykonat prájaškittu⁶⁸, neboť Slunce podle očekávání nevyšlo. Sedmá mandala Rgvédy obsahuje již množství hymnů na úsvit. V jednom z nich (VII, 76) nám básník praví, že poté, co rozbřesk s obvyklou září vyzvedl svou korouhev na horizont, čas se rozlil na *mnoho dní* mezi první známku svítání a skutečný východ Slunce. Tento úsek zní v doslovném překladu (podle Tilaka): „Vskutku, bylo to mnoho dní, které východu Slunce předcházely; od té chvíle, ó úsvite,

⁶⁷ H. d'Arbois de Jubainville: Les Druides et les dieux celtiques à forme d'animaux. Paris 1906. S. 119.

⁶⁸ Tj. pokání, součást dharmášástry, pozn. překl.

bylas spatřena přicházet jako k svému milému, jako ta, jež jej už znovu neopustí.“⁶⁹

Pojem *ahah*, „den“, je užíván jak pro temné, tak pro světlé dni, jak vyplývá z RV VI, 9, 1. „Je jeden temný (černý) den a jeden světlý (bílý) den.“ RV IV, 64, 1 srovnává onen úsvit na horizontu ještě s příbojem (apám na urmajah) nebo „sloupem vztyčeným obětní svátosti“ (IV, 51, verše 2, 6); [Bohyně úsvitu, pozn. překl.] byly všechny „stejně“ (sadrših) „jedné mysli“ (sandžánante) a žili ve stejném *prostoru* [Umhegung], *jeskyni* (samáne urve).

Taittiríja Samhitá IV, 3, 11 praví, že svítání je *třicet sester*, a že kolují ve *skupinách po pěti*, aby dosáhli téhož určeného místa. O prvních pěti svítáních je řečeno, že každé z nich má dalších pět sester. Toto místo je dvojnásobně důležité. Zaprvé proto, že jím získáváme další doklad pra-nordického dělení měsíce na šest týdnů o pěti dnech a zadruhé proto, že údaj o třicetidenním svítání může dokládat jižněji položené místo vzniku této tradice. Za polárním kruhem zahrnuje svítání dva měsíce nebo šedesát dnů.

Je velmi důležité, že V. 3. mluví o „třech pannách“: {Dívky se daly cestou rtá; tři ohně (gharmas) se svým světlem je následovaly. Jedna (z dívek) ochraňuje potomstvo, jedna mužnost a jedna zákon zbožných.} Uvidíme později, že cesta rtá („zákon“, „mravní pořádek“, „roční nebeské kolo“, „rok“) začíná tam, kde je onen urvám, z něhož 30 sester vychází. Je to bod zimního slunovratu, symbol *ku* nebo *ur*, nejhlubší poloha dráhy Slunce, „klenba“, „had“, „jeskyně“,

⁶⁹ Úsvit (védsky Ušáh) je ženského rodu, taktéž v němčině (Dämmerung). V Tilakově knize „The Arctic Home in the Vedas“ (<http://archive.org/details/TheArcticHomeInTheVedas>) nalezneme rozbor textu na str. 81 n. Verš v originálním znění zní v Tilakově transkripci: *Tani it ahâni bahulâne âsan / Yâ prâchînam ud-itâ suryasya / Yatah pari jâre-iva â-charanti / Ushâh dadrikshe na punah yatî-îva*. Tilak jej překládá: „Great is, in truth, the number of the mornings, which were afortime at the sun's uprising; since thou, O Dawn, hast been beheld repairing as to thy love, as one no more to leave him.“ Pozn. překl.

„býk“, „voda“ na úpatí stromu života; dolmen, na němž stojí tři „bílé ženy“. Stejným způsobem je jmenován v mladší Eddě (Gylfagynning 15): „U studně pod jasanem je krásná síň a z té vycházejí tři panny, které se jmenují Urd, Verdandi a Skuld. Tyto panny určují lidem běh života a nazýváme je norry.“

Nejdůležitější momenty z anuváky Taittiríji Samhity znějí (podle Tilakova překladu):

(3) {Dívky se daly cestou rtá; tři ohně (gharmas) se svým světlem je následovaly. Jedna (z dívek) ochraňuje potomstvo, jedna mužnost a jedna zákon zbožných.}

(6) {Třicet sester, jež nesou tutéž korouhev, pokračuje na stanovené místo. Tyto moudré tvoří roční období. Zářící, znalé (své cesty) *obcházejí dokola* (pari janti) s písněmi.}

(8) {Ekáštaká zářící svatým zápalem porodila dítě, mocného Indru. Jeho pomocí bohové pokořili své nepřátele; svou silou stal se ničitelem Ásurů.}

(11) {Pět dojení odpovídá pěti svítáním. Pět období krávě s pěti jmény.}

(12) {První úsvit je dítětem rtá. Jeden drží mocnost vod, jeden se pohybuje územím Súrji, jeden (územím) Gharmy (ohně) a jednomu vládne Savitr.}

(13) {Ta, jež vyšla první, se stala krávou v Jamově říši. Bohatá na mléko, nechť nám jej dává každý následující rok.}

(15) {Ženo ročních období, první již přišlo, vůdkyně dnů, matko dětí. Přesto jediná, ó Ušáh, jež široce záříš; sama jsi nezničitelná, necháváš vše ostatní zahynout.} Zmínka o třech Ekáštaká (aštaká's), jejichž kultovní období spadá na zimu pod konec roku, nám poskytuje další indicii vysvětlení smyslu těchto

zatemnělých úryvků. Od zimního slunovratu lze počítat také pět ročních dob. Bráhmana tyto úryvky doplňuje vysvětlením: {Byla to doba, kdy toto vše nebylo ani dnem ani nocí, vše bylo v nerozlišeném stavu. Pak založili a ustanovili bohové svítání: a bylo světlo. Proto je světlé a ničí temnotu pro toho, který tyto (kameny úsvitu) položil.⁷⁰}

Tyto symbolické cihly, „cihly úsvitu“, jsou položeny na obětní oltář, je to s recitací hymnu na úsvit (anuváka) spojený kultický úkon. Je jich 16, jako má anuváka 16 manter nebo veršů, které jsou k tomuto účelu. Šestnáctý stojí zvlášť.

„Třicet sester“, třicet dní svítání koncem zimní noci, vychází z onoho místa na jihu, zimního slunovratu, kde bydlí „tři bílé ženy“, z \cap *ur, ku, su* atd. Toto potvrzuje také RV I, 123, 8: {Svítání stejně jako dnes a zítra přebývají dlouho u

⁷⁰ V překladu této a následujících vět jsem se držel Tilakova anglického originálu, v němž má Herman Wirth drobné nepřesnosti. Původní znění, včetně rozboru staroindického textu, je uvedeno na s. 105 n. Pozn. překl.

„Die drei Maiden sind auf dem Wege des Rta gekommen; die drei Feuer (Gharmas), mit Licht, sind gefolgt. Eine (der Maiden) beschützt die Nachkommenschaft, eine die Zeugungskraft und eine die Satzung der Frommen.“ „Die 30 Schwestern, die dasselbe Banner führen, bewegen sich vorwärts nach der angewiesenen Stelle. Sie, die Weisen, schaffen die Jahreszeiten. Leuchtend, wisend (ihres Weges) *gehen sie herum* (pari yanti) mit Gesängen.“ „Die Ekāshtakā, vor heiliger Inbrust glühend, gebären ein Kind dem großen Indra. Durch ihn haben die Götter ihre Feinde besiegt; durch seine Kraft ist er der Überwinder der Asuras geworden.“ „Die fünf Melkenden entsprechen den fünf Dämmerungen, die *fünf Jahreszeiten* der fünfnamigen Kuh.“ „Die erste Dämmerung ist das Kind des Rta; eine hält die Größe der Wasser, eine bewegt sich den Regionen der Sûrya, eine denen des Gharma (Feuer) und Savitri beherrscht eine.“ „Die, welche zuerst dämmerte, ist eine Kuh in Yamas Reich. Reich an Milch, möge sie für uns jedes kommende Jahr Milch geben.“ „Das Weib des Jahreszeiten, die erste ist gekommen, die Führerin der Tage, die Mutter der Kinder. Obgleich eine, o Dämmerung, scheinest du doch mannigfach; obgleich unvergänglich, machst du alles Andere vergehen.“ „Es war eine Zeit, als dies alles weder Tag noch Nacht war, in unterscheidbarem Zustande. Alsdann erlangten die Götter die Dämmerungen und legten sie nieder: da ward es Licht. Darum wird es helle und zerstreut es die Finsternis für denjenigen, der diese (Dämmerung) niederlegt.“ Výklad týkající se emblematických cihel dává podrobně G. B. Tilak v odkazované knize na str. 90 n. pozn. překl.

Varuny. Bez poskvrny později prochází dokola (pari janti) třicet jodžan, každá svou danou drahou (kratum).^{71}} Jak bude doloženo později, boží jméno při svém zjevení na počátku roku o zimním slunovratu je *Urana*, *Uran(n)a*, zachovalé ještě v našem „*Urahne*“ [prapředek, pozn. překl.], příbuzné řeckému *Uranos*, védskému *Varuna*, též *Uruka* nebo *Urraka* atd. Varunovou zastávkou je hlubina vod nebo světových moří tam, kde je „dům moudrosti“ a nacházejí se kořeny stromu života. Jodžana znamenalo původně „vůz“ (VIII, 72, 6) a pak „vzdálenost, kterou lze zvádnout, aniž by bylo nutné odstrojit koně,“, a tedy „délku dne“.⁷²

Třicet dní svítání je vyobrazeno v RV VI, 59, 6 jako „třicet kroků“. Okolo arktického horizontu kroužící bledá světelná záře úsvitu je v III, 61, 3 popsána ještě přesněji: {Stále se k témuž cíli obracející (samánam artham), ó znovurozený, toč se jako kolo --- (čakram iva á vavrtsva).^{73}}

Dokud konečně bůh Ind(a)ra, který stvořil úsvit a byl jí přítelem, není donucen její vůz zničit a vyvést Slunce zpoza horizontu (II, 15, 6; X, 73, 6; IV, 30, 8). Že to byla vzpomínka ze starší doby, se praví v I, 113, 13, kde to znamená, že bohyně úsvitu *dříve* (purá) vycházela stále.⁷⁴

⁷¹ „Die Dämmerungen heute gleich und gleich auch morgen, verweilen lange in Varunas Stätte. Makellos gehen sie fürder herum (pari yanti), dreißig yojanas, jede ihren bestimmten Lauf (kratum).“ Podrobný rozbor významu tohoto verše B. G. Tilak na str. 95 n.

⁷² Podle Tilaka: The arctic home in the Vedas s odkazem na Maxe Müllera: S. B. E. Series Vol. XXXII, s. 117 a 325, kde zastupuje tentýž názor.

⁷³ „Immer und immer zu dem selben Ziele wendend (samânânam artham), o Neugeborener, rolle nun wie ein Rad – – – einher (chakram iva â vavritsva)“

⁷⁴ *purá* neznámá „uplynulé dny této kalpy“, nýbrž „předchozí věk“, pura kalpa, což se objevuje v Taittiríje Samhitě I, 5, 7, 5. Slovo *prathamá* v Taittiríje Samhitě IV, 3, 11, 1 a Taittiríje Bráhmaňe II, 5, 6, 5 se nevztahuje na první (v posloupné řadě), nýbrž na „starší dobu“ právě tak, jako je řeč o Indrových „prvních“ a „nejstarších“ skutcích v I, 32, 1, či jako je o jistých zvycích řečeno, že jsou

Příznačná pro subtropické poměry je rychlá změna dne a noci. Soumrak a úsvit jsou krátké; znenadání se rozhostí noc a rychle nastane den. Onen dlouho nastávající úsvit se stal v indické vlasti jen zatemnělou vzpomínkou, jejíž pravdivé souvislosti byly povšechně úplně ztraceny tak, že se již staří indičtí učenci a komentátoři Rgvédy zbytečně namáhali tyto záhadné tradice uvést v soulad se zkušenostmi prostředí subtropického dne a noci.

V náboženském cítění árijského severana se ale každoroční „budiž světlo“ během tisíciletí stalo kosmickým zážitkem a onen bod slunovratu uprostřed zimy, kdy byl zrozen boží syn, se stal okamžikem zrození Pravdy. Vnitřním osvětlením Bohem rozpoznává člověk Pravdu. Posvátné místo Pravdy, posvátný okamžik Pravdy leží v zimním slunovratu tam, kde je zrozen Bůh. Kde je světlo vysvobozeno od „hada“ [Schlange], „smyčky“ [Schlinge] \cap či \mathfrak{R} , tam je člověk osvobozen od pout, smyčky nespravedlnosti a přijímá nové osvětlení. Toto je kultovní souvislost oné prosby k Varunovi o rozvázání „smyček“ a pout, k nimž se vrátíme ještě později. RV II, 28:

(2) {Chtěli bychom šťastně žít pod tvým zákonem, když jsme tě, Varuno, bohatě a s dobrou pozorností s příchodem *na dobytek bohatého úsvitu* chválili, jako oheň praská každý den.⁷⁵}

„první“ či „staré“ (X, 90, 16). Tilak míní, že mylným výkladem tohoto slova *sájana* vznikl názor, že „první svítání“, zmíněné v Taittiríje Samhitě IV, 3, 11, bylo svítáním během Stvoření.

⁷⁵ „Möchten wir unter diesem Gesetz glücklich wohnen, wenn wir reich an guten Gedanken, Varuna, dich gepriesen haben beim Nahen der rindreichen Dämmerung, wie die Feuer knistern Tag für Tag.“

Atlantsko-nordickým symbolem měsíc trvajících srpku dráhy Slunce \cap nebo U v ideogramu roční dráhy Slunce, tzv. „labyrintu“ [Wurmlage, Trojaburg] atd., který je symbolizován „prohnutím“, „rohem“ či „dobytkem“ (býk, vůl, kráva atd.), se budeme v druhé části této práce zabývat zevrubněji. Význam verše z Rgvédy je, že úsvit znovu přináší během ročního oběhu šest nebo více „srpků“, tedy měsíců.

(5) {Sejmi ze mě vinu jako smyčku – – –⁷⁶}

(7) {Neútoč na nás, Varuno, zbraněmi, s nimiž se z tvé vůle, Asuro, hříšníci střetávají. Nechtěli bychom o *denní světlo* přijít – – –⁷⁷}

(8) {Na ní spočívají neotřesitelně jako na skále věčné *zákony*, jež je těžké oklamat.⁷⁸} Jaký význam má rovnice „Bůh“ = „skála“, „kámen“, „místo zákona“ [Gesätzstätte], prozkoumáme v odstavcích „Boží syn“, „kruh roku a kamenné uspořádání“. Byly vždy prapůvodně kultovním symbolickým označením zimního slunovratu.

Rgvéda II, 27, kde je zmiňována kultovní máselná obětina, jejíž smysl ve spojení se zimním slunovratem a vírou ve zmrtvýchvstání ještě poznáme, je zaměřený na *Aditje*, syny Aditi. Bylo již naznačeno výše, že ztělesňovali hlavní fáze roční dráhy nebeského světla – šest hlavních bodů ∴ jako jejich kosmického rozdělení. Také v tomto hymnu se o nich říká, že „pevně svírají tři země a tři nebesa.“ (II, 27, 8). K nim se pak obrací prosba: „Aditi, Mitro i Varuno, odpusťte nám, až se vám opět prohřešíme. Ať dobudu širé bezpečné světlo, ó Indro, *ať na nás nepřijde dlouhá temnota!*“ „Dlouhá temnota“ (dirgháh tamisráh) – vlastně nepřerušitelný sled dlouhých nocí (tamisráh), z nichž se vyvinul druhý význam. V Rgvédě (I, 64, 14; II, 32, 2; V, 54, 5; VI, 48, 4) je tato „dlouhá temnota“ tradována jako doba *sta zim* (šatam himáh). Když na severu hoří na kopcích vánoční ohně [Julfeuer], začíná doba nástupu světla. To je

⁷⁶ „Löse die Schuld von mir wie eine Schlinge – – –“

⁷⁷ „Nicht (verletze) uns mit Waffen, Varuna, die auf dein Geheiß, Asura, den Übeltäter treffen. Nicht möchten wir *des Tageslichtes* entbehren – – –“

⁷⁸ „Auf die ruhen wie auf einem *Felsen* unerschütterlich, schwer zu Täuschender, die ewigen *Gesetze*.“

také řečeno v VII, 67, 2: „Oheň (Agni) se rozhořel, *konec temnoty* (tamasah antáh) byl spatřen a na východě se objevila korouhev úsvitu.“

Vznícený oheň je symbolem znovuzrozeného slunečního světla: proto také tak časté srovnávání Agniho se Sluncem v Rgvédě. Proto se také v oné staré tradici ze severního věku, jako X, 124, 1, praví, že Agni „*příliš dlouho setrvával v temnotě*“ (džjóg eva dírgham tana ášajištáh). A toto znamená také v jemu směřovaném hymnu II, 2, 2, že svítí během „*trvající noci*“.

V průběhu našeho průzkumu se budeme opakovaně zabývat ještě dalšími zprávami z Rgvédy, které, jak jsme právě zmínili, jednoznačně ukazují na pravlast v arktickém prostředí a právě tak odkrývají druhou, mladší vrstvu, která vychází ze stále ještě severního, avšak již mírného zemského pásma.

Ediční poznámka

Příloha, kterou jste právě dočetli, je překladem stejnojmenné kapitoly *Die Urheimat der nordischen Rasse* (s. 59 - 81) z knihy, jejímž autorem je berlínský profesor Herman Wirth. Kniha *Der Aufgang der Menschheit. Untersuchungen zur Geschichte der Religion, Symbolik und Schrift der atlantisch-nordischen Rasse* (Vzestup lidstva. Výzkum dějin náboženství, symboliky a písma atlantsko-nordické rasy) vyšla ve dvou svazcích v Jeně, 1928, druhé rozšířené vydání v Jeně r. 1934. Reedice vydání z r. 1934 při něm. vydavatelství *Forsite-Verlag (Parzifal-Versand)* r. 2010. Knihu v souboru PDF možno stáhnout zde: <http://archive.org/details/Wirth-Herman-Aufgang-der-Menschheit>

Formát textu a bibliografických záznamů byl přizpůsoben přesně podle originálu a transkripce iránských a indických jmen a úryvků provedena podle současných rozšířených standardů. Lingvisté jistě prominou určité zjednodušení a dohledají si snadno originální znění. U pasáží ze staroindické a staroiránské literatury, jejíž autorisované překlady v češtině zatím nebyly vydány, zanechal překladatel pracovní návrhy českého znění ve složených závorkách a pod čarou pak původní německé. Vybrané pasáže byly překládány s přihlédnutím k mladším překladům do angličtiny. Za přehlédnutí avestských překladů děkuji panu Reineru Lippovi z Ústavu srovnávací jazykovědy.
